

**T. C.**  
**İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ**  
**LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

Sosyoloji Anabilim Dalı

**UYUŞTURUCU BAĞIMLILIĞININ TOPLUM**  
**GÜVENLİĞİYLE İLİŞKİSİ: İRAKLI ÇOCUKLAR**  
**ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

**MURTADHA MOHAMMED NASER AL-HASHIMI**

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Özlem DERİN

Eş Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Hiba GHANEM

**İstanbul – 2022**



## TEZ TANITIM FORMU

**Yazar Adı Soyadı** : Murtadha Mohammed Naser AL-HASHIMI

**Tezin Dili** : Türkçe

**Tezin Adı** : Uyuşturucu Bağımlılığının Toplum Güvenliğiyle İlişkisi: Iraklı Çocuklar Örneği

**Enstitü** : İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

**Anabilim Dalı** : Sosyoloji

**Tezin Türü** : Yüksek Lisans

**Tezin Tarihi** : 10.03.2022

**Sayfa Sayısı** : 91

**Tez** : 1. Dr. Öğr. Üyesi Özlem DERİN

**Danışmanları** : 2. Dr. Öğr. Üyesi Hiba GHANEM

**Dizin Terimleri** : Madde Bağımlılığı, Uyuşturucu Kullanımı, Kamu Güvenliği, Irak, Çocuk

**Türkçe Özet** : Madde bağımlılığı bulunan 12-18 yaş aralığındaki çocukların kamu güvenliğine olan etkisi nitel araştırma yöntemleri ile analiz edilmiş ve özetlenmiştir. Örneklem Iraklı çocukları üzerinde yapılmıştır.

**Dağıtım Listesi** : 1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsüne  
2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

*İmzası*

*Murtadha Mohammed Naser AL-HASHIMI*

**T. C.**  
**İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ**  
**LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

Sosyoloji Anabilim Dalı

**UYUŞTURUCU BAĞIMLILIĞININ TOPLUM**  
**GÜVENLİĞİYLE İLİŞKİSİ: İRAKLI ÇOCUKLAR**  
**ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

**MURTADHA MOHAMMED NASER AL-HASHIMI**

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Özlem DERİN

Eş Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Hiba GHANEM

**İstanbul – 2022**

## **BEYAN**

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez olarak sunulmadığını beyan ederim.

Murtadha Mohammed Naser AL-HASHIMI

.../.../2022



**İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ**  
**LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE**

Murtadha Mohammed Naser AL-HASHIMI'nın "Uyuşturucu Bağımlılığının Toplum Güvenliğiyle İlişkisi: Iraklı Çocuklar Örneği" adlı tez çalışması, jürimiz tarafından Sosyoloji anabilim dalı, Sosyoloji bilim dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

*İmza*

Başkan *Dr. Öğr. Üyesi Özlem DERİN*

(Danışman)

*İmza*

Üye

*Doç. Dr. Kemal ER*

*İmza*

Üye

*Dr. Öğr. Üyesi Nazar BAL*

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

... /.../ 2022

*İmzası*

*Prof. Dr. İzzet GÜMÜŞ*

Enstitü Müdürü

## ÖZET

Uyuşturucu madde kullanımı her geçen gün giderek yaygınlaşan ve küçük yaş gruplarını tehdit eden kamusal bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle ABD'nin Irak işgalinden sonra bölgede uyuşturucu ticaretinin daha kolay ve ulaşılabilir olması küçük yaş gruplarını ciddi tehlikeye sokmaktadır. Bu nedenle özellikle küçük yaş gruplarında uyuşturucu madde kullanımına yönelik gereken önlemlerin hem kamusal hem de toplumsal boyutta ne kadar önemli olduğu gözler önüne serilmektedir. Bu çalışmanın amacı Iraklı çocukların uyuşturucu madde kullanımı ve kamu güvenliğine olası tehditlerinin belirlenmesidir. Bu amaç doğrultusunda Bağdat'ta yaşayan 17 çocukla birebir görüşmeler yapılarak nitel araştırma yöntemi kullanılmış, konu hakkındaki fikirleri alınmış, damgalama ve anomi kavramları bağlamında içerik analizi yapılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak derinlemesine mülakat ve yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda uyuşturucu madde kullanan bireylerin toplum tarafından olumsuz bir bakış açısı ile algılandıkları tespit edilmiştir. Aynı zamanda uyuşturucu kullanımının kamu güvenliğini tehlikeye soktuğu ve Irak hükümetinin uyuşturucu ile mücadele konusunda gereken politikaları uygulayamadığı tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular ışığında önerilerde bulunulmuştur. Araştırma kapsamında birebir görüşmeler yapılarak nitel araştırma yöntemi kullanılmış, damgalama ve anomi kavramları bağlamında içerik analizi yapılmıştır.

**Anahtar Kelimeler:** Uyuşturucu, Madde Bağımlılığı, Kamu Güvenliği, Irak, Çocuk

## SUMMARY

Drug use is an increasingly common public problem and, threatens younger age groups. Especially after the US invasion of Iraq, the fact that the drug trade in the region is easier and more accessible puts younger age groups in serious danger. For this reason, it is revealed how important the necessary precautions for drug use, especially in younger age groups, are both in public and social dimensions. The aim of this study is to determine the possible threats to Iraqi children's drug use and public safety. For this purpose, a qualitative research method was used by making one-to-one interviews with 17 children living in Baghdad, their opinions on the subject were taken, and content analysis was carried out in the context of the concepts of stigmatization and anomie. A semi-structured interview form and in-depth interview was used as a data collection tool in the research. As a result of the research, it has been determined that individuals who use drugs are perceived with a negative perspective by society. At the same time, it was determined that drug use endangered public safety and that the Iraqi government could not implement the necessary policies in the fight against drugs. Suggestions were made in light of the findings obtained. We preferred the qualitative research method for one-to-one interviews within the scope of the research. In the context of the concepts of stigmatization and anomie are used for the content analysis.

**Keywords:** Drug, Drug addiction, Public security, Iraq, Child



## İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
SUMMARY .....	ii
İÇİNDEKİLER .....	iii
TABLOLAR LİSTESİ.....	vi
ÖNSÖZ.....	ix
GİRİŞ .....	1

### BİRİNCİ BÖLÜM

#### ARAŞTIRMANIN KONUSU VE KAPSAMI

1.1. Problemin Mevcut Durumu.....	2
1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi .....	3
1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları .....	5
1.4. Araştırmanın Varsayımları.....	5

### İKİNCİ BÖLÜM

#### MADDE BAĞIMLILIĞI VE TOPLUMSAL ETKİLERİ

2.1. Madde ve Madde Bağımlılığı Kavramına İlişkin Genel Bilgiler .....	7
2.2. Madde Kullanımının Belirtileri .....	11
2.3. Madde Bağımlılığının Nedenleri.....	13
2.4. Uyuşturucu Madde Türleri .....	16
2.4.1. Afyon.....	16
2.4.2. Morfin.....	17
2.4.3. Eroin .....	18
2.4.4. Kokain .....	18
2.4.5. Esrar.....	19
2.4.6. Bonzai.....	20
2.4.7. Depresantlar.....	20
2.4.8. Trankilizanlar ve Stimulantlar .....	21
2.4.9. Halüsinojenler.....	22
2.5.2 Konu ile Alakalı Çalışmalar.....	22

2.5.3 Madde Bağımlılığının Toplumsal Etkileri: Damgalama ve Anomi Kuramları Bağlamında Okumalar .....	25
---	----

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### IRAK TOPLUM YAPISI: TOPLUMSAL GÜVENLİK VE UYUŞTURUCU ÜZERİNE İNCELEMELER

3.1. Irak'ta Toplum Güvenliği .....	32
3.1.1. Ekonomik Güvenlik .....	32
3.1.2. Gıda Güvenliği .....	33
3.1.3. Sağlık Güvenliği .....	33
3.1.4. Çevre Güvenliği.....	34
3.1.5. Siyasi Güvenlik .....	34
3.1.6. Sosyal Güvenlik.....	35
3.1.7. Bireysel Güvenlik .....	35
3.2. Uyuşturucu ve Toplum Güvenliği Arasındaki İlişki .....	36
3.3. Irak Halkı İçin Güvenlik Algısı .....	37

## DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

### YÖNTEM VE TEKNİKLER

4.1. Yöntem.....	41
4.2. Araştırmanın Modeli .....	41
4.3. Çalışma Grubu .....	41
4.4. Veri Toplama Aracı ve Tekniği .....	41
4.5. Veri Toplama Süreci .....	43
4.6. Verilerin Analizi.....	44
4.7. Araştırmada Karşılaşılan Güçlükler.....	44

## BEŞİNCİ BÖLÜM

### BULGU ANALİZLERİ

5.1. Bulgular .....	46
5.1.1. Katılımcılara İlişkin Tanımlayıcı Bilgiler .....	46
5.1.2. Katılımcıların Uyuşturucu Kullanımına İlişkin Bulgular.....	47

<b>SONUÇLAR VE ÖNERİLER .....</b>	<b>64</b>
<b>KAYNAKÇA .....</b>	<b>67</b>
<b>ÖZGEÇMİŞ.....</b>	<b>78</b>



## TABLolar LİSTESİ

<b>Tablo 4.1.</b> Katılımcıların Uyuşturucuya Başlama Zamanlarına İlişkin Bulgular.....	47
<b>Tablo 4.2.</b> Katılımcıların Uyuşturucuya Başlama Nedenlerine İlişkin Bulgular .....	49
<b>Tablo 4.3.</b> Katılımcıların İlaç ya da Uyuşturucu Temin Yöntemlerine İlişkin Bulgular .....	51
<b>Tablo 4.4.</b> Katılımcıların Ailelerinin Uyuşturucu Kullanımına İlişkin Tutumlarına İlişkin Bulgular .....	53
<b>Tablo 4.5.</b> Katılımcıların Uyuşturucudan Kurtulmak İçin Tedavi Olma Durumlarına İlişkin Bulgular .....	54
<b>Tablo 4.6.</b> Toplumun Uyuşturucu Kullanan Bireylere Bakışlarına İlişkin Bulgular	56
<b>Tablo 4.7.</b> Uyuşturucu Kullanan Bireylerin çevrelerine ve Kendilerine Zarar Verme Durumlarına İlişkin Bulgular .....	57
<b>Tablo 4.8.</b> Uyuşturucu Kullanan Bireylerin Kamu Güvenliğine Yönelik Olumsuz Etkilerine İlişkin Bulgular.....	58
<b>Tablo 4.9.</b> Yaşanılan Toplumda Uyuşturucu Kullanan Bireyler Hakkındaki Görüşlere İlişkin Bulgular .....	59
<b>Tablo 4.10.</b> Uyuşturucu Kullanan Bireylerin Topluma Kazandırılmasına Yönelik Bulgular.....	60
<b>Tablo 4.11.</b> Uyuşturucu ile Mücadele Konusunda Kamu Kurumlarının Pozisyonuna İlişkin Bulgular .....	62

## ÖNSÖZ

Araştırmanın konusu savaş dönemi içerisinde toplumların düştüğü kötücül durumu ve insanların bundan etkilenme biçimlerini açığa koymaya yönelik olarak seçilmiştir. Bununla birlikte Irak gibi kapalı bir toplum yapısı içerisinde bir araştırma ortaya konması bilinmeyen ya da görülemeyen vaziyete ışık tutması açısından önemlidir. Irak'ta uyuşturucu kullanımı oldukça yaygın olsa da tedavi ve bilinçlenme sürecinde bir ilerleme olmaması ve aynı zamanda ekonomik koşulların getirdiği buhranın insanı bu türden bir kaçışa sürüklemesi dikkat çekici bir zemini temellendirmektedir. Irak toplumunun dışa açık olmayışı ve katı bir kontrole sahip olması nedeniyle alandaki araştırma özel izinlerle yapılmış ve resmi kaynaklarda bulunan bağımlılara erişilmeye çalışılmıştır. Birebir görüşme yönteminin seçilmesinin en önemli nedeni görüşmelerin oldukça kısa bir şekilde yapılmasına izin verilmesi ve görüşülen kişilerin kendini açmakta isteksiz olmasıdır. 17 kişiyle yapılan görüşmelerde kadın bağımlılara erişilmesi toplumsal ve resmi nedenler dolayısıyla mümkün olmamıştır. Görüşmelerin özellikle çocuk yaştaki kişilerle yapılmasının nedeni ise savaş toplumunda büyüyen gelişen gençlerin yaşamlarındaki zorluklara ve bundan kurtulma mücadelelerine ışık tutması nedeniyledir. Görüşmeler Bağdat şehrinde, bir haftalık kısıtlı bir sürede gerçekleştirilmiş ve her görüşme en çok yarım saat sürmüştür. İzin almadaki zorluk ortalama görüşme süreleri ve görüşülen kişi sayısı bağlamında ölçümlenebilir.

Araştırmamdaki her aşamada bana yardımcı olan değerli tez danışmanlarım Dr.Öğr.Üyesi Özlem DERİN ve Dr. Öğr. Üyesi Hiba GHAMEN'e; eğitim alanında dersleriyle bize vizyon katan değerli hocamız Prof.Dr.Kamil KAYA'ya; lisans ve yüksek lisans eğitimimde benden desteklerini esirgemeyen aileme teşekkürlerimi sunarım. Aynı zamanda görüşmeleri yapmamıza izin veren kurumlar ve görüşmeyi kabul eden katılımcılara da teşekkürlerimi sunarım.

## GİRİŞ

Uyuşturucu bağımlılığı tüm dünyada göze çarpan en önemli sorunlardan biridir. Hem kültürel hem ailevi yönden zorluklar ortaya koyan bu durum, yalnızca Irak'ta değil bütün yaşam alanlarında sorun yaratmaktadır. Bu tez bağlamında inceleme konusu Iraklı çocukların uyuşturucu bağımlılığıyla olan ilişkisi ve bunun toplum güvenliği anlamında yarattığı oluşumlar üzerine şekillenmektedir. Uyuşturucu bağımlısı olan kişi hangi ülkenin vatandaşı olursa olsun bir çeşit hastalık ya da salgın gibi izleri yayılmaktadır. Bağımlılık kişileri AIDS ya da bulaşıcı formdaki diğer hastalıklara sürükleyebileceği gibi, bazen uyuşturucuya erişme isteği insanı cinayet işlemeye ya da hırsızlığa da yönlendirebilmektedir. Bu durum elbette toplumsal güvenliği tehlikeye atan bir hal yaratmaktadır. Bu çalışmanın amacı bağımlı bireylerin uyuşturucu bağımlılığına nasıl sürüklendiği ve bu sürecin ardından yaşadıkları toplumsal durumların tespit edilmesidir. Genellikle bağımlıların toplumdan reddedilmesi ya da dışlanması, damgalanarak ötekileştirilmesi ile izlenen bu süreç birebir görüşme sonucu elde edilecek verilerle saptanacaktır.

Birinci bölümde bağımlılığın mevcut durumdaki görünüşleri incelenerek araştırmanın çerçevesi çizilecek, sınırlılık ve varsayımları belirlenecektir. İkinci bölüm madde bağımlılığının nedenlerinin ve bağımlı olunan keyif verici maddelerin incelenmesine ayrılacaktır. Böylece uyuşturucu maddeler hakkında bilgi edinilmesi hedeflenmektedir. Üçüncü bölüm toplumsal etkileri sosyolojik kuramlarla ilişkilendirirken aynı zamanda çalışmanın yönteminin de ortaya konacağı alanı teşkil etmektedir.

Dördüncü ve son bölüm yapılan birebir görüşmelerin verilerinin incelenmesine ve birey-toplum arasındaki ilişkinin bağımlılık düzleminde nasıl şekillendiğinin anlaşılmasına ayrılmaktadır. Çalışma sonuç analizi ve önerilerle son bulacaktır.

# BİRİNCİ BÖLÜM

## ARAŞTIRMANIN KONUSU VE KAPSAMI

### 1.1. Problemin Mevcut Durumu

Madde “*bireyde kötü kullanıma ya da bağımlılığa neden olabilecek, değişik yollar aracılığı ile alınabilen, bireyin duygu durumlarında, algulamalarında, bilişlerinde ya da diğer beyin işlevlerinde değişikliğe neden olabilecek kimyasallar*” (Altuner ve diğerleri, 2009, s. 88) olarak tanımlanmaktadır. Bu maddelerin kötü yönde kullanımını ise yasal olmayan yöntemler üretilerek kullanılması ya da yasal olan bir ürünün zarar verecek derece aşırı miktarda tüketilmeye başlaması anlamına gelmektedir. Madde bağımlılığı ise “*herhangi bir maddenin amacı dışında kullanılması ve o maddeye karşı gelişmekte olan tolerans neticesinde giderek daha fazla kullanma arzusu*” (Toker, 2012, s. 38) olarak tanımlanmaktadır. Madde bağımlılığında birey maddeyi sürekli olarak kullanmak ister ve bırakma halinde yoksunluk duyar.

Bağımlılık yapan maddelerin en ortak noktası ise alındıklarında kendilerini pekiştirici özelliklerinin bulunmasıdır. Bu maddeler genellikle beyinde yer alan ödül sistemi üzerinde etkilidir ve keyif verici özelliği bulunduğu için bireyde tekrar tekrar kullanma arzusu uyandırmaktadır. Bu nedenle bireye keyif verici özelliği bulunan maddeler bireyin bağımlı olmasına neden olmaktadır (Işık, 2009, s. 377). Çocuk hakları evrensel bildirgesine göre 0-18 yaş aralığında bulunan her birey çocuk olarak nitelendirilmektedir. Bu dönem içerisinde çocuklarda görülen her türlü olumsuz davranış ilerleyen dönemlerde ciddi travmalara neden olabilmektedir. Özellikle çocuklarda bu dönemde görülen riskli davranışlar mevcut sağlık sistemlerinde olumsuz bir etkiye neden olabilir (Arabacı ve diğerleri, 2017, s. 136). Bu dönem içerisinde çocuklarda görülen en riskli davranışlardan birisi de madde ve alkol bağımlılığıdır.

Türkiye’de ve dünya da günümüzde en önemli sorunların başında madde bağımlılığı gelmektedir. Bu sorun evrensel bir boyutta sadece belirli bir boyutta değil neredeyse tüm dünya genelinde etkili bir çıkmazı temsil etmektedir. Madde bağımlılığı sadece kullanan birey açısından ele alınmaması gerekir. Çünkü kullanan birey kadar onun ailesi, yaşadığı çevre ve yol açtığı ekonomik kayıplarda bu durumdan

etkilenmektedir. Dolayısıyla madde bağımlıları kendilerine verdikleri zarar kadar içinde buldukları topluma da zarar vermektedir. Birleşmiş Milletler (BM) 2017 yılında yaptığı çalışmasında dünya genelinde 15-64 yaş aralığında bulunan 271 milyon insandan %5,5'inin madde bağımlısı olduğunu ve 35 milyon kişinin de uyuşturucu kullanmaya devam ettiğini belirtmiştir (World Drug Report, 2019). Rakamlardan da anlaşılacağı üzere madde bağımlılığı küresel boyutta ciddi bir tehdit olarak görülmesi gerekmektedir.

Madde bağımlılığının en temel nedenlerinin başında birey, sosyal çevre ve uyuşturucu maddelerin bireye vermiş olduğu keyif yer almaktadır. Bu bileşenler birbirini olumsuz yönde etkilemekte ve birey bu süreçten kaçış için madde kullanımına başlayabilir. Bağımlılığın oluşmasında etkili olan birincil unsurlar genellikle korku, depresyon, sıkıntı, üzüntü ve yalnızlık gibi duygusal durumlar gelirken bunlara ek olarak aile, akraba, arkadaş, okul ortamı ve sosyal çevre baskısı gibi nedenlerde eklendiğinde birey madde kullanımını kendisine bir kaçış yolu olarak görmektedir (Bahr, 2018, s. 8). Bu ortamların oluşmasında bireyin içinde bulunduğu ortam etkili olduğu kadar yaşadığı coğrafya da oldukça önemlidir.

2003 yılında ABD'nin 11 Eylül saldırısı sonrasında başlatmış olduğu Irak işgali ile birlikte ülke genelinde tam bir kaos ortamı oluşmuş ve çoğu aile parçalanarak yok olmaya başlamıştır. Özellikle ebeveynlerin işgal sürecinde savaşıyor yaşamını kaybetmesi, savaş ortamının bireyler üzerinde bıraktığı etkiler gün geçtikçe etkisini artırarak Irak'ın ciddi bir toplumsal bunalıma girmesine neden olmuştur. Bu süreçte aile büyüklerini kaybeden çocuklarda denetimsiz bir şekilde hayat süremeye başlayarak riskli davranışları sergileme eğilimleri artmıştır. Bunlardan birisi de Irak'ta halen varlığını koruyan meşru yönetimin yeteri kadar etkili olmaması ve Orta Doğu'nun uyuşturucu ticaretinin merkezinde yer alması gibi etkenler bu bölgede büyüyen ve yetişen çocukların madde kullanım oranlarının artmasına neden olduğu söylenebilir. Bu durumdan yola çıkarak araştırmanın amacı Irak'ta hayatını sürdüren çocukların madde bağımlılığı toleranslarının belirlenmesi ve bu durumun toplumsal güvenlik üzerinde nasıl bir etkisinin olduğunun belirlenmesidir.



## 1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Tezin amacı Irak gibi uzun yıllar boyunca savaş durumunda kalan bir ülkede insanların güvenlik algısının nasıl değiştiğini gösterirken aynı zamanda toplumsal kurumların yeniden yapılandırma sürecinde yaşadıkları zorlukları ortaya koymaktadır. Savaş durumunun getirdiği krizler ve kötü yaşam koşullarından kaçmak için insanların neler yaptığına eğildiğimiz bu çalışmada özellikle gençlerin, yani savaşla büyüyen insanların durumu değerlendirilmeye çalışılmaktadır. Bu bakımdan genç yaştaki insanlar özelinde konu uyuşturucu bağımlılığıyla kısıtlanmıştır. Zira, sınır güvenliği ihlali ve kaçak geçişlerin hızlanmasıyla ülke sınırları içerisine rahatça girebilen uyuşturucu maddelere ulaşım da o derecede kolaydır. Bu nedenle genç yaştaki kişilerin toplumun içinde bulunduğu buhrandan kaçış yolu olarak uyuşturucu maddeye başvurduğu saptanmaktadır. Bunun da en önemli nedeni genç bireylerin gelişimine yönelik kurum ve kuruluşların savaş döneminde sekteye uğraması ve yeterlilik gösterememesidir.

Tez genelinde, araştırmacı uyuşturucu bağımlılığı konusunun tehlikelerini anlama çabasına girişecektir. Bir istismar biçimi olarak ortaya çıkan bağımlılığın sosyal, politik ve ekonomik sistemdeki kusurlarla birlikte hızlanan ve yasal boşluklardan yararlanan bir duruma evrilmesi görülmektedir. Bunun yanında bu boşlukları kullanmak isteyenlerin tehdit ve şiddet kullanımını temellendirdiği de fark edilmektedir. Sosyal dönüşümler organize suç imajının oluşmasına katkı sağladığından bu genellikle ekonomik bir dönüşüm ya da gelişim aşamasında olan ülkelerde daha yoğun biçimde ortaya çıkmaktadır, zira bu ülkeler savunmasız kalmaktadır. Bu bakımdan üzerinde durulması gereken uyuşturucu bağımlılığı ve bunun toplumsal güvenlik durumuyla olan ilgisi konusu özellikle Irak noktasında değerlendirilecektir. Araştırmada izlenecek süreç ve konu başlıkları şöyle sıralanabilir:

1- 2003 teki Amerikan işgalinden sonra Irak'ta çocuklar arasında artan uyuşturucu bağımlılığı sorununun boyutları nelerdir?

2- Irak toplumunda başta çocuk kesimi olmak üzere toplumun tüm kesimlerini etkilemeye başlayan uyuşturucu yönelimindeki artışın nedenini nedir? Yaygın olarak hangi uyuşturucular tercih edilmektedir?

- 3- Çocuğu uyuşturucu kullanımına iten doğrudan veya dolaylı katalizörler nelerdir?
- 4- Madde bağımlılığından kaynaklanan sorunlar ve etkiler nelerdir?
- 5- Madde bağımlılığı sorunun çözüme uygun araçların belirlenmesine katkıda bulunacak teklif ve öneriler nelerdir?

### **1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları**

Araştırmanın ilgilendiği alan sosyal konular siyasi yapılar, duygusal süreçler ve entelektüel ideolojilere dayanmaktadır. Araştırmacının bazen olumsuz yansımaları olan bu insani etkileşimlerden ve dalgalanmalardan etki almama noktasında zorluk yaşaması söz konusu olabilir. Bununla birlikte özellikle görüşme yapılacak olan kişilere yönelik olan izinlerin alınması ve bunun resmi kurumlarca onaylanması zorlu bir süreç olarak ortaya çıkmıştır. Katılımcılar bütün sorulara cevap vermeyi tercih etmiş ve bu araştırma için olumlu bir analiz süreci ortaya koymayı sağlamıştır. Anomi ve damgalama kuramları kişilerin içinde bulunduğu durumu anlama noktasında değerli bir perspektif sunmaktadır. Ergenlik dönemindeki çocuklarla yapılan görüşmeleri inceleyen bu araştırma savaş toplumunda ve bu durumdan hasar görmüş kurumlar bünyesinde yetişen bir neslin eğilimlerinde nasıl sapmalar olabileceğini gösterme amacı taşımaktadır. Bağdat'ta yapılan araştırma, resmi kurumlardan alınacak izinler de değerlendirilerek bu büyük şehre yönlendirilmiştir.

### **1.4. Araştırmanın Varsayımları**

Araştırmaya katılan ve genellikle sokaklarda çalışan çocukların görüşme formlarına samimi ve doğru bir şekilde cevap verdikleri ve veri toplama aracından elde edilen verilerin gerçeği yansıttığı varsayılmıştır. Irak'ta savaş durumuyla birlikte bozulmaya uğrayan toplumsal kurum ve kuruluşların gençler üzerinde gösterdiği etkiler olumsuz bir yöne saptıktan sonra çocuk yaştaki kişilerin uyuşturucuya sorunlardan kaçış yolu olarak baktıkları varsayılmaktadır. Kurumlardaki bozulma toplumun yetişkin kesimi üzerinde gösterdiği etkiden daha fazlasını çocuk yaştakilerde ortaya koymaktadır. Bunun en temel sebebi çocukların eğitim, sağlık gibi kurumlardan mahrum bir şekilde büyüdüklerinde toplumsal uyumu da yakalayamamalarındandır. Ancak, aynı zamanda ebeveynlerin ekonomik durumları da çocukların büyüme

çağındaki kişiliklerini oluşturmada önemli görülmektedir. Sağlam temelleri olmayan kurumlarla çevrili bir gündelik yaşamda uyuşturucu bağımlılığı geliştirmenin duruma karşı bir isyan ya da mevcut durum karşısında bir savunma haline getirildiği düşünülmektedir. Bu bakımdan sosyolojik anlamda Goffman'ın damgalama ve Merton'un anomi kavramlarının durumu açıklama ve bağımlılık konusuna ışık tutma noktasında kullanılması uygun görülmektedir.



## İKİNCİ BÖLÜM

### MADDE BAĞIMLILIĞI VE TOPLUMSAL ETKİLERİ

#### 2.1. Madde ve Madde Bağımlılığı Kavramına İlişkin Genel Bilgiler

Dilimizde yaygın olarak kullandığımız uyuşturucu madde kavramı kökenini Antik Yunan'da 'uyuşukluk' (**νάρκη/narke**) kökünden türetilmiş narkotik sözcüğünden almaktadır. Arapça ve Farsçada "uyuşukluk, karıncalanma hissi veren" anlamında (muhaddir) sözcüğü kullanılmaktadır (TDV İslam Ansiklopedisi, "Uyuşturucu", 2021). İngilizce kaynaklarda ise önceleri *drug* sözcüğü kullanılırken sözcüğün aynı zamanda "ilaç" anlamını da ifade etmesinden dolayı son zamanlarda "madde" *junk/stuff/opiate* sözcüklerinin tercih edildiği görülmektedir. Kavram alkol ve sigara dışında hem uyuşukluk veren hem de uyarıcı etkisi olan zamanla kişide biyo-psiko-sosyal alışkanlığa bağlı önlenemez dürtüye neden olan doğal ve sentetik pek çok psikotrop maddeyi kapsamaktadır (Ögel, 1997, s. 7).

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) psikotrop maddeyi "herhangi bir sağlık sorunu olmaksızın alındığında bireyin organizmasında bir ya da birden fazla işlevi yerine getirmesine engel olarak bir madde" olarak tanımlamaktadır (Ögel, 1997, s. 3). Bu bağlamda Araştırma metni boyunca yerine göre kullanılan 'madde', 'madde bağımlılığı', ifadeleriyle yasadışı uyuşturucu, uyarıcı ve halüsinojen etkiye sahip doğal ve sentetik maddeler ve bunların kullanımından kaynaklanan bağımlılık kastedilmiştir. Burada söz konusu maddelerin uyuşturucu niteliğinin değil bağımlılık yapıcı özelliğinin dikkate alındığı gözden kaçırılmamalıdır.

Bağımlılık yapıcı maddeleri tanımak; madde kullanımını ve bağımlılığını daha iyi anlamak, dolayısıyla sorunu çözmeye yönelik yapılması gerekenleri belirlemek açısından önem arz etmektedir. Bağımlılık yapıcı maddeler özellikleri açısından farklı sınıflandırmalara ayrılmıştır (Vatandaş ve diğerleri, 2015, s. 17). Fakat bu sınıflandırmaların net olarak birbirinden ayıramayacağı da bilinmelidir. Burada bağımlılık yapan maddeleri insan üzerinde fiziki ve psikolojik zararları bakımından üç ana başlık altında toplayan ve elde edildikleri kaynakları açısından doğal ve sentetik olarak iki alt başlığa ayıran sınıflandırmayı tercih ettik (Başyiğit, 2021, s. 19).

**Tablo 2.1.** Bağımlılık Yapan Maddelerin Sınıflandırılması

<b>Merkezi Sinir Sistemini Yavaşlatanlar/Uyuşturanlar (Depresanlar)</b>	
<b>a) Doğal</b>	<b>b) Sentetik</b>
1. Afyon (Opium) 2. Morfin 3. Eroin 4. Kodein	1. Barbituratlar: Uyku İlaçları 2. Trankilizanlar 3. Sedatifler
} Afyon Türevleri (Yarı Sentetik) } Sakinleştiriciler	
<b>Merkezi Sinir Sistemini Uyarıncılar (Stimulanlar)</b>	
<b>a) Doğal</b>	<b>b) Sentetik</b>
1. Kokain 2. Crack: Kokain Türevi	1. Amfetaminler 2. MDMA (Ecstasy) 3. Captagon
<b>Duyuların Bozulmasına Sebep Olanlar-Hayal Gösterenler (Halusinojenler)</b>	
<b>a) Doğal</b>	<b>b) Sentetik</b>
1. Esrar (Cannabissativa) 2. Marihuana: Esrar Türevi 3. Meskalin: Bir Çeşit Kaktüs 4. Psilosibin: Sihirli Mantar 5. Selvia Divinorum: Sarmaşık	1. LSD (Yarı sentetik) 2. İnhalants (Uçucular; Tiner, Bali, vb.) 3. Bonzai (Likit Esrar)

**Kaynak:** Pakize Başığit, 2021, s. 19.

Dünya Sağlık Örgütü bağımlılık konusuna psikoaktif maddeler temelinde yaklaşmaktadır. Psikoaktif maddeler sağlıklı bir yaşam sürdürülmesi için gerekli olmadığı halde kullanılmaya devam eden ve alındığında canlı bir organizmanın işlevlerini değiştiren herhangi bir maddedir. Bu maddelerin merkezi sinir sistemi üzerindeki etkisi algı, duygudurum, düşünce, davranış ve motor işlevlerde uyarı veya baskılamalar ortaya çıkarmasıdır (Gürol, 2008, s. 65).

Amerikan Psikiyatri Birliği tarafından yayınlanmış olan DSM-IV’de madde bağımlılığı kavramı “*bireyin madde kullanımı sonucunda belirgin bir sorun olmasına rağmen madde kullanımını sürdüreceğine yönelik bilişsel, duyuşsal ve davranışsal belirtiler göstermesidir*” şeklinde tanımlanmaktadır (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2001). Ayrıca bağımlılık durumunun teşhis edilmesi için ortaya konmuş bazı kriterler

vardır. Kesin bir bağımlılık teşhisi genellikle, bir önceki yıl boyunca aşağıdakilerin üçü veya daha fazlası birlikte bulunuyorsa konulabilir (Gürol, 2008, s. 65):

- Maddeyi almak için güçlü bir istek ya da zorlama hissi,
- Madde alma davranışını başlangıç, bitiş veya kullanım düzeyleri açısından kontrol etmede zorluklar
- Madde kullanımı sona erdiğinde ya da azaldığında fizyolojik bir yoksunluk durumu oluşması,
- Tolerans gelişimi, (daha düşük dozlarda ortaya çıkan etkilerin elde edilmesi için, kullanılması gereken psikoaktif madde miktarının arttırılması)
- Psikoaktif madde kullanımı nedeniyle alternatif zevklerin veya ilgilerin aşamalı olarak ihmal edilmesi, maddeyi elde etmek veya almak veya etkilerinden kurtulmak için gerekli olan zamanın artması,
- Kişinin aşırı alkol tüketimi nedeniyle karaciğere zarar vermek gibi zararlı sonuçların açık kanıtlarına rağmen madde kullanmaya devam etmesi; ağır madde kullanım dönemlerine bağlı olarak depresif duygu durumları ya da bilişsel işlevlerin uyuşturucu kullanımı nedeniyle bozulması gibi davranışlar.

Madde kullanımı yalnızca yasadışı uyuşturucular ile ilgili değildir. Yasadışı olmayan birçok madde psikotik etkileri açısından kötüye kullanılabilir. Bağımlılık sorunu da yalnızca madde kullanımıyla ilgili değildir ve farklı türleri bulunmaktadır. Madde bağımlılığı olabileceği gibi bireyde internet, teknoloji ve oyun gibi farklı bağımlılık türleri de bulunabilir. Bu bağımlılıkların tamamı bireysel ve toplumsal hayatı tehlikeye sokabilecek niteliktedir. İçinde bulunduğumuz dünya özgürlüklerin üst seviyede seyrettiği bir alan oluşturmaktadır. Geleneksel değerlerden ve toplum baskısından sıyrılarak hareket etmeyi ön plana çıkartan özgürlük arayışı zaman içerisinde bireyin sosyal yaşamdan kendisini soyutlamasına, farklı arayışlar içerisine girmesine ve yakın ilişkilerden uzaklaşarak daha bireysel hareket etmesine neden olmaktadır. Bu da toplumda bağımlılık türlerinde ve miktarında yeni eğilimler meydana getirmiştir (Kızmaz ve Çevik, 2016, s. 314).

Madde bağımlılığı konusunda arkadaş gruplarının etkisi oldukça fazladır. Özellikle ortama uyum sağlama, yasaklara karşı gelme, sorumluluk almama,

başarısızlık ve güvensizlik gibi durumlar bireyin farklı maddeler kullanmasına neden olabilmektedir. Bir defa kullanmaktan bir şey olmaz demekle başlayan madde kullanımı zaman içerisinde bireyin madde bağımlısı olmasına ve farklı savunma mekanizması geliştirmesine neden olmaktadır. Artan madde kullanımı ile birlikte bireyde ruhsal ve bedensel bir takım sorunlar görülebileceği gibi kişiler arası ilişkilerin zedelenmesi ve aile bağlarının kopması gibi durumlarda görülebilmektedir. Aile ilişkilerinin zayıflaması ve evliliklerin sorunlu bir çıkmaza sürüklenmesi aynı zamanda eşlerin çocuklarını da olumsuz yönde etkileyerek toplumsal sorunların görülmesine yol açabilmektedir. Hatta bazı durumlarda madde bağımlılığı bireyin hayatını kaybetmesine neden olmaktadır (Tosun, 2020, s. 6). Sonuç olarak madde bağımlılığı hem bireysel hem de toplumsal olarak birçok olumsuz sonucun doğmasına etki etmektedir.

DSM-V madde bağımlılığı kriterleri 12 aylık bir sürede en az ikisi (ya da daha fazlası) ile kendini gösteren, klinik olarak belirgin bir sıkıntıya ya da işlevsellikte düşmeye yol açan sorunlu bir madde kullanım örüntüsü olarak tanımlanmaktadır. Bunlar (Köroğlu, 2014);

- Kullanıldığında her zaman daha büyük ölçeklerde kullanma ya da uzun süreli kullanma isteği,
- Madde kullanımını bırakma arzusu ve bunu kontrol altında tutmaya çalışmak fakat sonuç vermeyen girişimler,
- Maddeyi kullanmak için gösterilen çabanın bir hayli fazla olması,
- Bireyde kendini zorlaştırma hissi ve madde kullanımına yönelik çok büyük istekte bulunma,
- Madde kullanımından kaynaklı bireyin sorumluluk sahasında bulun iş ve işlemleri aksatması,
- Madde kullanımının bireysel ve toplumsal bir sorun olarak görülmesine rağmen kullanmaya devam etme arzusu,
- Madde kullanımına bağlı olarak bireyin sosyal hayatını engelleme ya da kısıtlamaya çalışması,
- Hayati tehlikesinin olduğunu bilmesine rağmen kullanmaya devam etmesi,

- Ruhsal ve fiziksel bir zarar verme durumunun olduğunu bilmesine rağmen kullanmaya devam etmesi,
- Madde kullanımına yönelik toleransın gelişmiş olması durumu, istenen etkiyi görebilmek için artan madde ihtiyacı ya da maddeyi hep aynı ölçüde kullandığı için etkisinin azalması,
- Madde kullanmadığı durumlarda yoksunluk hissi olarak sıralanabilir.

Bağımlılık ruhsal bir süreç olduğu kadar aynı zaman da fiziksel bir süreci de kapsamaktadır. İlk zamanlarda ruhsal ve fiziksel süreç bir olarak ele alınırken zamanla birbirinden bağımsız olarak ele alınmaya başlamıştır. Fiziksel bağımlılıkta öncelik fizyolojik bir gereksinimle ortaya çıkar. Kullanılan maddenin insan bedenine karşı uyum süreci fiziksel bağımlılık döneminde görülür. Alınan maddeye karşı yoksunluk hissi ortaya çıktığında bu durum fizyolojik bağımlılıkla açıklanmaktadır. Bu nedenle madde kullanan bireylerin bedenleri dengeyi sağlayabilmek için maddeye ihtiyaç duyarlar. Ruhsal bağımlılık ise daha çok bireyin o anki ruh halinden ve duygusal yapısından kaynaklı maddeye ihtiyaç duyması durumudur. Yani bireyin duygu durumunda meydana gelen değişim madde kullanımı ile ilişkilendirilir. Birey maddeyi mutluluk ve haz duymak için kullanır (Sertpolat, 2020, s. 6).

## **2.2. Madde Kullanımının Belirtileri**

Bağımlık yapan birçok etken madde olduğu gibi her bir maddenin bünye üzerinde yarattığı etkilerde de farklılıklar göstermektedir. Haliyle kullanım şekline veya etkilerine bağlı olarak belirtilerinde birtakım farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Fizyolojik ve psikolojik olarak iki alana ayrılarak incelenen bağımlılığın belirtilerini, bedensel ve ruhsal belirtiler olarak bir ayrıma tabi tutmak mümkündür (Bal, 2019, s. 114).

Maddelerin kullanım şekillerine göre farklı belirtiler ortaya çıkar. Bu belirtiler kimi zaman bağımlının vücudunda kimi zaman da çevresinde, odasında veya eşyaları üzerinde gözlenebilir. Bir eroin bağımlısının, eroini eritip vücuduna enjekte etmek için şırınga, gümüş kaşık, ufak mumlar; çözeltiliyi sağlamak için limon veya limon suyu gibi gereçlere ihtiyacı vardır. Evdeki kaşıkların kaybolması, kaşıkların arka kısımlarında alev izlerinin oluşması veya bu gereçlerin ergenlerin, genç yetişkinlerin odasında, üzerinde bulunması kuşku yaratabilecek belirtilerdendir. Keza kokain kullananların da



enjektör iğnelere ihtiyaçları vardır. Her iki maddenin de şırıngayla vücuda alınması halinde kol bacak boyun bölgelerindeki damar yolları üzerinde iltihaplanmalar ve kara noktaların oluşma durumu gözlemlenir. Öyle ki bağımlılığın ilerleyen safhalarında yeni damar yolları bulup enjekte yapabilmek adına, vücudun her noktasında damarda oluşan lekelere rastlanabilir. Kokainin nefes yoluyla vücuda alınması durumlarında ise burun içi yaralar ve intihaplar oluşabilecek belirtilerdendir. Marihuana kullanımında ise ortaya çıkan yoğun ve ağır kokunun kıyafetlere sinmesinin yanında, kullanım sonrasında açlık, susuzluk, göz kızarıklığı ve öksürük gibi belirtiler ortaya çıkarmaktadır (Tuzcular, 1999, s. 114-115).

Madde bağımlılığının belirtileri psikolojik ve ruhsal sorunlar olarak da ortaya çıkabilmektedir. Uyuşturucu kullanımına meyleden insan, maddeyle tanışmadan önceki evrelerden itibaren bir takım psikolojik sorunlar yaşamaya başlar. Bu duygular yalnızlık, bir yakını kaybetme korkusu, başarısızlık, ümitsizlik ve benzeri duyguları yoğun olarak hissetmeye ve içine kapanık soyutlanmış bir hayat sürmeye başlar. Madde ile tanışmasından sonra da bu ruhsal problemler artarak ve farklı boyutlar kazanarak devam eder. Alışlagelmiş davranışlarından, huylarından, arkadaşlarından, ailesinden ve değer verdiği eşyalardan uzaklaşır (Babuna ve Bayhan, 2009, s. 67).

Bağımlılar madde etkisi altında olmadıklarında koku duyuları hassaslaşır, banyo yapmayı da pek fazla tercih etmezler. İktidarsızlık ve cinsel problemler de ortaya çıkabilir. Eklem ve bel ağrılarının yanı sıra, maddenin etkisinin bir kısmı vücuttan terleme yoluyla atılacağından, ağır bir ter kokusu duyulur. Bağımlılık davranışlarının, sigara, alkol veya uyuşturucu bağımlılığından ibaret olmadığı unutulmamalıdır. İnsanın yaşamında yer alan pek çok alışkanlığın bağımlılık boyutlarına ulaşması muhtemeldir. Bahsedilen bağımlılık belirtilerinin bir kısmı, bağımlılık yaptığı bilinen; kumar, televizyon, alışveriş, oyun, internet, teknoloji veya seks gibi bağımlılık türlerinin belirtilerinin bir kısmı için geçerli olsa da genel itibariyle madde kullanımına bağlı bağımlılığın belirtilerini oluşturmaktadır (Bengü, 2000, s. 100-101). Diğer alışkanlıkların oluşturduğu bağımlılığın belirtileri daha çok alışkanlığın niteliği ile alakalı belirtiler olarak ortaya çıkar. Ancak, yine de insanın yaşamında yarattığı aksaklık, tutsaklık ve yol açtığı problemler madde bağımlılığı ile eşdeğer sorunlar ortaya çıkarmaktadır (Tuzcular, 1999, s. 28). Örneğin kumar bağımlısı olan bir kişinin

de maddiyata olan ihtiyacı artabilir veya oyun, internet bağımlısı olan birisinin sosyal ilişkileri zayıflar, arkadaşlık bağları körelir.

Madde bağımlılığının belirtileri konusunda dikkat edilmesi gereken önemli bir diğer husus da bağımlı olabileceğinden kuşku duyulan kişinin yaşam tarzının bilinmesidir. Her insan aynı derecede sosyal bağlar kuramaz veya yalnızlıktan hoşlanan, içine kapanık insanların olması pek tabidir. Bağımlılık belirtilerine benzer fiziksel sorunlar ortaya çıkaran hastalıkların ve rahatsızlıkların insan bünyesinde gelişmesi de muhtemeldir. Ergenlik, gelişim ve yetişkinlik çağında yaşanan duygusal karmaşalar, kurulan yeni dostluk ilişkileri, olası belirtilerin gözlemlenmesine neden olabilir (Schwebel, 1998, s. 69). Ancak, uyuşturucu kullanımına ait belirtiler, bazı tabii davranışlar ile bu tarz benzerlikler gösterebilecek olmasının yanında, dikkatli ve ayırt edici bir gözlem ile bağımlılığın belirtileri fark edilebilir.

### **2.3. Madde Bağımlılığının Nedenleri**

Bağımlılık merkezi sinir sisteminin veya psikolojik dürtülerin bir takım maddeler veya nesnelere tarafından uyarılması, uyuşturulması, tatmin edilmesi hususunda insan bünyesinin, biyolojik veya psikolojik açıdan bir esarete mahkûm olarak bu zararlı ve tetikleyici maddelerin varlığına kişinin iradesi dışında gereksinim duymasıdır. Bağımlılık günümüzde bireyleri, aileleri ve toplumları pek çok farklı açıdan ciddi şekilde tehdit eden bir problem haline gelmiştir. Toplumların ortak bir sorunu olan bağımlılıkla mücadelede etkinliğin artırılması ve başarı elde edilebilmesi için bağımlılığın nedenlerinin tüm gerçekliği ile birlikte ortaya koyulabilmesi son derece elzemdir. Ancak, bağımlılık kavramı oldukça geniş bir konu yelpazesine sahiptir. Her birinin etkenleri ve etkileri farklılık arz ettiği gibi her bir bağımlılığın nedenleri ve mücadele stratejileri de değişkenlik göstermektedir. Buna bağlı olarak bağımlılığın nedenleri de birçok sebebe bağlı olarak açıklanmaya çalışılmaktadır (Bal, 2019, s. 107).

Psikolojik etkenler ve bu alanda ortaya çıkan eksiklikler ve gayri tabiliklerin bağımlılığa neden olacağı şeklinde görüşler öne sürülmüştür. Freud bağımlılığın oral dönemde yaşanan problemler sonrasında oluştuğunu ileri sürmektedir. Oral dönem psikoseksüel gelişim evrelerinden birisi olup bu kişilik yapısının baskınlık kazanması sonucu kişide tutarsızlıklar, tatminsizlik, açgözlülük, duygusal karmaşıklıklar, içsel bir

bunalım ve çöküntü hali ile anneye aşırı bağımlılık göze çarpan gayri tabilikler arasında sıralanmaktadır. Yaşamın ilk dönemlerinden itibaren anne memesi, su ve süte karşı duyulan ilgi ilerleyen yaşlarda uyuşturucu, alkol ve sigara bağımlılığı yönünde değişim gösterir (Ögel, 2018).

İnsanın hayattaki gayesinin farkında olması, amaçlarının ve ideallerinin olması, huzursuzluklarının ve endişelerinin önüne geçebilmesine yardımcı olur. Varoluş felsefesi insanı anlamlandırmaya yönelik çalışmaları içerisinde madde bağımlılığının nedenlerine karşıda bakış açısı geliştirmiştir. İnsan kendinden sorumludur, kendi varlığını hisseder ve anlamaya çalışır. Varoluş felsefesine göre insanın varoluşu ile alakalı hayata dair sorduğu sorulara cevap veremeyişi huzursuzluk, korku ve kaygı hali oluşturur. İnsan bu sıkıntılardan ancak varlığının, varoluşunun anlamına eriştiği taktirde kurtulabilmektedir. İnsan varoluşu ile dünyasında doğal olarak beliren, varlık sebebini anlamlandıramamasına bağlı olarak gelişen sıkıntılardan kurtulamaması veya sıkıntısının sebebini çözümleyememesi durumunda, dışa yönelik bir çözüm arayışı içerisine girmektedir. Uyuşturucu maddenin insan üzerinde yaratmış olduğu, geçici eğlence, dinginlik ve haz verici etkileri bu noktada kişiyi, yaşamış olduğu sıkıntılı dönemden kurtarmak için çözüm olarak ortaya çıkmaktadır. Kullanılan maddenin kullanım amacının ötesinde, kişi için varlığın amacını oluşturması halinde, tutku ve bağımlılık ortaya çıkmış olur (Sancı, 2015, s. 38-39).

İnsan doğduğu andan itibaren sosyal yaşamın etkileri ile/ tanışarak sosyalleşmeye başlar. Sosyalleşme sürecindeki ilk ve en önemli ortam olan aile içinde sevgi ve güven konusunda eksiklikler hisseden bireyler, yaşadıkları müddetçe bu eksiklikleri giderme gayreti içerisinde olurlar. Otto Rank'a göre bazı durumlarda birey anneden kopuşu büyük bir endişe hali olarak algılar. Ana rahmindeki rahatlığın ve huzurun yerini tehlikeli ve korumasız bir yaşamın aldığı düşüncesi, bireyin ana rahmindeki güvenli huzurlu hayatı arzu etmesine neden olur. Uyuşturucu kullanımıyla birey kendini dış tehlikelerden soyutlayıp madde etkisiyle kendine yarattığı yeni dünyada ana rahmindeki huzurlu, kaygısız dünyayı yaşamaya çalışmaktadır (Bal, 2019, s. 13-14).

Bazı bireylerin yaşantıları içerisinde karşılaştıkları acı ve sıkıntı hissine tahammül edebilme seviyeleri oldukça düşük olmaktadır. Dayanma gücü düşük bu bireylerin, karşılaşılan sıkıntılardan en kısa sürede kurtulma, rahatlama ve haz alma

isteği ön plana çıkmaktadır. Sosyal bağlar kurmakta sorunlar yaşayan, elindeki imkânlarla mevcut sıkıntılarına çözümler üretmek suretiyle baş edebilmeyi başaramayan ve sürekli bir tatminsizlik ve serzeniş içerisinde olan bireyler, karşılaştıkları buhranlı dönemlerinde madde kullanımını kolay bir çıkış yolu olarak görmektedirler (Yılmaz, 2015, s. 33).

İnsanların günümüzde giderek yalnızlaşan bir hayata doğru sürüklenmeleri, bu soyutlanma haline karşı bir takım önlemler almalarına neden olmaktadır. Sevgiden uzak ve yalnız bir yaşam sürdüğü kanısı içerisinde düşen bireyler, hayatlarındaki bu eksiklikleri gidermek için uyuşturucu maddelere yönelerek bir çözüm arayışı içerisinde girmektedirler. Bunun yanı sıra, madde kullanımı bazı bireylerce hayatın güçlüklerini, karşılaşılan acıları, mutsuzlukları, zorlukları bastırıcı etkisinin olduğu yönünde bir inancın hâkim olmasından ötürü de tercih edilen bir yol olmaktadır. Bağımlılık sıkıntılarının üstesinden gelme konusunda yeterli beceriye sahip olmayan birey için çıkış noktası olarak belirterek, madde kullanımı kaçamak veya yapay bir cennet oluşturma arzusuyla başvurulan davranış olma özelliği sergilemektedir (Çetin, 2013, s. 22).

Madde bağımlılığına neden olan biyolojik faktörler farklı beyin bölgeleri ve beyindeki anormallikler ile açıklanmaya çalışılmaktadır. Kullanılan maddelerin beynin ventral tegmantal alan, nükleus akkumbens, amigdala, hipotalamus, bazal ganglion ve prefrontal korteks gibi yapılar üzerinde yaptığı güçlü etki bağımlılığının en önemli nedenleri arasında gösterilmektedir (Koob ve Volkow, 2016, s. 760-773). Bir diğer anlatımla kullanılan maddenin türüne göre madde bağımlısı olma riskinin değiştiği, maddenin zihin üzerine olan güçlü farmakolojik etkilerinin bağımlılık riskini artırdığı söylenebilir. Bu nedenle araştırmacılar bağımlılığa karşı kırılganlığın; beynin ödül sistemlerini hassaslaştıran moleküler (dopamin, serotonin, GABA, glutamat), hücresel veya nöral devrelerindeki değişim faktörlerinden kaynaklandığını belirtmişlerdir (Gardner, 2011, s. 22).

Bağımlılığa neden olan bir diğer faktör ise genetik faktörler olarak belirtilmiştir. Kişilerin neden bağımlı olduklarını açıklamaya çalışan araştırmaların önemli bir bölümü genetik faktörlere odaklanmıştır. Bağımlılığın kuşaklar arası aktarımında ve ortaya çıkmasında başta dopaminerjik sistemle (özellikle D1 ve D2 reseptörlerinin) ilişkili anormalliklerin, serotonerjik sistemde bulunan protein kodlayıcı yapılarıdaki

anormal değişikliklerin, GABA-A reseptörünün alt ünitesinde bulunan genetik materyalin etkilerinin olduğu gösterilmiştir (Feinn ve ark. 2005). İkiz araştırmaların derlendiği bir meta analiz çalışmasında bağımlılığa neden olan genetik faktörlerin etki büyüklüğünün orta ve yüksek seviye arasında (0.30- 0.70) değiştiği ifade edilmiştir. (Agraal ve Lynskey, 2008, s. 1069-1081). Aynı zamanda bu çalışmada genetik ve çevre etkileşimi sonucu bağımlı davranışların ortaya çıktığı, bu etkileşimde cinsiyet, yaş ve kültürel özelliklerin rol aldığı ifade edilmiştir.

## 2.4. Uyuşturucu Madde Türleri

### 2.4.1. Afyon

Haşaş adlı bitkinin olgunlaşmamış kapsüllerinin çizilerek içinden akan sütün yoğunlaşmış katılaşmış halidir. Haşaş bitkisinin çiçekleri döküldükten sonra olgunlaşmamış koza, kelle veya kabalak denilen meyveleri yeşil renkte iken ortasından çizilir. Çizilen yerden süte benzeyen ve hava ile temas edince koyulaşan madde özel bıçakla kozaların üzerinden kazınarak toplanır. Tazeyken akıcı ve beyaz olan bu madde zamanla sertleşip koyu kahverengiye dönüşür. Ağır bir tadı ve acı bir kokusu vardır (Özdemir, 2009, s. 8).

Uluslararası adı “*Opium*” olan afyonun birtakım kimyasal işlemlere tabi tutulması ile *Morfin*, *Eroin*, *Kodein* gibi uyuşturucular (Afyon Türevleri) imal edilir. Afyon için, “*paper somniferum lpavot*” ismi de kullanılmaktadır. Başlangıçta sakızımış kıvamda olan bu madde bekledikçe kırılgan, sert bir hal almaktadır. Ayrıca afyon maddesi, *opioid* familyasındandır. Yetiştirilme ve kullanımının yaygınlığı bakımından diğer maddelere nazaran ilk sırada yer alan haşaşın tarihi de oldukça eskiye dayanır. Sümerler, Asurlular, Eski Mısır uygarlıklarınca bilinmekte olan bu bitkiye Sümerler “*geli*”, Asurlular “*irru*”, Mısırlılar “*mekone*” demişlerdir (Yaşar, 2015, s. 15).

Afyon yutulurak ya da çiğnenerek tüketilebilir; sigara ile içilebilir veya sıvı olarak enjekte edilebilir. Kişinin içinde bulunduğu ruhsal durum, eğitimi ve yaşam arzusuna göre birkaç kullanımda mutlaka bağımlılık yapar. Afyon alındığında, varsa ağrılar diner, zihin açılır ve yalancı bir keyif hali başlar. Fakat bu keyif hali çok kısa sürer, ardından mide bulantısı, baş dönmesi, renk solması, kalp ve solunum

yavaşlaması ile beraber zehirlenme hali başlar. Eğer Afyon çok miktarda ve birden kullanılmışsa, içen insan komaya girer, ölüm tehlikesi ortaya çıkar (Özmen, 2009).

#### **2.4.2. Morfin**

Afyon içerisinde bulunan en önemli alkaloid, afyonun 1/10 gibi bir oranını oluşturan morfindir. Morfin, afyon içerisinde bulunan “alkaloit” denilen 25’e yakın zehirden en tanınanıdır. Morfinin keşfi, 1803 yılında yirmi bir yaşında bir eczacı olan Adam Serturmer tarafından gerçekleştirilmiştir. Morfinden türetilen ilaçlara “*opiate*” denilmiştir. Afyonun en önemli alkaloidi olan morfin adını uyku ile de ilişkilendirilen Yunan Tanrısı “*Morpheus*” dan almaktadır. Amerikan iç savaşında askerler arasında kullanımı yaygındır (Çetin, 2016, s. 10).

Afyon ile morfin benzer özellikler göstermekle birlikte morfin daha güçlü bir maddedir. Narkotik analjezikler içinde güçlü ve en ucuz olanlardandır. Bazı kimyasal işlemler sonucunda afyondan elde edilen ilk madde “bazmorfin”dir. Bazmorfinin bazı kimyasal ve fiziksel işlemlere tabi tutulması sonucunda ise “morfin” elde edilir<sup>254</sup>. Morfin sülfat; beyaz renkte ve yumuşak bir maddedir. Su içinde % 15 oranında ve alkol ve eterde daha düşük oranda erimektedir. Morfin hidroklorür; beyaz renktedir ve ince uzun kristaller şeklindedir. Su içinde % 25 oranında alkol ve gliserinde ise daha yüksek oranlarda erimektedir (Tuncer, 2011, s. 10).

Morfin; tebeşir tozu, kireç görünümünde veya tablet halinde bulunabilmektedir. Kas ya da damara enjeksiyon yoluyla, ağız yoluyla veya tozunun ya da dumanının solunum yoluyla çekilmesi şeklinde kullanılmaktadır. Tıpta analjezik (ağrı kesici) ve anestezi olarak kullanılmaktadır. Morfinin çok hızlı ve şiddetli bağımlılık yapma özelliği vardır. Morfin başlangıçta kişinin ağrılarını dindirmekte, yapay bir iyi olma hali vermektedir. Fakat bu iyi olma hali uzun sürmemekte; ağrılar, sızılar, kötümserlik, ruhsal sıkıntılar eskisinden daha fazla şekilde yeniden ortaya çıkmakta, kişi bir şey düşünemez hale gelmektedir. Kişide uyuşukluk, sersemlik, halsizlik, uyuklama durumları ortaya çıkmaktadır. Vücut aşırı düzeyde kırgın yorgundur. Kalp çarpıntısı, soğuk terleme, el ayakların buz kesmesi, ağız kuruluğu oluşmakta; eklemlerde ve belde şiddetli ağrılar meydana gelmektedir (Güngör ve Kınacı, 2001, s. 50).

### 2.4.3. Eroin

Ham afyonun bileşimindeki elde edilmiş olan bazmorfinin alkoloitlerden “asetilasyon” veya “asetik anhidrid” adlı kimyasallarla girdiği tepkime sonucu elde edilir. En tehlikeli ve bağımlılık yapan uyuşturucu madde türlerindedir. Eroin, 1898 yılında Almanya’da Bayer laboratuvarlarında çalışan Heinrich Dreser tarafından morfinin sentezi sonucunda keşfedilmiştir. Dreser, eroini morfine bağımlılığı ortadan kaldıracak bir ilaç olarak bulmuştur ve bu ilaca, Almanca’da “Çok kuvvetli, kahramanca” anlamlarına gelen “Heroisch” adını vermiştir. Bu firma tarafından piyasaya sürüldüğünde “öksürük dindirici” olarak satılmıştır (Yaşar, 2015, s. 19).

Belli bir süre “bağımlılık yapmayan aynı zamanda etkili bir ağrı kesici ve öksürük giderici ilaç” olarak Avrupa ile ABD’de kullanılmıştır. Kısa süre sonra ilacın morfinden daha fazla bağımlılık yaptığının fark edilmesi üzerine eczanelerde doktor tarafından yazılan reçete ile satılabileceği düzenlenmiştir. 1910 yılından itibaren de uluslararası anlaşmalar ile yasaklanmış ve denetim altına alınmaya çalışılmıştır (Eydemir, 2014, s. 21).

Tek bir kullanımda bile bağımlılık yapabilme özelliği vardır, tedavisi ve bağımlılıktan kurtulması en zor uyuşturucu maddedir. Beyaz, kokusuz ve acımsı bir tadı vardır, görünümü nişastaya benzer. Saf eroin suda ve alkolde eriyen bir özelliğe sahiptir. Yasadışı yollarla elde edilen eroin saf olarak satılmaz, içine satıcılar tarafından nişasta, pirinç unu, tebeşir ya da kireç tozu, şeker tozu gibi maddeler karıştırılarak küçük paketler halinde satılır (Özmen, 2018, s. 13).

### 2.4.4. Kokain

Kokain maddesi, koka ağacının yapraklarından elde edilir. Kokain maddesi, 1859 yılında doğal yollardan koka yapraklarından; 1885 yılında ise yapay yollardan üretilmiştir. Bu madde, 1800’lü yıllarda tedavi amaçlı kullanılmaktaydı. 1914 yılında ise kokain maddesi, uyuşturucu sınıfında tanımlanmıştır (Sevdim, 2014, s. 40). Kokain maddesi günümüzde, koka bitkisinin yetiştirildiği ülkelerin sınırlı olması nedeniyle, diğer uyuşturucu maddelere kıyasla pahalı olduğundan, daha çok zengin sayılan kişiler tarafından kullanılmaktadır.

Kokain maddesinin rengi beyaz ve parlak; tadı ise acıdır. Kokain maddesi, su ve alkol içinde eriyebilen bir maddedir. Kokain maddesi, koka yaprağından koka

yaprağının yarı ağırlığı kadar elde edilebilmektedir. Kokain maddesi sokak dilinde, yaprak, kar, altın tozu, cennet, neşe pudrası, beyaz kız, dinamit, kırıntı, neşeli toz, cin, şans tozu, snow, girl, lady gibi ifadelerle anılmaktadır (Barut ve Aydemir, 2019, s. 17).

Kokain maddesi, tedavi amaçlı kullanılsa da kişinin sinir sisteminde uyuşturucu ve uyarıcı etkiler de yapmaktadır. Bu durumlara örnek olarak, neşelenme, zayıflık, ruhsal anlamda bozulma, erken bunama, hayal görme halleri verilebilir. Kokain maddesinin, damardan enjeksiyon ile, burundan çekilmek suretiyle vücuda alınması mümkündür. Kokain maddesinin toz halinin, yüksek sıcaklığa dayanmadığı için, sigaraya sarılarak içilmesi mümkün olmamaktadır (Kıdıl, 2020, s. 63).

#### **2.4.5. Esrar**

Esrar maddesi, Fransız dilinde “*assain*” yani katil anlamına gelmektedir. Esrar içen kişi için ise, “haşhaşın” kelimesi kullanılmaktadır. Esrar maddesi çok eski zamanlardan bu yana bilinmekte ve kullanılmaktadır. Ot veya *joint* olarak da bilinen esrar maddesi, işlenme şekline göre de farklı isimler almaktadır. Ayrıca bu madde, çiçeksündüz, mal, sarı, jelatin, cam macunu gibi ifadelerle anılmaktadır (Barut ve Aydemir, 2019, s. 25).

Esrarın aktif ana maddesi ise THC olarak adlandırılmaktadır. Esrar maddesinin, içerdiği THC miktarına göre, uyuşturucu düşük veya kuvvetli türleri bulunmaktadır. Esrar maddesi, kenevir bitkisinin yapraklarından elde edilir (Sevdim, 2014, s. 47). Kenevir bitkisi ise, içerisinde esrar ve diğer kimyasal maddeleri içeren bir bitki türüdür.

Esrar maddesi kenevir bitkisinin dişi tohumlarından da elde edilmektedir. Ancak dişi kenevir bitkisi erkek kenevir bitkisiyle döllendiği zaman esrar maddesi elde edilememektedir. Bu nedenle dişi kenevir bitkisinden esrar maddesi elde edilebilmesi için, erkek kenevir bitkisinin olmaması gerekir. Eğer yasa dışı yollardan üretim yapılması durumu varsa ve kenevir bitkisi yetiştirilen yerde sadece dişi kenevir bitkisi varsa bu durumda esrar maddesi elde edilmek amacıyla dikiminin yapıldığı kabul görmektedir (Tuncer, 2011, s. 11).

Kenevir bitkisinin yaprakları kurutulunca toz esrar elde edilmektedir. Esrar maddesinin rengi; yeşil, kahverengi veya siyaha yakın olabilmektedir. Esrar maddesi çeşitli sıvılarla karıştırıldığında ise sıvı esrar maddesi elde edilmektedir. Esrar



maddesinin, toz esrarın sigara vb. maddelere karıştırılıp içilerek veya ağız yoluyla alınması mümkündür. Sıvı olarak elde edilen esrar ise vücuda enjeksiyon yöntemiyle alınabilmektedir (Selbes, 2017, s. 16). Esrar maddesinin kullanımı eski tarihlere kadar dayanmaktadır. Örneğin şamanlar esrar maddesini ayinlerde kullanır veya geleceği gördüklerini söylerken esrar maddesi etkisi altında olurlardı.

Dünya üzerinde en çok kullanılan madde esrar maddesidir. Bu nedenle uyuşturucu suçlarında kullanıma bağlı en yaygın suç da esrar maddesiyle ilişkili olmaktadır. Günümüzde ise, dünya üzerinde esrar maddesinin en yaygın ve en çok kullanıldığı yer Avrupa'dır. Ülkemizde de en yaygın görülen uyuşturucu maddesi esrardır. Çünkü esrar maddesinin elde edildiği hint keneviri bitkisinin yetiştirilmesi, bakılması teknik bir bilgi gerektirmediğinden, üretimi yasal olmayan yollardan daha yaygın yapılmaktadır. Ancak kenevir bitkisinin ekiminin dağınık ve bölgesel olarak yapılması nedeniyle, dünya çapında bir değerlendirmenin yapılması mümkün olmamaktadır. (Gökçeğöz ve Usta, s. 146)

#### **2.4.6. Bonzai**

Son dönemlerde, bütün ülkelerde hızla artarak yaygınlaşan yeni nesil uyarıcı maddelerin biri de bozai ağacının yapraklarından elde edilen kısmen sentetik kimen de doğal bir uyuşturucu olan bonzaidir (Yaşar, 2015, s. 31).

Bonzai, ekseriyetle sigara olarak içilmesinin yanında ısıtılınca çıkan dumanın ya da buharının solunması şeklinde de kullanılabilir. Esrar maddesinin kullanıcıda yarattığı etkilerine benzer duygulara yol açar. Esrarla olan bu benzerlikleri nedeniyle bonzaiye "sentetik esrar" da denmektedir. Bu uyuşturucunun içerdiği maddeler kişiye de çok hızlı bir şekilde bağımlılık yaratır. Bunu sonucu olarak da kullanıcı aynı duyguları yaşayabilmek adına her seferinde bonzainin dozunu arttırmak ister (Bolluk, 2019, s. 13).

#### **2.4.7. Depresantlar**

Sedatif de denilen depresantlar merkezi sinir sistemini işleyişini bozarak, akli ve bedensel faaliyetlerin yavaşlamasına sebep olmaktadır. Bazı ağrı kesiciler, uyku yaratan hipnotikler ve sinirsel yatıştırıcı sedatifler bu grupta sayılan maddelerdir. Bu maddeler hem bedensel hem de psikolojik bağımlılığa sebep olur, çünkü kullanıcı aldığı

miktarı arttırma ihtiyacı içerisinde. Alkol ile birlikte kullanılması ölüme kadar gidebilecek ciddi sonuçlar doğurabilmektedir (Gündüz, 2018, s. 14).

Öğretide; barbitürat ve benzodiazepin olarak iki gruba ayıranlar da mevcuttur. Kapsül veya tablet formunda, çeşitli renk ve boyutlarda sentetik olarak üretilmiş olan barbitüratlar genelde ağrı kesici amaçla kullanılmaktadır. Çünkü sinir sistemi üzerinde yatıştırıcı etkileri mevcuttur. En basit anlatımla, alkolün yarattığı sarhoşluğa benzer, hareket yavaşlaması, dikkat kaybı, konuşma güçlüğü, kahkaha, sinirlilik gibi normal dışı davranışlar görülür. Bağımlı kişi ilacı almadığı durumda, sıkıntı, huzursuzluk, bulantı, kusma, kalpte ritim bozukluğu gibi problemler gözlemlenebilir (Yurdakul, 2007, s. 4)

Benzodiazepinler, anksiyete ve onunla ilişkili bozukluklarda 1960 yılından beri kullanılan ilaçlardır. Hızlı etkili olması ve yan etkilerinin az olması gibi özellikler bugünde sık tercih edilme nedenleridir. Anksiyete bozuklukları, panik bozuklukları, sosyal fobi ve insomnia (uykusuzluk durumu) hastalıklarında tedavi edici amaçla kullanılmaktadır (Ocak, 2021). Ancak tekrarlayan kullanım sonrası kişide uykusuzluk, endişe durumu, baş ağrısı ve huzursuzluk baş gösterir. Bu etkiler zamanla kişinin psikolojik ve fiziksel olarak bu ilaçlara bağımlı olmasına sebep olur.

#### **2.4.8. Trankilizanlar ve Stimulantlar**

Trankilizanlar (Yatıştırıcılar) hekim tarafından ruhsal sıkıntıları gidermek amacıyla tavsiye edilen reçeteli ilaçlardır. Bu ilaçlar, kullanan kişi de fiziksel yavaşlamaya sebep olmadan ruhsal bunalımların tedavi edilmesine yardımcı olmaktadır, ancak uzun süreli kullanımlarda bağımlılığa yol açmaktadır. En yaygın örnekleri; diazem, ekunil, librium gibi ilaçlardır (Kurt ve Kurt, 2007, s. 38).

Stimulantlar (Uyarıcılar) Merkezi sinir sistemini uyararak halüsinasyonlara sebep olan ve kolayca bağımlılık yaratan sentetik bir uyarıcıdır. Bu maddelerin fazla konuşma, baş dönmesi, uykuya dalma problemi, yemek yeme isteğinin kaybolması, sinirlilik gibi yan etkileri mevcut olup, fazla kullanımları durumunda ateş, kusma, ciltte kızarma, kalp çarpıntısı, koma ve ölüm gibi ağır sonuçları da görülebilir (Gündel, 2009, s. 20).

Stimulantlar arasında en bilinen alt grup amfetaminlerdir. Bu maddelerin, uyku önleyici, zayıflamaya yardımcı, sporcular tarafından doping olarak, bazı epilepsi

hastalıkları ve Parkinson hastalığı tedavi edici, hiperaktivite tedavi edici gibi çok çeşitli kullanım alanları mevcuttur (Gündüz, 2018, s. 16).

#### **2.4.9. Halüsinojenler**

Kullanan kişinin duyu, duygu ve düşüncelerini etkileyerek dış dünyayı farklı algılamasına sebep olan, hayaller gördüren ve evhamlar yaptıran maddelerdir. Halüsinojenlerin ayrıca hafızada da bozukluk yapıcı etkileri vardır. Kullanan kişi de, kalbin hızlı atması, aşırı üşüme veya aşırı terleme, güç kaybı, baş dönmesi, ateş, görüntünün bulanıklaşması, odaklanma zorluğu gibi fiziksel etkiler görülür. Psikolojik olarak ise kişi vücudunun bir uzvunu kaybettiğini sanabilir, uçma yeteneği elde ettiğini düşünebilir, nedensiz gülme krizlerine ya da öfke nöbetlerine tutulabilir (Ceylan ve Türkcan, 2003, s. 203). Doğal, yarı sentetik veya sentetik türleri mevcuttur. En çok bilinen halüsinojenler; peyote kaktüsünden elde edilen mescaline, çavdar küfünden sentezlenen LSD ve bir tür mantardan üretilen *psilocybin*dir.

Kokain ve esrardan çok daha zehirli ve tehlikeli olan LSD, buğday, çavdar, mısır, arpa gibi tahılların üzerinde yaşayan mantarlardan elde edilen yarı sentetik maddedir. Beyaz renkte ve kokusuz olup, suda ve diğer sıvılarda çözünürlüğü yüksektir. Kesme Şeker, kâğıt, pul, etiket gibi nesnelere emdirilmiş halde satılabilmekte olup çoğunlukla ağız yoluyla alınır. Maddenin alınması ile birlikte kişi de sesleri farklı algılama, hatta olmayan sesleri duyma, gözler açıkken dahi hayaller görme, zaman algısını yitirme durumu görülür. LSD kullanıcılarında, hafıza kaybı, cinsel sapkınlıklar, güçsüzlük, metabolizma bozukları ve psikolojik hezeyanlar görülür. Bağımlılık yapma etkisi düşük olduğu için, madde kullanımı kesildikten birkaç gün sonra normale döner (Köroğlu ve Güleç, 2007, s. 176).

#### **2.5.1. Konu ile Alakalı Çalışmaların İncelenmesi**

Çalışmanın bu bölümünde çocuklarda uyuşturucu madde kullanımına ilişkin yapılan çalışmalara ve sonuçlarına yer verilmiştir.

Erdamar ve Kurupınar (2014, s. 65-84) “Ortaöğretim Öğrencilerinde Görülen Madde Bağımlılığı Alışkanlığı ve Yaygınlığı: Bartın İli Örneği” adlı çalışmasında ortaöğretime devam eden öğrencilerde görülen madde bağımlılığı ve yaygınlığının seviyesini belirlemektedir. Yapılan araştırma sonucunda araştırmaya katılan öğrencilerin %61,8’i herhangi bir madde kullanmadıklarını, %27,4’ü sigara kullandığı

tespit edilmiştir. Ayrıca katılımcıların %35,2'si hayatında en az bir kez de olsa alkol kullandığını ve bunlarda %24,4'ünün halen alkol kullanmaya devam ettiği tespit edilmiştir. Öğrencilerin kendinden memnun olma durumları ile madde kullanımları arasında anlamlı bir ilişki olduğu vurgulanmıştır.

Can (2016) “*Alkol Kullanım Bozukluğunda Bilişsel Davranışçı Model Temelli ve Psiko-Eğitim Destekli Egzersizin Depresyon, Anksiyete ve Öz-yeterlik Düzeyine Etkisi*” adlı çalışmada bireylerin yakalandığı madde bağımlılığının depresyona ve anksiyeteye neden olduğunu bundan kurtulmak içinde bilişsel terapi yöntemlerinin etkili olduğu tespit edilmiştir.

Arabacı ve arkadaşları (2017, s. 135-144) “*Çocuk Ve Ergenlerde Madde Kullanımı, Suça Yönelme, Ruhsal Bozukluklar Ve Hemşirelik Bakımı*” adlı çalışmada çocukların madde kullandıklarında suça daha çok meyilli olduklarını tespit etmiştir. Aynı zamanda madde kullanan çocuklarda ve ergenlerde birtakım ruhsal sorunların ortaya çıktığını ifade etmiştir. Madde kullanımı sonrasında görülen ruhsal sorunların tespit edilmediği durumlarda ciddi sorunların ortaya çıkacağı vurgulanmıştır. Çocukların ve ergenlerin bu sorunlardan kurtulabilmesi ve önlenmesi için hemşirelerin rolü ve sorumluluğunun olduğu tespit edilmiştir.

Oktay (2017) “*Lise Öğrencilerinde Uyuşturucu Madde Bağımlılığının Sebepleri: Bursa İli Mustafa Kemalpaşa İlçesi Örneği*” adlı çalışmada lise öğrencilerinin madde kullanıma ilişkin nedenlerini belirlediği çalışmada madde bağımlılığını farklı değişkenler açısından incelemiştir. Yapılan araştırma neticesinde lise düzeyinde öğrenim gören bireyler arasında madde kullanımına ilişkin ciddi bir artışın olduğu, özellikle çocuklarda sigara, alkol ve uyuşturucu kullanımının olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca madde kullanan öğrencilerin ailelerinin sigara ve alkol kullanımının çocuklarda madde kullanımına etki ettiği belirtilmiştir. Ailelerin eğitim seviyeleri ile çocukların madde kullanımı arasında anlamlı bir ilişki olduğu da ifade edilmiştir.

Uyaroğlu (2017) “*Ergenlere Yönelik Güçlendirme Programının Madde Bağımlılığından Korunmada Öz-Yeterlik, Benlik Saygısı ve Atılganlık Düzeylerine Etkisi*” adlı çalışmada ergenlik döneminde madde kullanımında etkili olan unsurları belirlemeye çalışmıştır. Yapılan araştırma neticesinde çocuklara uygulanan madde kullanımından korunma programının çocuklar üzerinde etkili olduğu ve öz yeterlik,

saldırganlık ve atılganlık düzeylerini artırdığı tespit edilmiştir. Araştırmanın nitel boyutunda ise araştırmaya katılan ergenler madde bağımlılığı konusunda verilen eğitimin yeterli düzeyde olduğu, ergenlerin bu konu da daha ciddi sorumluluk alması gerektiği ve ergenlerle birlikte ebeveynlere de bu konuda eğitim verilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Tunçbilek (2018) “*Spor Tesislerinden Yararlanan 15-18 Yaş Arası Öğrencilerin Madde Bağımlılığında Korunma Öz Yeterliliğinin Araştırılması (Keçiören Belediyesi Örneği)*” adlı çalışmada 18 yaşını doldurmamış ve 14 yaşından büyük olan gençlerin madde bağımlılığında korunmasına yönelik öz yeterlik düzeylerini belirlemeyi amaçlamıştır. Yapılan araştırma neticesinde özellikle spor tesislerinde yüzme sporu ile ilgilenen gençlerin diğer öğrencilere nazaran daha yüksek öz yeterlik algısına sahip olduklarını tespit etmiştir.

Meydancı (2019) “*Ortaöğretim Öğrencilerinin Madde Bağımlılığında Korunmada Öz-Yeterliklerinin İncelenmesi*” adlı çalışmada küçük yaş grubunda bulunan öğrencilerin madde bağımlılığında korunma düzeylerini belirlemeyi amaçlamıştır. Yapılan araştırma neticesinde öğrencilerin öz yeterlik düzeylerinin madde kullanımı konusunda yeterli seviyede olmadığı bu nedenle de çocukların öz yeterlik düzeylerini artıracak etkinliklere yer verilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Oğuz (2019) “*Ergenlerde Algılanan Anne-Baba Tutumları ve Bağlanma Stilleri İle Madde Bağımlılığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*” adlı çalışmada madde bağımlılığı bulunan çocukların anne ve babasına karşı bağlanma stillerinin ne düzeyde olduğunu tespit etmeyi amaçlamıştır. Yapılan araştırma neticesinde madde kullanmayan çocukların anne ve babalarına bağlanma puanları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunurken algılanan anne sıkı denetim kontrol puanları ile kayıtsız ve saplantılı bağlanma alt boyut puanları arasında pozitif yönde, algılanan baba kabul- ilgi puanları ile korkulu bağlanma alt boyut puanları arasında pozitif yönde anlamlı düzeyde korelasyonlar olduğu tespit edilmiştir.

Yapılan araştırmaların incelenmesi bizleri sosyolojik bir gözlem noktasına götürmektedir. Görüldüğü gibi bağımlılık geliştiren bireylerin hayatlarında zorlayıcı etkiler olması söz konusudur. Bazen bu etkilerden kaçmak ya da onları bastırmak adına, bazen de onlara başkaldırmak amacıyla kişinin uyuşturucu madde kullanımına

yönelmesi söz konusu olabilmektedir. Bu bakımdan alanda yapılan benzer çalışmaların incelenmesi önem arz etmektedir.

### **2.5.2. Madde Bağımlılığının Toplumsal Etkileri: Damgalama ve Anomi Kavramı Bağlamında Okumalar**

Çok yönlü bir yapıya sahip olan madde bağımlılığı için en önemli noktalardan birisi de madde bağımlılığının tedavi edilmesi ve sonraki süreçlerde madde bağımlısının topluma kazandırılmasıdır. Bu nedenle madde bağımlısı olan bir birey tedavi edilirken aynı zamanda sosyal çevre içerisinde kendisine yer edinecek ortamlara ihtiyaç duymaktadır. Bu noktada madde bağımlısı bireyin sosyal çevresi ve toplum tarafından nasıl nitelendirildiği ve değerlendirildiği oldukça önemlidir. Günümüzde madde bağımlılığı bulunan bireylerin toplum tarafından olumsuz kalıplarla etiketlenmesi ve dışlanması, bireylerin hastalığı kabullenmesinde ve tedaviye başlama süresinin uzamasına neden olabilmektedir. Bu nedenle madde bağımlılığı tedavi sürecinde bu bireylerin dışlanmaması ve var olan sorunun çözümü için olumlu tutumların geliştirilmesi gerekmektedir.

Husak (2004, s. 405) toplum tarafından madde bağımlılığı bulunan bireylere bakış açısına yönelik yaptığı çalışmasında madde bağımlılığı bulunan bireylerin toplum tarafından ahlaksız, suç potansiyeli yüksek, tehlikeli ve saldırgan bireyler olduğunu tespit etmiştir. Bu durum madde bağımlılığı olan bireylerde iş yürütme konusunda sorumluluk sahibi olmadıklarını, iletişim kurmada yetersiz olduklarını ve kendilerine gelecek kuramayacakları algısının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu nedenle toplumun madde kullanan bireylere yönelik olarak bu olumsuz ve engelleyici tutumları bağımlı bireylerin bağımlılıklarını başta aileleri olmak üzere bütün toplumdan gizlenmesine neden olmaktadır. Yaşanan bu olumsuzluklar ilerleyen dönemlerde bireyin aile desteğinden uzak kalmasına ve beraberinde toplumdan uzaklaşmasına neden olmaktadır.

Toplumdan soyutlanan ve yalnız bırakılan bireyler bağımlılık noktasında kendisini daha da sorunlu hissederek toplumdan kendisini giderek soyutlamaya başlamaktadır. Uyuşturucu bağımlısı bireyler bu noktada kendi gibi olan diğer bireylerle bir araya gelerek toplum düzeni içerisinde kendilerini diğer bireylerden ayırmaktadır. Aslında bu durum madde bağımlılığı noktasında bir alt kültürün oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Bağımlı bireylerin sosyal çevrelerinde genellikle

bağımlı bireylerin olması onların madde kullanımını normalleştirmekte ve iletişimini zedelemektedir. Bu noktada da toplum bağımlı bireyleri daha çok dışlamakta ve istihdam, barınma, sağlık ve eğitim gibi konularda bu süreçlerden onları mahrum bırakmaktadır (Corrigan, Kuwabara, O'Shaughnessy, 2009, s. 139-147). Buradan da anlaşılacağı üzere madde bağımlısı olan bireye yönelik toplum tarafından geliştirilen tutum ve davranışların madde kullanan bireylerin tedavi öncesinde hayatlarının daha işlevsiz hale gelmesine neden olabilmektedir.

Madde bağımlılığı konusunda bağımlı bireylere yönelik olarak toplumun damgalama tutumları, ayrımcılık ve sosyal dışlanma gibi olumsuz davranışlar bireylerin düşük ahlak yapısına sahip olduklarını ve potansiyel bir suç olarak etiketlenmelerine neden olmaktadır. Yapılan araştırmalar çerçevesinde sosyal çevresi tarafından damgalanan ve sonrasında yalnızlaştırılan madde bağımlılarının zaman içerisinde temel hak ve özgürlüklerinin de kısıtlanmasına neden olmaktadır (Room, Rehm, Trotter, Paglia, Üstün, 2001, s. 247-297).

Bağımlılıkla mücadele konusunda bağımlılık toleransı yüksek olan bireylerin tedavi olması oldukça önemli bir süreçtir. Bu nedenle bağımlı bireylerin toplumla bütünleme süreçleri içerisinde sosyal destek mekanizmaları oldukça önemlidir. Bu açıdan değerlendirildiğinde toplumun madde bağımlılığı bulunan bireylere yönelik olarak geliştirdiği tutum oldukça önemlidir. Çünkü toplumun bağımlılığı olan bireye karşı geliştirmiş olduğu olumsuz tutum ve davranışlar zaman içerisinde bireyin kendisini de damgalamasına ve sosyal işlevselliklerinin azalmasına neden olabilmektedir. Bu durum aynı zamanda toplumsal statüyü de olumsuz yönde etkileyerek bireyin tedavi olmaktan kaçmasına ve rehabilite hizmetlerini reddetmesine neden olabilmektedir (Bayer, 2008, s. 463-472). Bu nedenle toplumun bağımlı bireye karşı geliştireceği tutum ve davranışlar önce bağımlı bireyi ilgilendirirken belirli bir süre sonrasında toplumsal statüyü de olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

Bu davranış biçimi toplum içerisinde damgalanan ve ötekileştirilen bireyin konumunu karşımıza çıkarmaktadır. Özellikle bu durum kişinin kendini toplumun bir üyesi olarak görebilmesini zorlaştıran bir unsurdur. Damga terimi ilk olarak Yunanlılar tarafından kullanılmış ve ahlaki olarak çöküş yaşayan insanları ifşa etmeye yönelik olarak temellendirilmiştir. Bedene kazınan işaretler üzerinden tanımlanan bu dönem,

çağdaş topluma gelindiğinde damgalamanın ahlaki ve tıbbi bakımdan birlikteliği ile gösterilmeye başlanmıştır.

Goffman damgalama sistemlerinden bahsederken bunların toplum tarafından dışlanan ve normal dışı olarak kabul edilebilecek olan unsurlara dayandığını ifade etmektedir. Buna göre;

1) Bedenin korkunçlukları (çeşitli fiziki deformasyonlar).

2) Zayıf irade, baskıya müstahak ya da doğal olmayan tutkular, sapkın ve katı inançlar ve ahlaksızlık olarak algılanan bireysel karakter bozuklukları (ruh bozukluğu, hapis yatmak, bağımlılık, alkolik olmak, eşcinsellik, intihara kalkışmış olmak vb.).

3) Irk, ulus ve din gibi etnolojik damgalardır (Goffman, 2014a, 33).

Bağımlılık hali bir çeşit karakter bozukluğu biçiminde temellendirilmektedir. Bu durum normal dışı kabul edilen bir yaşantıya ve anomik, yani kuralların ihlal edildiği bir evrene gönderme yapmaktadır. Barbalet'e göre (2020, s. 72) anomi "*Kanunların, törenin ve geleneklerin olmaması anlamına gelen Yunanca a-nomos kelimesinden gelir; normların ve normların sağladığı kısıtlamaların yokluğuna işaret eder.*" Öte yandan anomi bir norm çatışmasına da temellendirme yapmaktadır. Bu norma çatışması kişi üzerinde baskı yaratan yasaların bu temel baskısına karşı durmak ya da bunu kabul etmemek anlamında da görülebilmektedir. Merton çalışmalarında anomi kavramı üzerinde sıklıkla durmuştur. Bunu yaparken de suç oranlarını dikkate almaktadır. "*Merton çalışmalarında iki önemli soruya açıklık getirmeye çalışmaktadır. Bunlar; bazı toplumların diğerlerine göre neden daha çok suç oranlarına sahip oldukları ve aynı şekilde, aynı toplum içerisinde yer alan bazı grupların diğerlerine göre neden suç oranları bakımından daha yüksek olduğu sorularıdır*" (Güçlü ve Akbaş, 2019, s. 29)

Mills'in *İktidar Seçkinleri* (1974, s. 7) eserinde de belirttiği gibi sıradan insanlar yaşadıkları gündelik evreni aşmakta zorlanmaktadırlar. Toplumsal düzen ya da yasa dediğimiz olgu ahlak sistemleriyle birleştiğinde büyük değişimler insanlar tarafından değil de üşüt bir düzen tarafından yürütülen hale gelmektedir. Bu bakımdan insanın bu değişimlere doğrudan ayak uydurması her zaman mümkün değildir. Endüstri Devrimi'nden günümüze sürekli artış gösteren modern zaman baskısı ve beklentilerin artması insanları güçsüz kılabilir.



Böyle bir sistematik baskı altında kendini düzene ayak uydurabilecek nitelikte görmeyenlerin bir kaçış ya da yönelimi olarak görülebilecek olan uyuşturucu bağımlılığı toplumsal bir sapma ya da anomik bir tavır olarak damgalanmaktan hiç de uzak değildir. Becker yaptığı saha çalışmaları içinde göstermiştir ki, ilk uyuşturucu kullanımı aslında doğal bir zevk olarak görülmesi de zaman içinde bir kaçış sağlaması onu zevkli hale getirebilmektedir. Aynı şekilde deneyimli bağımlıların yeni başlayanlar üzerindeki etkisi yol gösterici olarak ele alınabilmektedir (Becker, 2013, s. 77-87). Toplumsal yapı içerisinde her ne kadar yalnızca kendine zarar veriyor gibi görünse de, bağımlıların birbirleri üzerinde etkisi olduğu kadar kendi aileleri ve toplumsal ilişkileri üzerinde de bozulmalar görülmektedir.

“Damgalı birey; kendindeki farklılığın, hâlihazırda insanlar tarafından biliniyor ya da anında insanların dikkatini çekebiliyor olduğunu mu; yoksa kendindeki farklılığı insanların ne bildiğini ne de bu farklılığın onların hemen dikkatini çekebilir olduğunu mu farz eder? Birinci durumda, gözden düşürülmüş, itibarsızlaştırılmış olan, ikinci durumdaysa gözden düşürülmesi, itibarsızlaştırılması ihtimal dâhilinde olan söz konusudur (Goffman, 2014b, s. 30). Aileye damganın sıçramasını önlemek için damgalı birey, bu ilişkilerden kaçınabilir ya da bu ilişkileri sonlandırabilir” (Goffman, 2014b, s. 62).

Böyle bir kaçınma hali kişiyi daha da derin bir karanlığa ve kendinden vazgeçmeye iteceği için kişinin bağımlılıklarından kurtulması daha da zorlu hale gelecektir. Çalışmamızın analiz kısmında yapılacak olan yüz yüze görüşmelerde amaçlanan bağımlıların mevcut durumları içerisinde toplumda nasıl görüldüklerini, damgalanma durumunun ardından kişisel ve ailevi ilişkilerinin nasıl şekillendiği hususunda da yol göstermesi umulan bir alan sunmaktadır. Burada normal tanımının ne olduğu ve ihlalin nasıl damgalanmayla sonuçlandığı da önemli bir konu haline gelmektedir. “Sosyal bilimciler „normal“ terimini standartlaşmış, örüntüleşmiş, geçerli ve karakteristik olan şeyler için kullanırlar. Kuşkusuz bu, davranış ve yapı düzenliliklerinin, sayesinde neyin „anormal“ olduğunu keşfettiğimiz ve kanıtladığımız normlar olarak kullanıldığı anlamına gelmektedir. Normal davranışın toplumun onayı, anormal davranışın toplumun onaylamaması ile karşılandığı ve sapma incelemelerinin kültür değerleriyle ilişkili olduğu varsayımından hareket edilir” (Fichter, 2009, s. 219).

Normal dışı olarak görülen bireyin bu damgayı alabilmesi ve anomik bir tavırda olduğunun gözlemlenebilmesi için öncelikle yakalanması, kısaca toplumsal bakış önünde görünür hale gelmesi gerekmektedir. Kişinin kamusal kimliği bu ifşanın ardından uygunsuz damgasıyla birlikte ilerlemeye başlamaktadır. Bu bakımdan toplumsal görünümün yıkımı ve yeni bir kimliğin kendini gerçekleştirilmesi de söz konusu hale gelmektedir. Sapkın olarak tanımlanan bağımlı yargılamayla karşılaştığında bu durumun daha da şiddetlenmesi ve olumsuz davranışın kendini yinelemesi de olasıdır. Genellikle bağımlılar uygunsuz hazlar peşinde koşan, zayıf iradeli insanlar olarak görülmekte ve bu da onların daha çok baskı altında tutulma ihtimalini arttırmaktadır. Toplumsal tecrit tıbbi tecrit ile birleştiğinde bunun her zaman pozitif sonuçlar doğurması da olası olmayabilmektedir. Bağımlının uyuşturucu kullanımından men edilmesi onu yasa dışı temine itebileceği gibi maddi yetersizlikler de daha büyük ve başkalarına zarar veren suçları tetikler hale gelebilmektedir.

Becker'ın esrar üzerine yaptığı incelemede merak ve kavrayış üzerinden gelişen bağımlılıkla da pekiştiğinde ortaya çıkabilecek olayların şiddeti artacaktır. Becker'a göre "esrar kullanımı sapkınlık kuramları için ilginç bir örnektir; çünkü esrar kullanımında sapkın istekler sapkın faaliyeti deneyimleme sürecinde gelişirler. Karmaşık bir savı, birkaç kelime ile ifade etmek gerekirse: [Esrar kullanımında, t. s. n.] sapkın istek ya da dürtülerin sapkın davranışa yol açması yerine, süreç tersi yönünde işler; sapkın davranış zaman içinde sapkın dürtüleri üretir. Belirsiz istekler, dürtüler -bu örnekte muhtemelen çok sıklıkla uyuşturucunun yaşatacağı deneyime ilişkin merak-, kendisi çelişkili olan fiziksel deneyime ilişkin toplumsal yorumlar yoluyla belirli davranış örüntülerine dönüştürülürler. Esrar kullanımı, kişinin esrar kullanmaya ve esrarla yapabileceklerine ilişkin kavrayışının bir ürünüdür. Bu kavrayış da kişinin uyuşturucuyla deneyimi arttıkça gelişir" (2013, s. 70).

Damgalama, anomi ve sapkınlık üzerinden sosyolojik anlamda önizlenebilir bir düzlemin ortaya çıkıp çıkmayacağı sonuçlarımızda görünür hale gelecektir. Bununla birlikte madde bağımlılığı psikososyal, kültürel ve ekonomik anlamda hem bireyi hem de bireyin içinde yaşadığı toplumu etkileyen bir sorun olarak algılanması gerekmektedir. Günümüzde madde bağımlılığının ortaya çıkmasına neden olan birçok faktör bulunmaktadır. Bu nedenle madde bağımlılığına neden olan faktörlerin engellenmesi madde kullanımı ile mücadelede önemli bir basamak olarak görülebilir.

Bunun yanı sıra madde kullanan bireylerin toplum içerisindeki algılanış biçimleri de madde kullanımının azaltılmasında ya da engellenmesinde önemli bir faktördür. Çünkü madde kullanan bireye karşı toplumun geliştireceği olumsuz tutum ve davranışlar önce bireyi sonra da toplumu etkilemektedir.

Madde bağımlılığı sadece bireyin tek başına yaşadığı bir sorun olarak görülmemesi gerekmektedir. Çünkü bağımlı bireylerde görülen fiziksel ve ruhsal sorunlar zaman içerisinde intihar, şiddet ve suç davranışları ile ilişkilendirilebilir. Bu nedenle başta bireyin kendisi olmak üzere ailelere, sosyal çevrelere ve yaşanılan toplum için ciddi bir risk oluşturmaktadır. Böyle bir duruma toplum öncelikli olarak kendi özel durumunu düşünerek madde bağımlılığı olan bireylere karşı olumsuz tutumlar sergileyebilmektedir.

Hemen hemen bütün toplumlarda madde bağımlılığı bir suç olarak görülmekte ve bu nedenle de bireye karşı olumsuz tutum ve davranışlar geliştirilmektedir. Bu durum aslında madde bağımlılığı olan bireylerin bu davranışlarını pekiştiren önemli bir unsurdur. Çünkü sosyal dışlanma ve kötü muamele maruz kalma madde kullanan bireyin daha da yalnızlaşmasına ve toplumdan daha derin dışlanmasına neden olmaktadır. Ayrıca toplumun sergilemiş olduğu olumsuz tutumlar noktasında ortaya çıkan etiketleme, damgalama, ayrımcılık ve kötü muamele gibi durumlar bu hastaların tedaviye girişlerini engellemekte ve tedavi süreçlerini zorlaştırmaktadır. Bunun yanı sıra toplumun sergilemiş olduğu bu tutum beraberinde işsizlik, suça eğilim gibi sosyal sorunlarında ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Toplum içerisinde varlık gösteren her birey öncelikli olarak kendisinden olmayanı reddetme eğilimi sergiler. Bu da bu bireylerin zamanla toplumdan ayrılmasına neden olmaktadır. Bu nedenle her toplum bireyleri kendi kimliğinden ziyade daha çok sınıflandırdığı gruba atfedilen algı ve tutumlara göre değerlendirir. Bu nedenle madde ya da alkol kullanmayan bireyler toplum içerisinde ahlak yoksunu, kişiliği bozuk, iradesi zayıf ve potansiyel suç gibi etiketlemelere maruz kalmaktadır. Bu kalıp yargılar madde bağımlılığı olan bireylerin toplumsal açıdan yozlaşmasına ve yalnızlaşmasına neden olmaktadır (Ritson, 1999, s. 549-551).

Madde kullanan bireyler yaşadıkları toplumda en çok damgalamaya maruz kalan bireyler olarak söylenebilir. Çoğu çalışmada madde bağımlılığı bulunan bireylerin ruhsal sorunları bulunan bireylere göre daha fazla damgalandıkları ve bu bireylerin

şizofreni hastalarından bile daha tehlikeli oldukları tespit edilmiştir. Bu nedenle madde bağımlılığı olan bireylere karşı toplum içerisinde mesafenin korunması gerektiği vurgulanmıştır. Öyle ki Mushtaq ve arkadaşları (2015, s. 399-406) İngiltere’de yaptıkları bir çalışmada madde bağımlılığı olan bireylerin toplum tarafından hırsızlık ve dolandırıcılık yapan bireylerden daha ahlaksız algılandıklarını tespit etmişlerdir.

Madde bağımlısı bireyler ilk olarak kendi aile üyeleri tarafından damgalanmakta ve ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Bağımlılığın artmasıyla birlikte aile üyeleri arasındaki bağ kopmakta ve bağımlı bireylere kötü karakteristik özellikler yüklenmektedir. Ailenin bağımlı bireyin yanında olup sorunu çözüme kavuşturması beklenirken böylesi bir damgalama ile maruz kalması bağımlı bireyin daha fazla madde kullanımına yönelmesine neden olmaktadır. Madde bağımlılığı bulunan bireylere yönelik olarak toplumun tutumunun önemli olduğu açık bir şekilde görülmektedir.

Madde bağımlılığı olan bireyler toplum içerisinde ciddi bir statü kaybına uğrayarak sosyal izolasyona maruz bırakılmaktadır. Bu olumsuz tutumları zaman içerisinde içselleştirmeye başlayan bireyler hastalıklarını başta ailesi olmak üzere bütün herkesten saklama eğilimine girmektedir. Bu da madde kullanım oranının artmasına ve tedaviyi reddetme eğiliminin çoğalmasına neden olmaktadır (Corrigan ve diğerleri, 2009, s. 141).

Yukarıdaki bilgiler doğrultusunda madde kullanan bireylerin toplum tarafından nasıl değerlendirildiği öncelikli olarak madde kullanan bir birey için olumsuz sonuçlar doğururken bir yandan da toplum için ciddi sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Toplumun madde kullanan bireye karşı sergilemiş olduğu olumsuz tutum ve davranışlar bireyde dışlanmışlık, düşük öz saygı, içe kapanma ve depresyon gibi bireysel sorunlara neden olabilmektedir. Bu nedenle toplumun tutum ve davranışları bağımlılıkla mücadele de önemli bir etkidir.

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### IRAK TOPLUM YAPISI: TOPLUMSAL GÜVENLİK VE UYUŞTURUCU ÜZERİNE İNCELEMELER

#### 3.1. Irak'ta Toplum Güvenliği

Irak'ta savaş beraberinde toplumundaki güvensizlik ve ardından gelen kaosun bir dizi önemli sonucu olmuştur. Bu sonuçların en temellerinden biri, onunla ilişkili toplum üyelerinin yaşamlarına doğrudan dahil olan altyapının ve kamu kurumlarının yok edilmesi, sosyal kontrol güçlerinin çöküşü ve görevlerini düzgün bir şekilde yerine getirememeleridir. Büyük bir nüfusun kontrolsüzce harekete geçmesine yol açan bir korku ve panik halinin olmasıyla birlikte ne ABD silahlı güçlerinin ne de devlet kurumlarının bu hareketi durduramaması, zorla yerinden edilme eylemleri ni doğurmuştur. Vatandaşların göçle birlikte evlerini terk etmeleri hırsızlık ve soygun olgusunu genişletmek için bir fırsat haline gelmiş ve hatta hırsızlığı kabul edilebilir kılan bir felsefenin yaratılmasına yol açmıştır. Birçok devlet kurumu ve deposunun yağmalanması ve kundaklanması nedeniyle bu durum, kamusal yaşamda düzen ile ilgili çoğu faaliyetin bozulmasına yol açmıştır. Erozyon hali içinde toplumda orta sınıfın ezilmesi ve yok edilmesi bu insanların diğer ülkelere göç etmelerine yol açmıştır. Iraklı aileler arasında korku ve endişenin durumun ağırlaşması nedeniyle, bu durum ailelerin genel durumlarından memnun olmamalarına yol açmıştır. Yoksulluk ve yoksunluk seviyeleri artmıştır. Irak nüfusunun yaklaşık üçte biri yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır (Mustafa, 2015, s. 9). Bu durum ekonomik bir buhran yaratırken aynı zamanda geçim faktörü üzerinden çocukların öğrenme ve gelişme süreçlerini de olumsuz etkilemektedir. Bu bakımdan çocukların besinden ve sağlıklı toplum fikrinden uzak yaşamları onları sokaklara iterken aynı zamanda uyuşturucu tacirleriyle tanışmalarını da kolaylaştırmaktadır.

#### 3.1.1. Ekonomik güvenlik

Ekonomik güvenlik konusunda, Irak toplumunun büyük bir kısmı ekonomik güvensizlik ve temel ihtiyaçlarını karşılamama korkusuyla karşı karşıya kalmaktadır. Yolsuzluk ve yaygın şiddet nedeniyle istikrar ve güvenlik duygusu yitirilmektedir. Ekonomik güvenlik, herhangi bir toplumda kalkınma ve güvenliğin temel taşıdır ve

kişi başına ortalama gelire dayanır. Birey için yeterli bir yaşam standardı sağlamak gelirin büyük ölçüde toplum yeleri arasındaki dağılımına bağlıdır. Kalkınma, yoksulluğun karşıtı bir durumdur, bu nedenle toplumdaki gelişme ve ilerleme arttıa yoksulluk ve yoksunluk azalacaktır. Irak'ta art arda yaşanan krizler, işgücü piyasasında ciddi dengesizliklere yol açarak Irak ekonomisini işgücü piyasasına giren yeni işçilerden yoksun kılmıştır. Böylece işsizlik sorunu daha da kötüleşerek Irak'ın modern tarihinde toplumun karşı karşıya olduğu en büyük sosyo-ekonomik sorun haline gelmiş ve 2003 yılında işsizlik oranı yaklaşık %28,1'e yükselmiştir (Mustafa, 2016, s. 26).

### **3.1.2. Gıda güvenliği**

Irak'ta gıda güvenliği, 1991'de ekonomik yaptırımların uygulanmasına kadar önemli bir kalkınma politikası önceliği olmamasına rağmen, Irak-İran savaşı toplumun bugünkü konumuna benzer bir hal yaşanmasına rağmen yine bir öncelik olmayı başaramamıştır. Savaş sırasında gıda ithalatı ön plana çıktığı için, bu durum gıda güvenliğinin giderek daha fazla göz ardı edilmesine yol açmıştır. 2003 yılından bu yana, Irak toplumunun istikrarsız siyasi, ekonomik ve güvenlik koşullarında olması ve terör sorununun daha da kötüleşmesi nedeniyle gıda güvenliği ciddi şekilde etkilenmiştir. Irak Devleti ile Amerikan silahlı güçlerinin çatışmasıyla, Irak bağımsız ulusal durumunu kaybetmiştir. Günümüzde Irak'ın dış dünyaya olan gıda bağımlılığı %81'e ulaşmıştır (Jasim, 2016, s. 117).

### **3.1.3. Sağlık güvenliği**

1991-2003 yılları arasında sağlık sektörü, başta hayat kurtaran ilaçlar ve temel ihtiyaçlar olmak üzere tıbbi malzeme ve ilaç tedariklerindeki düşüş nedeniyle ciddi zorluklarla karşı karşıya kalmıştır. Ayrıca, şiddet olayları ve ülkedeki kötüleşen güvenlik durumu nedeniyle, sağlık sektöründeki çalışan uzman ve uzman doktorların Irak'tan g etmesi Irak'taki sağlık sisteminin işleyişinde nicel ve niteliksel bir düşüşe yol açmıştır. Aynı bağlamda, Irak'ta 2003-2006 yılları arasında savaş, işgal, i çatışmalar, belirsizliği arttırırken siyasi anlamda istikrarsızlık yaratmıştır. Devlete hakim olan savaş durumu ve yönetimsel karmaşaya eşlik eden kaynak sıkıntısı, kentsel

alanlarda kırsal alanlara göre daha yoğun ve eşitsiz bir hizmet dağılımı nedeniyle sağlık sistemini sekteye uğratmıştır (Irak Planlama ve Kalkınma Bakanlığı, 2006)

#### **3.1.4. Çevre güvenliği**

Çevre güvenliği ve kalkınmasına gelince, Irak geçen yüzyılın 70'li yıllarına kadar dünyanın en temiz çevre koşullarından birine sahipken, Irak toprakları sistematik olarak savaşlarla hasar görmüştür. Irak toplumunu rahatsız eden savaşlar ve krizler, geniş bir coğrafi alanda çevre güvenliğini tehdit eden çeşitli yıkım biçimlerine yol açmış, genellikle askeri operasyon yerlerinde son derece yıkıcı ölümcül silahların kullanılmasıyla doğaya verilen zarar engellenemez boyuta erişmiştir (El Subayeh ve Farage, 2014).

#### **3.1.5. Siyasi güvenlik**

Siyasi güvenlik, kalkınma kavramı ve iyi yönetiim kavramı ile bağlantılıdır. Başka bir deyişle, seçim sürecinde devleti yöneten hükümetin barışçıl bir şekilde el değiştirmesini sağlayan etkili politikalar düzenleyen, kontrol eden ve uygulayan kurumlardır. Aynı zamanda vatandaşların ülkenin sosyo-ekonomik faaliyetlerini yöneten bu kurumları tanıması ve onlarla işbirliği yapması anlamına gelmektedir. Bu nedenle siyasi güvenlik, tüm vatandaşların sosyal, ekonomik ve politik olanaklarına ulaşmaları için yeteneklerine ve kültürlerine dayalı fırsat eşitliği sağlayarak insan haklarına ve vatandaşlık olgusuna hizmet etmektedir. Ayrıca, tüm vatandaşlar için kanun önünde eşitliği sağlamanın yanı sıra, vatandaşları idarenin hak ve yetkilerinin ihlallerinden veya yürütme organı tarafından baskıcı davranışlardan da korumaktadır (Mustafa, 2016, s. 178-179).

Irak'ta siyasi güvenliğin desteklenmesi, yeni yasa ve yasaların çıkarılmasını ve karar alma sürecinde şeffaflık, güven ve siyasi irade temelinde halk tabanının genişletilmesini gerektirmektedir. Öncelikle vatandaşların çıkarlarını gözetebilmek için siyasi sorunların çözülmesi şarttır. Irak toplumunun etkin siyasi güvenliğini sağlamak için pratik uygulamalara yönelerek hukukun üstünlüğünü korumak gereklidir (Haşim, 2011, s. 273).

### **3.1.6. Sosyal güvenlik**

Sosyal güvenlik, insanların tehlike ve acil durumlardan korunmasına ilişkin risklerin, insanları tehlikeden korumak için atılan adımlarla ilgili endişelerinin ortadan kaldırılmasıdır (Gould ve Kolb, 1964, s. 626). Irak'ta bireylerin karşılaştığı istikrarsızlık zamana yayılarak derinleşmiştir. Bu nedenle toplum üyeleri arasında cinsiyet, etnik köken, ırk, kamuoyu ve toplumsal statü farklılıkları temelinde ayrımcılık ortaya çıkmıştır. Ayrıca çatışmalar, savaşlar ve krizler insan güvenliği ve sosyal refah alanlarında sarsıntılara yol açarak mezhepsel şiddete, terör olaylarına ve çete çatışmalarına yol açmıştır. Böylece topluma kaos hakim olurken bireysel güvenlik de tehdit edilmeye başlanmıştır. Irak toplumunda etkin sosyal güvenlik yapısını tehdit eden krizlerin yayılması kurumsal yapılarda yapısal dengesizliklere yol açmış, kalkınma dinamiklerinin bozulmasına ve sosyal azınlıklar çemberinin genişlemesine katkıda bulunmuştur. Öte yandan, Irak toplumunun güvenlik yapısını geliştirmek ve toplumsal uyumu artırmak için ihtiyaç duyulan sosyal güvenlik dinamiklerini korumaya katkıda bulunan sosyal güvenlik ağları kurulamaması, birçok sosyal grup arasında önemli bir zayıflık ve kırılabilirlik kaynağı olan etnik, dini ve mezhepsel çatışmaları arttırırken sosyal güvenlik anlayışını da ortadan kaldırmaktadır (Ürdün, 1996: s. 1).

### **3.1.7. Bireysel güvenlik**

Irak toplumu söz konusu olduğunda, son yıllardaki hızlı değişim sürecinde sosyal hayatın karmaşıklığı, insanları tehdit eden ve endişelendiren yeni bir gerçeklik yaratmıştır. Hırsızlık, silahlı soygun, cinsel saldırı, uyuşturucu kaçakçılığı gibi şiddet suçları Irak toplumunda daha önce bilinmiyordu. Irak'ta, güvenlik ihlalleri ve suç oranlarındaki bu artış, ailelerin kendi mensuplarına karşı rolünün ve etkisinin zayıflığının bir sonucudur. Medyanın kültürel müstehcenliği ve dini inançların azalması, günlük yaşam belirsizliği, özellikle gençler arasında işsizliğin yaygınlığı, Caydırıcılık Yasalarının iyi uygulanmaması ve güvenlik güçlerinin terörle mücadeledeki endişesi kişisel güvenlik kaygılarını arttırmıştır (El-Saffar, 2008, s. 22). 2003'den sonra ortaya çıkan koşullarla bakıldığında toplumsal kontrol araçlarının zayıflaması ve parçalanması, değerlerin çöküşü, yolsuzluk, ahlaki sorunlar ve davranış bozuklukları, siyasi ve toplumsal huzursuzluk, cehalet, yoksulluk, eğitimsizlik ve



ekonomik iflaslar da iç ve dış sosyal kontrol uygulamalarının çökmesine yol açmıştır. Resmi ve gayri resmi sosyal kontrol yollarının zayıflığının bir sonucu olarak, reddedilen bireyler bir şiddet, terörizm ve suç dalgasına kapılmış ve bu tür davranışların kontrol edilebilirliği imkânsız hale gelmiştir (El Hasan, 2006, s. 119).

### **3.2. Uyuşturucu ve Toplum Güvenliği Arasındaki İlişki**

Toplumda güvenlik katılımcıların toplumsal normların değerleri ve işlevleriyle aynı fikirde olduğu "normların uyumu, uzlaşma" durumuyla açığa çıkmaktadır. Normlara uyum şüphesiz normun ne istediğini anlamaya veya fikir birliğine bağlıdır. Uzlaşmanın yokluğunda, yaptırımlardan korkulsa da korkulmasa da, onlardan sapma gösteren çeşitli hareketler yaygın olarak beklenmelidir. Toplum içinde bir normun ne ölçüde korunduğuna bakılmaksızın, buna tabi olması gereken bazı insanlar bu normları ihlal etmek veya bu normlardan sapmak istemesi kaçınılmaz olarak görülmektedir. Normlardan ayrılmaları normlarla uyumsuzluğa neden olur (Dönmezer, 1982, s. 256).

Toplumda normlar konusundaki anlaşmazlıklar, insanların zaman içinde toplumda yasaklı ve anlaşılmaz davranışlar edinmesine yol açar ve bu da toplumda anomiye yol açar. Anomi, insanın fiil ve hareketlerinin düzenlenmesi ve disiplinde toplumsal normların güçlerinin yok oluşunu işaret eder (Dönmezer, 1982, s. 257).

Sadece sosyal bir varlık olan bir kişi çevresiyle uyum içinde olabilir, sosyal normları gözetebilir. Uyuşturucu kullanımını bu çerçevede değerlendirirsek, bu maddelerin kullanımını sosyal normlardan sapan davranışlar olarak değerlendirebiliriz. Böylece bir toplumda uyuşturucu kullananların sayısındaki artış o toplumda bir anomi yaratır. Topluma verilen bu zararın yanı sıra, bağımlı da bu maddelerin kullanımından olumsuz etkilenir. Çünkü toplumsal normların dışına çıkan bireyler kabul edilmez ve alenen dışlanırlar. Zamanla bağımlı kişi, toplumdan ve çevresinden koparak yalnızlığa, depresyona ve hemen ardından sorumsuz bir yaşama mahkûm olur. Bu nedenle genel olarak uyuşturucunun bağımlının kendisine, aile hayatına, üremeye, iş hayatına, aile ve tarıma ve buna paralel olarak toplumsal ahlaka ve toplumsal yapıya ciddi zararlar verdiği belirtilebilir (Soluk, 2002).

Uyuşturucu bağımlılığı, sosyal hayata etkisinin yanı sıra ekonomik sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu ekonomik etkileri iki farklı boyutta değerlendirmek gerekir. Bağımlılığı bir köprü olarak kabul edersek, köprünün bir ayağı talep

yaratırken diğler aşaması arz yaratır. Bu nedenle, sorun iki farklı boyutta ele alınmalıdır. Uyuşturucu ticareti çok para kazanılan bir sektördür. Bu parayı almak için tek önemli unsur, arzı karşılamak için bir talep olmasıdır. Birincisi, bu işi yapan insanlar sahip oldukları maddeyi satmak için bir pazar, bir talep bulmaya çalışmaktadırlar. Pazar oluşuktan sonra süreç başka bir boyuta dönüşür. Aslında ticaretin genel kurallarına göre talep sonucu arzda artış olduğu gibi, bu arzdaki artış satışa sunulan maddede artışa ve bu kalemin daha rahat mevcudiyet kazanmasını yol açarken, satılan ürünün fiyatında da düşüş meydana getirmektedir. Bu durumun doğal bir sonucu olarak, insanların maddeye erişmesi daha kolaylaşmakta ve sonuç olarak, ticari bir pazar yaratma hedefi toplumda bağımlı kitlesinin oluşmasına ve artmasına yol açmaktadır.

Bu alanda çalışan kolluk kuvvetleri ile yapılan görüşmeler neticesinde edinilen bilgilere göre; örneğin, 2003 yılına kadar sentetik madde bulunmayan bir ilde 2003 yılında 49 sentetik uyuşturucu ve 9 uyuşturucu bağımlısı tespit edilmiştir. 2005 yılına gelindiğinde tespit edilen madde sayısı 5.000, psikoaktif madde bağımlısı kişi sayısı ise 1.000'e yaklaşmıştır (Yıldırım, 2008).

Köprüünün diğler tarafını oluşturan bağımlılar için durum pek iç açıcı değildir. Madde tedarik etmesi gereken bir bağımlı, madde tedarik etmek için gereken parayı bulmak için yasadışı yollara başvurur ve toplumdaki suçlu sayısında önemli bir artış vardır.

Sonuç olarak; arz talebi talebe bağımlı bir nüfusun oluşmasına ve bağımlı bir nüfus suç eğilimi yüksek bir topluma yol açar. Ayrıca bağımlılık tedavisinin uzun sürmesi, iş kaybına ve sosyal sorunlara yol açarak bağımlılığı ekonomik olarak daha külfetli hale getirmektedir (Yıldırım, 2008).

### **3.3. Irak Halkı İçin Güvenlik Algısı**

Irak'taki insani güvenlik krizinin arkasındaki en önemli faktörlerden biri, mezhep çatışmasının olumsuz sonuçlarıdır (Ayhan, 2012, s. 18-24) Bir diğler önemli konu da, Irak'ın Arapların çoğunluğunun diline, kültürüne ve yaşamlarına göre kendini örgütlemek isteyerek Arap olmayanlar arasında yarattığı hoşnutsuzluk üzerine inşa edilen siyasi meşruiyet krizidir (Lalani, 2010). Aslında ülkenin kuzeyinde yaşayan azınlıklar tarafından geliştirilen siyasi ayrılıkçılık fikri bu meşruiyet krizinin bir

yansımasıdır (Rafaat, 2016, s. 488-504). Bu, Lipschutz'un da vurguladığı gibi, Irak'ı güvence altına alma girişimlerinin altında yer alan faktörlerin, mezhep bölünmesi ve Arap olmayan gerilimler gibi uzun vadeli bir nitelikte olduğunu göstermektedir. Abrahamsen'in özel gözlemi, "demokratik" devletlerin sorununun "risk faktörü" olarak değerlendirilmesi ve güvenliğinin sağlanması konusunda daha tutarlı hareket etmesidir. Tarihinde hiçbir zaman demokratik bir siyasi kültüre sahip olmayan Irak'ta iktidara gelen aktörlerin/grupların kendi kimliklerine uygun bir devlet kurmaya çalıştıklarını, diğer toplumsal grupları tehdit olarak algılamasını dikkate alırsak bu durum ortadadır.

Paul D. Williams'ın da belirttiği gibi, Kopenhag Okulu'nun kimlik tabanlı bir analizi, Irak'ta farklı etnik ve dini grupları içeren siyasi meseleleri anlamak için önemlidir. Siyasi/ekonomik işleyiş, ülkenin bağımsızlığından 2003'teki ABD müdahalesine kadar nüfusun çoğunluğunu oluşturan Şii Araplar yerine Sünni Arapların kontrolünde kaldığı için ulusal kimlik görüşü azınlıkları tanımama noktasında şekillenmektedir. 2003'den sonra, Irak'ın merkezi hükümeti Çoğunluk Şii Arapların kontrolüne girdiğinde tam tersi olmuştur (Sinkaya, 2013, s. 6). Kürtler, Birinci Körfez Savaşı'ndan sonra ülkenin kuzeyindeki Kürt siyasi varlığına anayasal meşruiyet kazandırmıştır. Böylece McSweeney'in de vurguladığı gibi, güvenliğin dayanacağı "ulusal kimlik" değişken kalite göstermiştir (Erkmen, 2009).

Michael Williams, güvenlik yaklaşımının uygulanmasında sosyal elitlerin meşrulaştırma rolünün öneminden bahsetmektedir. Irak'ta, genel olarak aşiret lideri veya din adamı rolünü içselleştirmiş toplumsal elitler, bu bağlamda bir söylem unsurunu etkin bir şekilde kullanmaya çalışmaktadırlar. Jones aynı şeyi "kelimelerin" rekabet mücadelesi olarak görmüştür. Iraklı aşiret yöneticileri ve dini liderler, rollerini ve meşruiyetlerini cesur çizgilerle vurgulamak ve merkezi hükümetten gelen itirazları/saldırıları önlemek ve sosyal/siyasi meşruiyetlerini güçlendirmek amacıyla toplumsal refaha neyin tehdit oluşturduğuna/oluşturacağına karar verme yeteneklerini korumaya çalışmaktadır.

Irak toplumlarının kültürel farklılıkları ve siyasi çekişmeleri, birbirlerini tehdit olarak yapılandırmalarına ve bürokrasi, yargı, polis, ordu gibi kurumları kullanarak rakip olarak gördükleri diğer toplumsal grupların taleplerini toplumsal kimliklerine göre bastırmalarına yol açmaktadır. Bu, Paul D. Williams'ın vurguladığı gibi, güvenlik

grubunu devlet aygıtı aracılığıyla farklı sosyal gruplar arasındaki anlaşmazlıkları kendi lehlerine çözmeye ve devlet aygıtının işleyişini kontrol etmeye zorlamaktadır. Iraklı toplulukların kimliklerinin güvenlik bariyerinin arkasına yerleştirilmesi sürecinde, toplu katliamların söylem yoluyla nesilden nesile iletilmesi ve böylece toplumlararası nefretin oluşması sürecinde önemli rol oynamaktadır. Halep'te Kürtlere yönelik katliam, 1982'de Şii Araplara yönelik intihar katliamı ve 1991'deki Birinci Körfez Savaşı sırasında Basra yakınlarındaki Şii katliamı, günümüzün sosyo-politik krizine hazırlanan ve güvenlik çabalarında açıkça ifade edilen önemli olaylar olarak görülmelidir (Ayhan, 2013). Bu örnekler, Booth'un vurguladığı, Kopenhag Okulu'nun öngördüğü güvenlik yaklaşımının genel olarak gerçekçilikle yakından bağlantılı olduğu iddiasını da desteklemelidir.

Başarılı güvenliğin güvenlik aktörünün konumuna, yani aktörlerin toplumdaki rolüne bağlı olduğu göz önüne alındığında, siyasi güce de sahip aşiret reisleri ve din adamlarından bahsedilerek oluşan güvenlik sürecinde önemli bir rol oynadıkları söylenebilir (Aydın vd., 2007, s. 59-65). IŞİD meselesi üzerinden Irak'ta yaşayan tüm etnik ve dini/mezhepsel gruplar arasındaki anlayış farklılıklarının belli ölçüde temsili ve ortak bir geleceğe vurgu bağlamında IŞİD'e karşı mücadelede çeşitli toplum gruplarına destek verilmesi yol söz konusudur.

Görselliğin, seçici ölçümün verimliliğini artırmak için önemli bir kriter olduğu bilinmektedir. Bu, Williams, Hansen ve Möller tarafından güvenliğe yaklaşım ekseninde çeşitli örneklerle doğrulanmıştır. Halep'teki katliamdan fotoğraflar, Saddam Hüseyin'in idamının videoları/fotoğrafları, yıkılan ibadethaneler ve insanlar arası çatışmalar sürecinde evlerini, işlerini ve zorunlu göçü kaybettikten sonra sefil bir hayat yaşamak zorunda kalan insanların görüntüleri, Irak'ın görsellik açısından oldukça şaşırtıcı bir ülke olduğunu vurguluyor.

Bu bağlamda, farklı kimlikleri benimsemiş ve ciddi farklılıkları olan bir siyasi koalisyonu bir arada tutma girişimi başarısız olmuş, her anlaşmazlıkta devreye giren aşılmaz sosyal güvenlik duvarlarına çarpılmıştır. Irak esasen bir Arap devleti olarak tanımlansa da mezhepsel farklılıklar Arapları sosyal/siyasi olarak böldüğü için, Sünniler veya Şii hükümeti hangi Sünni veya Şii kontrol ediyor olursa olsun devlet aygıtının kontrolünü ele geçirmeye çalışıyor gibi görünüyor. Saddam sonrası Irak ordusunun üst kademelerinin neredeyse tamamen Şii olması ve devletin IŞİD'e karşı

mücadele kapsamında Şii milislerden (Haşd el-Şabi) yardım istemesi, bunun açık bir yansımasıdır (Parker, 2015).

Sosyal elitler, etkili güvenliğe doğru ilerlemek için zihinlerini her kesime yaymak için araçlara ihtiyaç duyarlar. Bunlardan en önemlisi medya sektörüdür. IŞİD tehdidinden sonra, Irak hükümetinin "birlik" vurgusu genellikle Irak medyası tarafından ortaya konmaktadır. Bu medya kuruluşlarının hepsi federal sınırlar içinde de olsa Iraklı bir kimlik oluşturmaya çalışmaktadır.

Medya dışında eğitim sektörü kimlik oluşturma ve ulusal bilinçlendirmede önemli bir aşamadır. Saddam iktidarı döneminde Arap kimliğine odaklı laik bir eğitim sistemi geliştirilmeye çalışılsa da bu girişim hem Sünni hem de Şii muhafazakarların ciddi tepkileriyle karşılandı. Aslında Saddam'dan bu yana eğitim sisteminde "din" rolünün arttığı ve din adamlarının okullara müdahale ettiği yorumları da yapıldı. Bölgesel Kürt yönetimi ise eğitim sektörünü merkezden ayırmış ve Kürtçe'nin Sorani ve Qırnçi lehçelerine dayalı geniş kapsamlı bir eğitim reformunun yanı sıra Arapçanın resmi dil olarak öğretilmesini başlatmıştır (Al Monitor, 2015).

Irak'ta farklı etnik/dini kimliklere dayanan siyasi partiler/ittifaklar yaygındır. Hemen hemen her grubun/liderin kendi siyasi partisine sahip olması, siyasi alandaki rekabeti ve kırılganlığı artırdığı gibi, Irak parlamentosunu ve dolayısıyla hükümetini de etkisiz hale getirmektedir (Al Sumaria, 2014). Erbil'in artan coğrafi/siyasi etkinliği ve Kerkük'ün de içine dahil edilmesi, Kuzey Irak'ta Kürt kimliğinin ve dilinin hegemonyasına yol açan çok heterojen bir sosyal yapıya sahiptir. Yani Kürt kimliği özellikle Arap ve Türkmen kimlikleriyle yatay rekabete girmiştir. Irak farklı etnik/dini gruplar için kapsayıcı bir bölgesel entegrasyon girişimi haline gelemediğinden, bu ülkedeki dikey rekabet sadece Şii, Arap ve Iraklı Kürtler gibi dar kimliklerle şekillenmektedir.

# DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

## YÖNTEM VE TEKNİKLER

### 4.1. Yöntem

Nitel araştırma yöntemi kullanılan araştırmada yarı-yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak inceleme yapılacaktır. Görüşmelerin özel izinlerle yapılması ve kısıtlı süre tanınması nedeniyle bire bir derinlemesine görüşme tercih edilmektedir.

### 4.2. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma Iraklı çocukların madde kullanıma ilişkin görüşleri ve bu durumun toplumsal güvenliğe olan etkisini belirlemek ve açıklayabilmek için yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak yapılan nitel bir çalışmadır. Sonuçların analizi için frekans tabloları kullanılarak soruların yanıtları gruplandırılacak ve hatları belirgin bir değerlendirme ortaya koyulmaya çalışılacaktır.

### 4.3. Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu 13-17 yaş aralığında bulunan 17 Iraklı çocuk oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan çocukların hepsi erkeklerden oluşmaktadır. Araştırmanın örneklem grubunun erkek katılımcılarından oluşmasının en temel nedeni Irak'ta erkeklerin uyuşturucu kullanım oranlarının oldukça fazla olmasından kaynaklanmaktadır. Özellikle 2003 yılında başlayan savaşla birlikte erkeklerin toplum içerisinde daha ön plana çıkması ve kadınların toplum düzeni içerisinde baskı altında kalarak hak ve özgürlüklerinin bulunmaması gibi nedenler araştırma kapsamında bu gruba olan erişimi zorlaştırmıştır. Ayrıca erkeklerin kamu düzeni içerisinde daha çok yer alması da bir diğer etkidir.

### 4.4. Veri Toplama Aracı ve Tekniği

Araştırmada veri toplama aracı olarak literatür taraması sonucunda araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu ve derinlemesine görüşme kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu kapsamında "araştırmacı, konuyla ilgili önceden hazırladığı belli konu başlıkları ya da sorularla görüşmeyi gerçekleştirir. Görüşme sırasında soruların sırası, soruların soruluş biçimi gibi değişiklikler yapılabileceği gibi görüşme konusu bağlamında araştırmacı tarafından soru eklenebilir

ya da çıkarılabilir “(Türkiye Sanayi Sevk ve İdare Enstitüsü). Derinlemesine görüşmeye bakıldığında ise, “*Nitel araştırmalarda çok sık başvurulan veri toplama tekniği olan görüşme, görüşülen kişilere kendilerini birinci elden ifade edebilme fırsatı verirken, araştırmacıya da görüşme yaptığı kişilerin anlam dünyalarını, bakış açılarını, içinde buldukları özel durumlara ait duygu, düşünce ve tecrübelerini yine onların ifadeleri yardımıyla derinlemesine anlama imkanı sunar*” (McCracken, 1988, s. 9). “*Derinlemesine görüşmedeki derin kelimesi, görüşme yapılan kişinin gerçek hayatta yaşadığı günlük aktivite, olay ve mekanların bütün yönleriyle anlaşılmaya çalışılmasıdır*” (Johnson, 2002, s. 106). Araştırmacı topladığı verilerin ışığında sosyal bilimlerde oldukça fazla kullanılan ve kültürel bir yapılanmayı çözümlenmede iyi bir araç olan içerik analizinden faydalanacaktır. Zaidman-Zait’e göre içerik analizi, “sunulu bir içeriğin objektif nicel açıklamasından, kuramsal genelleme ve altta yatan anlamın açıklanması ile ilgilenen, metin verisinin subjektif bir açıklamasına doğru genişlemiştir” (2014, s. 1258). “İçerik çözümlenmesi iletişim içeriğinin, genellikle önceden belirlenmiş sınıflamalar (kategoriler) çerçevesinde sistematik olarak gerçekleştirilmesini sağlayan bir araştırma tekniğidir. İçerik, gazete haberleri veya yazıları olabileceği gibi televizyon haberleri, filmleri, radyo programları, sinema filmleri kısacası her türlü içerik olabilir. Kısacası metinsel, görsel, işitsel her türlü içerik, her türlü belge içerik çözümlenmesi tekniğiyle çözümlenebilir” (Geray, 2004, s. 133). Veri toplama tekniği olarak seçilen görüşmenin yüz yüze olması açıklık ve kesinlik açısından tercih edilirken, görüşülen kişinin inanç ya da düşüncelerine göre sapmalar olabileceği öngörülmektedir.

Katılımcıların uyuşturucu toleranslarını belirlemek ve uyuşturucu kullanımın toplumsal güvenliğe olan etkisini ele almak için katılımcılarla yüz yüze görüşme yapılmıştır. Araştırmada kullanılan görüşme formunda yer alan sorular 2 boyuttan oluşmaktadır. İlk boyutta katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin sorulara yer verilirken ikinci boyutta ise uyuşturucu kullanımı ve uyuşturucunun toplumsal güvenlik boyutuna ilişkin sorular yer almaktadır. Yapılan görüşmede katılımcılara aşağıdaki sorular sorulmuştur:

1. Kendinizi uyuşturucu bağımlısı olarak görüyor musunuz?
2. Uyuşturucu kullanmaya kaç yaşında başladınız?
3. Uyuşturucuya ilk başlamanızda etkili olan faktörler nelerdir?

4. İlaç veya uyuşturucu malzemelerinin temini nasıl sağlanır vb.
5. Ailenizin uyuşturucu kullanımına karşı tutumu nedir?
6. Uyuşturucudan kurtulmak için tedaviyi denediniz mi, denediyseniz faydası oldu mu?
7. Uyuşturucu bağımlıları içinde bulunduğunuz toplumda kendilerini nasıl görüyor?
8. Uyuşturucu kullandıktan sonra çevrenize ve kendinize hiç zarar verdiniz mi?
9. Uyuşturucu kullanan kişilerin kamu güvenliğini olumsuz etkilediğini düşünüyor musunuz?
10. Yaşadığınız toplumda uyuşturucu kullanımı hakkında ne düşünüyorsunuz?
11. Uyuşturucu kullanıcılarının topluma kazandırılması konusundaki düşünceleriniz nelerdir?
12. Uyuşturucuyla mücadelede kamu kurumlarının pozisyonlarını nasıl değerlendiriyorlar?

#### **4.5. Veri Toplama Süreci**

Araştırmaya katılan çocuklara görüşme öncesinde konu hakkında detaylı bilgiler verilmiş ve bu bilgilerin tamamen gizli kalacağı açık bir şekilde ifade edilmiştir. Katılımcılara yöneltilen sorularda anlam bütünlüğünün sağlanması ve soruların net bir şekilde ifade edilebilmesi için titizlikle çalışılmıştır. Katılımcılarla yapılan görüşmeler ortalama 30-35 dakika aralığında sürmüştür.

Araştırma kapsamında görüşülen katılımcıların verdiği bilgiler çalışmaya aktarılırken etik ilkeler göz önünde bulundurulmuş ve yöneltilen soru arasında katılımcıların kimliklerini açıklayacak sorulara yer verilmemiştir. Araştırmaya katılan her katılımcı için ayrı bir kod kullanılmış olup bu kodlar K1, K2, K3... olarak belirtilmiştir.



#### 4.6. Verilerin Analizi

Nitel araştırma yönteminde verilerin analiz edilmesinde ve araştırmanın amacı doğrultusunda katılımcıları tanımlayıcı bilgiler katılımcıların kodlarına göre sıralanarak belirtilmiştir. Aynı zamanda katılımcıların uyuşturucu madde toleransı ve uyuşturucunun toplumsal güvenliğe olan etkisini belirlemek için içerik analizi ve tema analizinden yararlanılmıştır.

Nitel veri analizine dayanan bu süreci açıklamak gerekirse, “(i) kabataslak analizi (gözden geçirme, yoğunlaşma, özetleme) ile (ii) ayrıntılı analizinin (kategorilerin detaylandırılması, hermenütik yorumlama, verilerin tanımlanması) birleştirilmesidir. Burada amaç genellikle muhtelif verileri tanımlayarak, detaylı betimleyerek veya farklı verileri karşılaştırarak ortak açıklamalar üretmektir (Creswell, 2013; Flick, 2013). Nitel çalışmalarda analiz süreci esas olarak ham verilerin hacmini azaltarak büyük miktardaki verilerin özünü anlamayı, önemli örüntüleri tanımlamayı ve verilerden anlam çıkararak araştırılan olguya ilişkin mantıksal kanıt zinciri oluşturmayı kapsar (Patton, 2014).

#### 4.7. Araştırmada Karşılaşılan Güçlükler

- Araştırmacının karşılaştığı giderek kötüleşen güvenlik durumu, tüm Iraklılar üzerinden hem teorik hem de saha araştırması noktasında büyük bir ciddiyet gerektirmiştir.

- Yürütülen saha çalışmasını tamamlamak üzere Çocuk Reformu Daire Başkanlığı'nın sorumlu bölümlerinden resmi izinler temin etmek zorlu bir süreç haline gelmiştir.

- Irak'ta uyuşturucu bağımlılığı düzleminde ortaya çıkan çocuk istismarcılarının sayısını tahmin etmeye uygun resmi bir istatistik yoktur. Islah kurumu da dahil olmak üzere araştırmacı kuruma kayıtlı on (10) vaka dışında uyuşturucu kullanıcısı sayısının resmi bir listesini bulamamıştır.

- Araştırma probleminin hassaslığından dolayı araştırmacı, katılımcıların güvenini kazanma problemiyle karşı karşıya kalmış, bu da araştırmacı ile katılımcılar arasındaki güven köprülerini güçlendirmek için araştırmacının cevaplayanlarla görüşmeleri tekrar etmesini gerektirmiştir.

- Katılımcıların büyük çoğunluğunun özellikle bulaşıcı hastalıklardan muzdarip olması, gerekli bilgilerin alınmasını zorlaştırmıştır.



## BEŞİNCİ BÖLÜM

### BULGU ANALİZLERİ

#### 5.1. Bulgular

##### 5.1.1. Katılımcılara İlişkin Tanımlayıcı Bilgiler

Araştırmaya katılan Iraklı çocukların demografik özellikleri aşağıdaki gibidir.

- K1: 17 yaşında, erkek ve uyuşturucu bağımlısı.  
K2: 17 yaşında, erkek ve uyuşturucu bağımlısı.  
K3: 16 yaşında erkek ve uyuşturucu bağımlısı.  
K4: 15 yaşında, erkek ve uyuşturucu bağımlısı.  
K5: 17 yaşında, erkek ve uyuşturucu bağımlısı.  
K6: 17 yaşında, erkek ve uyuşturucu bağımlısı.  
K7: 16 yaşında, erkek ve uyuşturucu bağımlısı.  
K8: 17 yaşında, erkek ve uyuşturucu bağımlısı.  
K9: 15 yaşında, erkek ve uyuşturucu bağımlısı.  
K10: 17 yaşında, erkek ve uyuşturucu bağımlısı.  
K11: 17 yaşında, erkek ve uyuşturucu bağımlısı.  
K12: 16 yaşında, erkek ve uyuşturucu bağımlısı.  
K13: 15 yaşında, erkek ve uyuşturucu bağımlısı.  
K14: 16 yaşında, erkek ve uyuşturucu bağımlısı.  
K15: 14 yaşında, erkek ve uyuşturucu bağımlısı.  
K16: 13 yaşında, erkek ve uyuşturucu bağımlısı değil.  
K17: 14 yaşında, erkek ve uyuşturucu bağımlısı.

Araştırmaya katılan katılımcıların tanımlayıcı bilgileri incelendiğinde katılımcıların 16'sının uyuşturucu bağımlısı olduğu ve tamamının erkeklerden oluştuğu görülmektedir. Ayrıca katılımcıların yaş aralığının 13-17 aralığında olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda katılımcıların ergen bireylerden oluşuyor olması madde kullanımı noktasında dikkat çekmektedir. Çünkü bu dönem içerisinde bulunan bireyler duygusal boşluklarını doldurabilmek için farklı arayışlar

içerisinde olabilmektedir. Özellikle ergenlik döneminin etkileri değerlendirildiğinde bu yaş grubundaki insanların kimlik bulma çabası içinde oldukları ve aidiyet hissetme ihtiyacı duydukları görülmektedir. Ancak ergen gruptaki bireylere kendilerini ifade edebilecekleri bir ortam sunmaktansa sınırlandırılmış bir sistematik düzen sunulduğunda buradan kaçış geliştirme olasılıkları artmaktadır. Bunlardan birisi de psikolojik yönden kendisini yalnız hisseden bireylerin tercih ettiği yöntemlerden birisi olan madde kullanımıdır. Madde kullanımı ile birlikte kendilerini özgür ve mutlu hissettiğini düşünen bu bireyler farkında olmadan hem kendilerinin hem de toplum sağlığını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle uyuşturucu kullanımı noktasında ergenlere yönelik olarak ele alınacak politikalarda bağımlılıkla mücadele konusuna önemle değinilmesi gerekmektedir.

### 5.1.2. Katılımcıların Uyuşturucu Kullanımına İlişkin Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde katılımcıların uyuşturucu kullanımına ilişkin bilgilerine yer verilmiştir. Tablo 4.1’de katılımcıların uyuşturucuya ne zaman başladıklarına ilişkin frekans analizi yer almaktadır.

**Tablo 4.1.** Katılımcıların Uyuşturucuya Başlama Zamanlarına İlişkin Bulgular

Yaş Aralığı	Katılımcılar	F
15	K1, K2, K5, K7, K8, K10, K11	7
13	K4, K9, K12, K15	4
14	K3, K13, K14	3
12	K16, K17	2
16	K6	1

Tablo 4.1 incelendiğinde araştırmaya katılan katılımcıların uyuşturucu kullanmaya çoğunluğunun (f: 7) 15 yaşında başladığı tespit edilmiştir. Sonrasında ise sırasıyla 13 (f: 4), 14 (f: 3), 12 (f: 2) ve 16 (f: 1) yaş aralığında oldukları tespit edilmiştir. Elde edilen bu bulgular doğrultusunda genel olarak çocukların bölgede uyuşturucuya başlama yaşlarının 12’ye kadar düştüğü gerçeğidir. Küçük yaşta başlayan uyuşturucu bağımlılığı bireylerin ilerleyen yaşlarda ciddi sağlık sorunları ile karşılaşmalarına ve hayatlarında olumsuz duygular yaşamalarına neden olabilir. Bu nedenle özellikle

küçük yaş gruplarında uyuşturucu ile mücadele konusunda daha etkin politikaların benimsenmesi gerekmektedir. Aksi halde toplumun temeli daha erken dönemlerde çökmeye başlar ve bu nedenle güvenlik açısından ciddi sorunlar yaşanabilir. Özellikle Irak genelinde bu durum değerlendirildiğinde ciddi boyutlarda sorunların yaşanabileceği bir öngöründen ziyade bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü toplumsal düzen içerisinde meşru yönetim ile bölünmüş bölgesel yönetimlerin bölge genelinde faaliyet göstermesi, ABD işgali sonrasında bölgenin daha güvensiz hale gelmesi uyuşturucu kullanımının daha aşağı kitlelere ve yaşlara inmesine neden olmuştur.



Tablo 4.2’de katılımcıların uyuşturucuya başlamalarına neden olan faktörler yer almaktadır.

**Tablo 4.2.** Katılımcıların Uyuşturucuya Başlama Nedenlerine İlişkin Bulgular

<b>Uyuşturucuya Başlama Nedenleri</b>	<b>Katılımcılar</b>	<b>F</b>
Aile baskısı ve sorunları	K3, K5, K6, K7, K10, K12, K13	7
Arkadaşlar	K1, K2, K4, K13, K14	5
Ekonomik faktörler	K2, K9, K12, K15	4
Toplumsal baskılar	K3, K4, K5	3
Psikolojik sorunlar	K6, K11, K12	3
Hastalıklar	K1, K2	2
Aile dağılması	K1	1
Savaş korkusu	K8	1
Rahatlama	K16	1
Ortamdan Uzaklaşma	K17	1

Tablo 4.2 incelendiğinde katılımcıların büyük bir kısmı uyuşturucu kullanmaya başlama nedeni olarak aile baskısı ve ailesel sorunların neden olduğunu (*f*: 7) ifade etmiştir. Aynı zamanda katılımcıların uyuşturucu kullanmaya başlamalarında etkili olan unsurlar arasında arkadaş faktörü (*f*: 5) ve ekonomik sorunlar (*f*: 4) gelmektedir. Sonrasında ise sırasıyla ekonomik faktörler (*f*: 4), toplumsal baskılar (*f*: 3), psikolojik sorunlar (*f*: 3), hastalıklar (*f*: 2), savaş korkusu (*f*: 1), rahatlama (*f*: 1) ve ortamdan uzaklaşma (*f*: 1) olarak tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda katılımcılar genel olarak aile baskısından ya da aile içi yaşanan sorunlardan kaynaklı uyuşturucu kullanmaya başlamışlardır. Özellikle aile içerisinde yaşanan olumsuzluklar bu yaş aralığında bulunan bireyler için ciddi sorunlar olarak görülmekte ve üzerinde durulması gerekmektedir. Aile içerisinde yaşanan herhangi bir olayın telafisi olarak çocuklar sorunu dışarıda başkaları ile kurduğu ilişkilerde ya da uyuşturucu, eroin, kumar gibi farklı yollar aracılığı unutmaya ya da çözmeye çalışmaktadır. Koçanlı (2020) yaptığı çalışmasında aile bireyleri arasında yaşanan sorunların ciddi bir şekilde uyuşturucu kullanımının tetiklediğini tespit etmiştir (Koçanlı, 2020, s. 577 – 619). Bunun yanı sıra Hoffman ve Johnson (2002) yaptıkları

çalışmada özellikle üvey anne-babaya sahip olan bireylerin çocuklarında uyuşturucu kullanımının daha yaygın olduğunu tespit etmişlerdir. Yine benzer şekilde çocukların ebeveynlerini kaybetmiş olmanın verdiği üzüntü ve yalnızlık duygusunun yine uyuşturucu kullanımını tetiklediği tespit edilmiştir (Hoffman ve Johnson, 2002, s. 314). Araştırma kapsamında elde edilen bulgular doğrultusunda çocukların madde kullanımında etkili olan gruplardan bir diğeri de akran gruplarıdır. Katılımcıların buldukları ergenlik dönemi özellikle arkadaşlığın en önemli olduğu ve kişi üzerindeki etkisinin yadsınamayacağı dönemlerden birisidir. Bu süreç içerisinde benzer duyguları yaşayan bireyler bir arada bulunmaktadır. Bu nedenle ergenlik döneminde bulunan çocuklar için akran gruplarının etkisi oldukça fazladır. Akran gruplarında yer alan üyeler birbirinin davranış biçimlerinden doğrudan etkilenmekte ve grup içerisinde belirlenen kurallara doğrultusunda hareket ederler. Katılımcıların buldukları yaş aralıkları açısından değerlendirildiğinde bağlanma, ait olma, kabul görme gibi sosyal gereksinimler nedeniyle bireyler akran grupları tarafından kontrol altına alınabilir. Eğer ki grup içerisindeki kurallara uygun hareket etmeyen bireyler varsa bunlar kınanma, beğenilmeme ve dışlanma gibi olumsuz durumlarla karşılaşabilir. Akran grubu içerisinde madde kullanan birey sayısının fazla olması kullanmayanlarında olumsuz yönde etkilenmelerine neden olabilmektedir. Madde kullanan bireyler gibi bu davranışı göstermeyen bireyler olursa gruptan uzaklaştırılma ya da dışlanma gibi sosyal baskı altına alınabilir. Bu olumsuz durumlarla karşılaşmak istemeyen bireyler sırf grup içerisinde yer alabilmek için madde kullanımına başlayabilir.

Konuya yönelik olarak K1 *“Ailemin dağılmasının ardından yaşadığım sorunlar nedeniyle ilaç kullanmaya başladım. Arkadaş çevrem uyuşturucuyu önerdiğinde bunun ilaçlardan daha etkili olduğunu gördüm”* diyor.

K8’in durumu ise insanlar üzerinde savaşın etkisini sergilemektedir *“ Unutmak istiyordum. Amcam ve arkadaşlarım savaş döneminde öldüler. Savaşı, ölümleri, acıyı unutmak istedim. Dinlenmek, düşünmemek istedim”*.

Uyuşturucu kullanmaya 14 yaşında başlayıp şu an 16 yaşında olan K3 ise kendisini bir bağımlı olarak tanımlarken uyuşturucuya başlama sebeplerini şöyle anlatıyor: *“Savaş nedeniyle ortaya çıkan düzensizlikler ve ekonomik kriz toplum üstünde kötü etkiler oluşturdu. O dönemde daha baskıcı bir yönetim oluştu ve ailem de daha baskıcı olmaya başlamıştı. Bunlardan kaçmak için uyuşturucuya başladım.”*

Uyuşturucu madde kullanımına bir yıl önce başlayan K6 ise “*Ebeveynlerim beni çok ihmal ediyordu. Aile kavramını anlamlandıramayacak hale gelmiştim. Bu nedenle depresyon ve anksiyete atakları yaşıyordum. Hayatı daha dayanılır kılmak için madde kullanmaya başladım*” sözlerini kullanıyor.

Toplumsal baskının artışının insan hayatındaki etkilerini görürken kişilerin kendilerini bağımlı olarak gördükleri ortak bir tavra sahip oldukları görülmektedir. Aynı zamanda mevcut durum ve aile yapısındaki bozulmalara bir başkaldırı niteliğinde görülen anomik tavır neredeyse bütün kullanıcılarda görülmektedir.

Tablo 4.3’de katılımcıların ilaç ya da uyuşturucuyu nasıl temin ettiklerine yönelik bilgiler yer almaktadır.

**Tablo 4.3.** Katılımcıların İlaç ya da Uyuşturucu Temin Yöntemlerine İlişkin Bulgular

Uyuşturucuyu Temin Etme Yolu	Katılımcılar	F
Uyuşturucu satıcıları/kaçakçıları	K1, K2, K5, K7, K15	5
Arkadaşlarım aracılığıyla	K3, K9, K14	3
Ailemin parasını alarak	K6, K11, K16	3
Komşu ülkelerdeki uyuşturucu lokasyonları aracılığıyla	K4, K8	2
Hırsızlık yaparak	K12, K16	2
Hastalığı bahane ederek ilaçlar aracılığıyla	K10	1
İşim sayesinde	K13	1

Tablo 4.3 incelendiğinde katılımcıların çoğunluğunun ilaç ya da uyuşturucuyu uyuşturucu satıcıları/kaçakçıları aracılığı (f: 5) ile temin ettikleri tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra arkadaşları aracılığı (f: 3), ailesinin parasını alarak (f: 3), komşu ülkelerdeki lokasyonlar aracılığıyla (f: 2), hırsızlık yaparak (f: 2), hastalığı bahane ederek (f: 1) ve işi aracılığı ile (f: 1) uyuşturucu temin ettikleri tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda katılımcılar genel olarak uyuşturucu teminini bu



maddeyi satan bireylerden sağlamaktadır. Bu durum hemen hemen bütün toplumlarda benzer şekillerde ortaya çıkmaktadır. Uyuşturucu satıcıları kendilerinden madde almak isteyen bireylerle farklı iletişim kanalları üzerinden irtibata geçerek onlara madde temininde bulunmaktadır. Zaten uyuşturucu madde kullanan bireyler genelde uyuşturucu madde ticareti yapan bireylerin hedefinde bulunmaktadır. Siegel (2010) yaptığı çalışmasında uyuşturucu madde kullanan gençlerin potansiyelinin farkında olan uyuşturucu tacirlerinin takibinde olduklarını ve onların madde temininde kendilerinin önemli bir rol aldığını ifade etmiştir (Siegel, 2010).

K6 *“Uyuşturucu temin etmek için ebeveynlerimden para çalmak zorunda kalıyorum. Anne babamdan para bulamayınca akrabalarımın evlerinden çalıyordum”* yorumunda bulunurken, K7 *“Uyuşturucu satıcılarının gizli yerleri vardı. Temin etmek için buralara giderken yakalanmamak adına çok dikkatli olmalıydık. Tam bir gizlilik söz konusuydu”* demiştir. 13 yaşında madde kullanımına başlayan ve şu an 15 yaşında olan K9 ise *“Arkadaşlarımdan temin ediyordum. Bazen satıcıların olduğu gizli kafelere gidiyorduk. Ailemden aldığım parayla oradan satın alıyordum”* şeklinde kendisini ifade etmiştir.

K10 *“Uyuşturucu kullanmak için bahaneler ürettiyordum. Birkaç hafta aralıklarla hasta numarası yapıp hastaneye gidiyordum. Özellikle ağrı kesiciler ya da uyku ilaçları temin ederek kendimi uyuşturma yolunu seçiyordum”* diyerek bağımlılık maddelerinin çeşitlilik gösterebileceğini ortaya koymaktadır.

K11 *“uyuşturucu bulamadığım zamanlarda arkadaşlarımdan çalıyordum. Özellikle param yokken onlardan almak bir yöntemdi. Bunu onlara zarar vererek yapmamış olmam beni avutan şey. Bazen de yakınlarımı uyuşturucu bulmaları için ikna ediyordum. Halen aynı şeyleri yapmaya devam ediyorum”* şeklinde kendisini ifade etmektedir.

Tablo 4.4’de katılımcıların ailelerinin uyuşturucu kullanımına ilişkini tutumlarının neler olduğuna yer verilmiştir.

**Tablo 4.4.** Katılımcıların Ailelerinin Uyuşturucu Kullanımına İlişkin Tutumlarına İlişkin Bulgular

<b>Ailenin Tutumu</b>	<b>Katılımcılar</b>	<b>F</b>
Olumsuz	K1, K2, K4, K5, K9, K11, K13, K16, K17	9
Ailemin haberi yok	K3, K6, K10	3
Karşı geliyorlar	K12, K14, K15	3
Kırgın	K4	1
Reddetme	K7	1
Şok oldular/Şaşırdılar	K8	1

Tablo 4.4 incelendiğinde araştırmaya katılan katılımcıların çoğunluğunun ailesi uyuşturucu kullanımına karşı olumsuz ( $f$ : 9) bir tutum sergiledikleri tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra ailelerin uyuşturucu kullanımından habersiz olduğu ( $f$ : 3), bu duruma karşı geldikleri ( $f$ : 3), kırgın ( $f$ : 1), reddetme ( $f$ : 1) ve şokolma/şaşıma ( $f$ : 1) gibi tepkilerde buldukları tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda aile bir sistem içerisinde ele alınması gereken en önemli faktördür. Çünkü aile içerisinde madde kullanan birey sayısı aynı paralellikte aile içi olumsuzlukların artmasına ve sorunların yaşanmasına neden olmaktadır. Hatta karmaşık sorunların yaşanmasına, aile üyelerinin kaybedilmesine kadar uzanan olumsuzluklar görülebilmektedir. Bu bağlamda aile içerisinde madde kullanan bireyin varlığı düşünüldüğünde ya da tespit edildiğinde öncelikli olarak yapılması gereken en önemli şey sosyal hizmetler doğrultusunda gereken müdahalelerin yapılmasıdır. Bağımlı bireylerin aile ile olan ilişkilerinin işlevleri de aksayabilmektedir. Bu nedenle aile içerisinde sorunların tespit edilmesi ve gereken hizmetin verilebilmesi için uyuşturucu kullanan bireylerin toplum içerisinde saklanmaması gerekmektedir. Bu görünürlük kişi bazında rahatsız edici olabilir ya da aile tarafından mevcut toplumsal konumu tehdit edici bir boyutta değerlendirilebilir. Ancak bu riskler göze alınmaksızın tedavi sürecinin uygulanması oldukça zordur.

K10 “Ailemden gizli olarak uyuşturucu kullanıyorum. Kültürümüzde uyuşturucu kullanmak çok kötü bir şey, bu yüzden aileme söyleyemiyorum. Aileme söylersem çok

*büyük sorunlar yaşayacağımızı düşünüyorum” demektedir. K12 “ailem durumdan haberdar ve buna inanılmaz derecede karşılar. Ancak 3 yıldır madde kullanıyorum ve tedaviyi denemiş olsam bile artık işe yaramıyor. Bu durumdan kurtulmak gibi bir düşünceye artık sahip değilim” yorumunda bulunmaktadır.*

Irak toplum yapısında özellikle geleneksel tavır nedeniyle uyuşturucu kullanımına muazzam bir karşıtlık gösterildiği görülmektedir. Bununla birlikte araştırmaya katılanların büyük çoğunluğunun ailelerinden habersiz bir şekilde madde kullanmaya devam ettiğini göstermektedir. Aynı zamanda katılımcıların uyuşturucu bağımlılığından kurtulmak adına umut sahibi olmadıkları da görülmektedir. Ancak bu durum herkese mahsus değildir. K13 “Ailemle ilişkilerimiz daha çok anlayışa dayandığı için aileme uyuşturucu kullandığımı söyledim. Onlar bu durumu anlayışla karşıladılar. Beni dışlamak yerine bana destek olmayı seçtiler. Elbette madde kullanmayı olumsuz görüyorlar, ancak bu beni dışlamalarına neden olmuyor” yorumunda bulunmuştur.

Tablo 4.5’de uyuşturucudan kurtulmak için tedavi olmayı deneme durumları ve tedavi sonrası durum hakkındaki bilgilere yer verilmiştir.

**Tablo 4. 5.** Katılımcıların Uyuşturucudan Kurtulmak İçin Tedavi Olma Durumlarına İlişkin Bulgular

<b>Tedavi Olma Durumu ve Sonuçları</b>	<b>Katılımcılar</b>	<b>F</b>
Tedaviyi denedim ama başarısız oldum	K1, K2, K4, K5, K7, K10, K12, K13, K14, K17	10
Tedaviyi denemedim	K3, K6, K8, K9, K11	5
Tedavi oldum ve başarıyla sonuçlandı	K15, K16	2

Tablo 4.5 incelendiğinde uyuşturucudan kurtulmak için tedavi olan ancak tedavinin faydasının olmadığını belirtenlerin (f: 10) fazla olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra tedaviyi denemeyenler (f: 5) ve tedavi olarak başarıya ulaşanlar (f: 2) olarak tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda katılımcıların tedavi olma arzusunda oldukları fakat yine de yapılan tedavinin gereken başarıya ulaşmadığı tespit edilmiştir.

Madde bağımlılığına yönelik olarak yapılan tedaviler; tıbbi tedavi, psiko-sosyal tedavi ve sosyal rehabilitasyon programlarından oluşmaktadır. Fakat çoğu madde bağımlısı birey yaşam biçimini değiştirmek istememesi ya da istedikleri zaman maddeyi kendiliğinden bırakacaklarını düşünmesi nedeniyle tedaviyi başlamadan bitirmeye çalışmaktadır. Bu nedenle özellikle tedavi olacak bireylerin iyi bir şekilde motive edilmesi gerekmektedir. Tedavinin başarıya ulaşmasında uyuşturucu kullanan bireylerin tedavi sonrasında yaşamına aynı sosyal çevrede devam etmemesi gerekmektedir. Aynı çevrede yaşama devam eden birey tedavi sonrasında aynı baskılara ve sorunlara maruz kalarak tekrar uyuşturucu kullanmaya başlayabilmektedir. Yeşilay'ın (2021) yaptığı çalışmalar göstermektedir ki tedavi olan bireylerin %30 ile %50'sinin tekrardan uyuşturucu kullanmaya başladığını ifade etmişler (Yeşilay Web Sitesi, 2021). Bu nedenle uygulanan tedavi sonrasında temiz kalabilmek tedaviye başlamak kadar önemli olduğudur.

K13 *“tedavi olmayı denedim. Arkadaşlarımdan bazıları da denedi. Kurtulma düşüncesi yaygın bir şey olsa da uyuşturucu kullanmayı bırakmak kolay değil. Şu an toplumumuzun içinde bulunduğu ekonomik ve sosyal koşulları düşündüğümüzde bunalımlı bir haldeyiz. Bu düşünceler ve şartlar bizi çok zorluyor. Bu yüzden her ne kadar bırakmayı istesem de bırakamıyorum”* demiştir. K14 *“Tedaviyi daha önce denedim ve ilk zamanlarda bırakabildiğimi düşünüyordum. Zaman geçtikçe yeniden kullanmaya başladım ve artık bırakabileceğimi düşünmüyorum”* söylemini gerçekleştirmektedir. K15 ise *“13 yaşında kullanmaya başladım ve kısa zaman sonra tedavi gördüm. Belki de kısa süre kullandığım için tedavim başarılı oldu. Bugün 14 yaşındayım ve uyuşturucu kullanmıyorum. Ancak bağımlılığım halen devam ediyor ve kendime engel olamamaktan çok korkuyorum”* demiştir.

K16 *“Uyuşturucuyu bırakmak için tedavi olmadım ancak benzer bir yöntem denedim. Kendimi izole ettiğin bir dönem oldu. O dönem gerçekten çok zor geçti ama dayanmayı başardım. İnatçı bir yapıya sahibim belki de bunun etkisi oldu diyebilirim. Bugün kendi kendime geliştirdiğim tedavim yüzde yüz etkili oldu. İyileşmeye çalışırken hep ailemi ve arkadaşlarımı düşündüm, onlara tutundum. İyi ki de yaptım”* diyerek uyuşturucuyu bırakmaktan duyduğu memnuniyeti ortaya koymuştur. g

Tablo 4.6’da uyuşturucu kullanan bireylerin toplum tarafından nasıl karşılandıklarına ilişkin görüşlere yer verilmiştir.

**Tablo 4.6.** Toplumun Uyuşturucu Kullanan Bireylere Bakışlarına İlişkin Bulgular

<b>Toplumun Uyuşturucu Kullananlara Bakış Açısı</b>	<b>Katılımcılar</b>	<b>F</b>
Olumsuz bakıyorlar	K1, K2, K3, K6, K11, K12	6
Toplumdan reddedilmiş/dışlanmış	K7, K9, K10, K13, K14	5
Sevilmeyen birisi	K4, K5, K15	3
Başarısız bir insan olarak	K8, K15 K17	3
Aşağılık	K10, K16, K17	3

Tablo 4.6 incelendiğinde toplumun uyuşturucu kullanan bireylere bakış açılarının genel olarak olumsuz (*f*: 6) yönde olduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda bu bireyler toplumdan reddedilmiş/dışlanmış bireyler (*f*: 5) olarak görülmektedir. Bunlarının yanı sıra uyuşturucu kullanan bireyler toplum tarafından sevilmeye birisi (*f*: 3), başarısız bir insan (*f*: 3) ve aşağılık (*f*: 3) bir birey olarak algılanmaktadır. Elde edilen bulgular doğrultusunda uyuşturucu kullanan bireyler toplum tarafından olumsuz ve sorunlu birer birey olarak algılanmaktadır. Çünkü uyuşturucu kullanan bireyler normal kabul edilen bireylere göre daha çok suça meyilli olmaktadır. Bundan dolayı da uyuşturucu madde kullanımı toplum tarafından olumsuz bir durum olarak değerlendirilmektedir. Uyuşturucu madde kullanımı toplumsal bir sorun olarak algılanmakta ve bu nedenle uyuşturucu madde kullanan bireylere doğru müdahalelerle toplumdan ayrıştırılması gerektiği düşünülmektedir. Böylesi bir yöntemin sosyal müdahale politikaları doğrultusunda gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Room ve arkadaşları (2001) alkol ve uyuşturucu madde kullanan bireylerin toplum tarafından reddedilen bireyler olarak algılanmasına neden olduğunu ifade etmiştir (Room ve diğerleri, 2001, s. 247 – 291). K16 “*Toplumumuzda bağımlılık konusunda bir anlayışsızlık var. Bizim dışımızdaki insanlar bize tiksinti ve iğrenmeyle bakıyorlar. Küçümseyen bakışlarının yanında bizim fikirlerimizi değersiz de görüyorlar. Toplum içinde anlaşılmaya değer görülmediğimi düşünüyorum, kimse uyuşturucuya neden başvurduğum konusunda sorular sormuyor. Bu durumun zorluğunun farkına varmak istemiyorlar*” yorumunda bulunmaktadır. K17 “*Toplumda başarısız görülüyorum. Hatta insanlar beni aşağılık*

bir yaratık olarak görme eğiliminde. Bu yüzden hep istenmediğimi düşünüyorum” diyerek toplum içerisinde bağımlıların nasıl hissettiğine dair fikir vermektedir. Bağımlılık geleneksel yapıların dışında kalan bir tavır ortaya koyduğu için, anomik bir davranış olarak da görülmektedir.

K3 “toplumda bize karşı o denli olumsuz bir görüş var ki bazen hayatımı sürdürmek anlamsız geliyor. Hatta ilgim olmamasına rağmen sanki uyuşturucuyu özendiriyormuşum gibi düşünülüyor. Arkadaşlarımın da bağımlı olması bunda bir etken elbette ama kimseye satmıyorum, sadece kendim kullanıyorum” sözlerini sarf etmiştir.

Tablo 4.7’de uyuşturucu kullanan bireylerin çevrelerine ve kendilerine zarar verip vermedikleri hakkındaki görüşlerine yer verilmiştir.

**Tablo 4.7.** Uyuşturucu Kullanan Bireylerin Çevrelerine ve Kendilerine Zarar Verme Durumlarına İlişkin Bulgular

Zarar Verme Eğilimleri	Katılımcılar	F
Evet, zarar verdim	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K15, K17	16
Hayır, zarar vermedim	K16	1

Tablo 4.7 incelendiğinde uyuşturucu kullanan bireylerin kendilerine ve çevrelerine zarar verdikleri ( $f: 16$ ) tespit edilmiştir. Zarar vermeyenler ( $f: 1$ ) olarak tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda uyuşturucu madde kullanan bireylerin hem kendilerine hem de çevrelerine ciddi zararlar verdikleri tespit edilmiştir. Özellikle maddenin etkisinde kalarak ne yaptığının farkında olmayan bireyler önce kendi sağlıkları olmak üzere şiddet içeren davranışlarla çevrelerine de zarar verebilmektedir. Örneğin uyuşturucu maddenin etkisinde olan bir birey kesici bir aletle vücuduna zarar verebileceği gibi bu aletle çevresinde bulunan diğer bireylere ve mekanlara da zarar verebilmektedir. Madde kullanımının en önemli zararı madde kullanan bireyin zehirlenmesi ve bunun sonucunda da hayatını kaybetmesidir. Uyuşturucu maddeler bireyin beynine doğrudan etki ederek dikkatin yoğunlaşmasını engelleyebilmektedir. Bu nedenle de hız ve mekan algısı ortadan kalkmakta ve kazalar ortaya çıkabilmektedir. Beyin gerekli işlevlerini yerine getiremediği için konuşma ve hareket

bozuklukları da bireyde görülebilir. Özellikle sara nöbetleri bu bireylerde daha sık görülmektedir.

K16 “*Bu süreç içerisinde kimseye zarar vermedim. Derin bir uyku halindeydim, uyandığımda da bilinçsizce hareket ediyordum. O kadar sefil bir haldeydim ki olan biten beni rahatsız etti ve sonunda bir çözüm bulma çabasına giriştim*” ifadesinde bulunurken, K14 “*Gündüzleri toplum kabullerine uygun davranamıyordum, dengesiz ve farklı görünüyordum. Geceleri ise mutsuzluk içinde öfkeyle uykuya daldığım dönerler oluyordu*” söyleminde bulunmuştur. K6 ise daha vahim bir durumu ortaya koymaktadır: “*O denli zor ve yitlik bir durumdaydım ki intihar ederek hayatımdan vazgeçmek istedim.*”

Tablo 4.8’de Uyuşturucu kullanan bireylerin kamu güvenliğine olan etkileri hakkındaki görüşlere yer verilmiştir.

**Tablo 4.8.** Uyuşturucu Kullanan Bireylerin Kamu Güvenliğine Yönelik Olumsuz Etkilerine İlişkin Bulgular

<b>Uyuşturucu Kullanımının Kamu Güvenliğine Etkisi</b>	<b>Katılımcılar</b>	<b>F</b>
Olumsuz bir etkisi vardır	K1, K2, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K15, K16, K17	16
Olumsuz herhangi bir etkisi yoktur	K3	1

Tablo 4.8 incelendiğinde uyuşturucu kullanımının kamu güvenliğini olumsuz yönde etkilediği (f: 16) tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra kamu güvenliğine herhangi bir etkisi yoktur (f: 1) olarak tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda uyuşturucu kullanan bireyler kamu güvenliğini ciddi derecede tehdit altına almaktadır. Çünkü uyuşturucu kullanan bireylerin sağlıklı bireylere nazaran bazı bedensel fonksiyonlarını kaybetmesi ve uyuşturucu madde temininde elde edilen gelirin suç örgütlerine aktarımı kamu güvenliği açısından ciddi bir sorun olarak görülmektedir. Bu nedenle kamu güvenliğine yönelik olumsuz bir bakış açısı gelişmektedir. Dünyada ve Türkiye’de kamu güvenliğinin sağlanabilmesi için son yıllarda özellikle madde

bağımlılığı ve onların yol açtığı zararları azaltmak için ciddi çalışmalar yürütülmektedir. Bu nedenle kamu güvenliğinin sağlanabilmesi için bu alanlara ayrılan kaynakların daha çok artırılması gerekmektedir.

Tablo 4.9’da uyuşturucu kullanan bireylerin yaşadıkları toplum içerisindeki duruma ilişkin görüşlerine yer verilmiştir.

**Tablo 4.9.** Yaşanılan Toplumda Uyuşturucu Kullanan Bireyler Hakkındaki Görüşlere İlişkin Bulgular

<b>Yaşanılan Toplum İçerisinde Uyuşturucu Kullanımına Yönelik Görüşler</b>	<b>Katılımcılar</b>	<b>F</b>
Toplumsal sorun	K8, K11, K12, K13, K14, K16, K17	7
Kötü/Olumsuz bir durum	K2, K3, K4, K7, K10, K15	6
Toplum sağlığı için bir tehdit	K2, K6, K9, K17	4
Kabul edilemez bir durum	K1, K5	2

Tablo 4.9 incelendiğinde katılımcıların yaşadıkları toplum içerisinde uyuşturucu kullanımının toplumsal sorun ( $f: 7$ ) olarak algılanmasına yönelik bir görüşü hakimdir. Aynı zamanda uyuşturucu kullanımının toplum sağlığını olumsuz ( $f: 4$ ) yönde etkileyeceği, kötü/olumsuz bir durum ( $f: 6$ ), kabul edilemez bir durum ( $f: 2$ ) olarak algılanmaktadır. Elde edilen bulgular doğrultusunda uyuşturucu madde kullanımı özellikle toplumun genelini ilgilendirdiği için toplumsal bir sorun olarak algılanmasına neden olmaktadır. Bookel ve arkadaşları (2015) yaptıkları çalışmada madde kullanan bireyler toplum tarafından ahlaksız, suç potansiyeli yüksek, tehlikeli ve saldırgan bireyler olarak nitelendirildiğini tespit etmişlerdir (Bookel ve diğerleri, 2015, s. 539-549). Buna göre bu yapıda olan bireylerin herhangi bir işi yaparken sorumluluk sahibi olmadıkları, insanlarla doğru bir iletişim kuramadıkları ve kendilerine dönük gelecek planlaması yapamadıkları söylenebilir. Uyuşturucu madde kullanımının bütün toplumlarda bir sorun olarak görülmesinin en temel gerekçelerinden birisi de toplum sağlığının olumsuz yönde etkilenmesidir. Çünkü tedavi masraflarının her geçen gün



artması, uyuşturucu kaçakçılığına ayrılan kaynağın giderek çoğalması ve uyuşturucu kaçakçılığı ile ülkenin gelir kaybı yaşaması bu durumun görülmesindeki en önemli faktörlerin başında gelmektedir.

K3 “Her ne kadar uyuşturucu bağımlılarına olumsuz baksalar da toplumun da bağımlılık konusunda bilinçsiz olduğu, hatta bazen bizi kullanmaya ittikleri bir gerçek” düşüncesine sahiptir. K8 ise “Bağımlılık toplumda bir suç nedeni olarak görülüyor. Bu suçların en başında hırsızlık ve başkalarına zarar vermek var. Hatta cinayet işlendiği durumlar bile olabiliyor. Bunlar elbette bizim toplumumuzda kabul edilemez şeyler” görüşünü ortaya koymaktadır.

Tablo 4.10’da uyuşturucu kullanan bireylerin topluma kazandırılması için yapılması gerekenlere yönelik görüşlere yer verilmiştir.

**Tablo 4.10.** Uyuşturucu Kullanan Bireylerin Topluma Kazandırılmasına Yönelik Bulgular

<b>Yaşanılan Toplum İçerisinde Uyuşturucu Kullanımına Yönelik Görüşler</b>	<b>Katılımcılar</b>	<b>F</b>
Tedavi edilerek	K1, K9, K10, K11, K14, K15, K16	7
Farkındalık yaratarak	K1, K5, K7, K13	4
Kazandırılmaz	K3, K4, K6, K17	4
Konu hakkında detaylı bilgi vererek	K1, K5, K12	3

Tablo 4.10 incelendiğinde uyuşturucu kullanan bireylerin topluma kazandırılmasının için öncelikli olarak tedavi edilmesi (f: 7) gerektiği tespit edilmiştir. Ayrıca farkındalık yaratılarak (f: 4) ve konu hakkında bilgi vererek (f: 3) uyuşturucu kullananların topluma yeniden kazandırılacağı ifade edilmiştir. Bazı katılımcılar ise uyuşturucu kullanan bireylerin topluma kazandırılmayacağı (f: 4) yönünde görüş belirttikleri de tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda uyuşturucu kullanan bireyler genel olarak tedavi edilerek topluma kazandırılacakları tespit edilmiştir. Bu bireyler farklı tedavi yöntemleri ile maruz kaldıkları bağımlılıklarından

kurtulabilmektedir. Bunun için öncelikli olarak bağımlılığı olan bireylerin bu tedavileri kabul etmesi ve istekli olması gerekmektedir. Aynı zamanda tedavi sonrasında uyarıcı maddelere karşı toleransının düşük olmaması oldukça önemlidir. Eğer tedavi olmaya kendisini motive eden birey bu alanda kendisine gereken telkinleri verirse tedavi süreci daha olumlu ve başarılı geçebilir. Uyuşturucu madde kullanan bireylerin tedavileri bireyin özelliklerine göre farklılık gösterebilmektedir. Bu süreç içerisinde tedavi olacak bireyde değişen durumlara karşı uyum sağlaması gerekmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde tedavinin başarıya ulaşabilmesi için tedavide esneklik, uygulanma sıklığı, bireyin tedavide kaldığı süre oldukça önemlidir. Özellikle tedavi süresinin fazla olması tedavinin başarı ile sonuçlanmasın da oldukça etkilidir. Ayrıca uyuşturucu kullanan bireylerin topluma kazandırılması için yürütülecek faaliyetlerde bireyin bağımlılıktan kurtulmasına ve madde kullanımından uzaklaşmasına yardımcı olabilir. Özellikle madde kullanmaya yeni başlayan bireyler açısından bu durum daha etkilidir. Uyuşturucu kullanımına yönelik oluşturulan farkındalıklar daha çok uyuşturucunun bireye ve topluma verdiği zararlar, ülke ekonomisine ve topluma olumsuz yansımaları gibi konuları içermektedir. Birey olumsuz duygulara karşı farkındalık geliştirdikçe olası durumları öngörmekte ve farkındalık düzeyleri giderek artmaktadır. Bu da kişinin tepki verirken durumun farkında olduğunu göstermekte ve yaptığı yanlış düzeltici eylemlerde bulunmasına yardımcı olmaktadır. Uyuşturucu kullanımına yönelik olarak geliştirilen farkındalık duygusu bireyin bağımlılıktan kurtulmasının yanı sıra bazı olumsuz davranışlardan da uzaklaşmasına katkı sağlamaktadır. Bunlar genel olarak saldırganlık, iletişim kuramama, dürtüsellik gibi davranışlardır. Irak toplumunda dikkat çeken olgu insanların tedavi amaçlı olarak hastaneye yatırılmamasıdır. Esas olarak bağımlılar yakalandıklarında hapisaneye atılarak sakındırılmaya çalışılmaktadır. İki hafta boyunca devam eden bu tecrit süreci çoğunlukla şiddet yüklü bir sakındırma edimine dönüşmektedir. Bu bakımdan tedavi için uygun bir yöntem bulunmadığı görülmektedir.

K2 “Ancak toplum olarak refah düzeyine eriştiğimizde ya da duruma yönelik entegrasyonlar başarıldığında tam anlamıyla kazanım olaraktır. Bunlar olmadığı sürece toplum içinde değersiz ve yitik olmaya devam edeceğiz” söylemini ortaya koymaktadır. K5 “okullarda eğitim verilmesi geliştirmekte olan çocukların madde kullanımının olumsuz etkilerini anlaması için gereken bir şey. Ancak savaşın içinde

okuldan bile yoksun olan bir toplum için böyle bir durumun hayal edilmesi bile imkansız geliyor” düşüncesini dillendirmiştir.

Tablo 4.11’de uyuşturucu ile mücadele konusunda kamu kurumlarının durumları hakkındaki görüşlere yer verilmiştir.

**Tablo 4.11.** Uyuşturucu ile Mücadele Konusunda Kamu Kurumlarının Pozisyonuna İlişkin Bulgular

<b>Kamu Kurumlarının Uyuşturucu Kullanımına Yönelik Mücadeleleri Hakkındaki Görüşler</b>	<b>Katılımcılar</b>	<b>F</b>
Yeterli düzeyde mücadele edilmiyor	K4, K6, K9, K10, K11, K12, K13, K16, K17	9
Konuya ilişkin yeteri kadar bilgiye sahip değiller	K3, K8, K14, K15	4
Katı bir tutum sergiliyorlar	K1, K5, K7	3
Olumlu bir tutum sergiliyorlar	K2	1

Tablo 4.11 incelendiğinde kamu kurumlarının uyuşturucu ile mücadele konusunda yeteri düzeyde mücadele etmedikleri (*f*: 9) tespit edilmiştir. Aynı zamanda kamu kurumlarının uyuşturucu ile mücadele konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları (*f*: 4), katı bir tutum sergiledikleri (*f*: 3) bu nedenle de mücadele noktasında yetersiz kaldıkları söylenebilir. Ayrıca kamu kurumlarının olumlu bir tutum sergilediği (*f*: 1) de ifade edilmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda uyuşturucu ile mücadele konusunda bölgede kamu kurumlarını yeteri düzeyde mücadele etmedikleri tespit edilmiştir. Bu durumun ortaya çıkmasındaki en önemli faktör günümüzde Ortadoğu’nun en geniş uyuşturucu trafiğine sahip olmasıdır. Bölgesel yönetim ve hükümetin birbiri ile sorun yaşaması, ülke içerisinde geçmişten gelen parçalanmış aile ilişkileri ve ülke güvenliğinin bile tam olarak sağlanmamış olması uyuşturucu ile

mücadelede etkin bir politikanın oluşturulmamasına neden olmaktadır. Yapılan bir habere göre Irak'taki uyuşturucu sorunun en temel gerekçesi 2003 yılında devlet kurumlarında yaşanan çöküş ve güvenlik servislerinin ülkedeki uyuşturucu yuvaları üzerindeki hakimiyetini kaybetmiş olması gösterilmektedir. Resmi kaynaklardan yapılan açıklamalara göre Irak'ta özellikle 15-30 yaş aralığında gençlerde uyuşturucu kullanıcı sayısının korkunç derecede arttığı bahsedilmektedir (Turkish Aawsat Haber, 2021).

K9 “Kurumlar yetersiz kalıyor. Özellikle tedaviyi hastanelerde değil de ıslah evlerinde yapmaya çalışmak doğru sonuçlar vermiyor. Cezaevlerindeki tutum şiddetle birleşince etkileri daha da olumsuz oluyor. Sıkıntılarımızdan kaçarken daha çok sıkıntının içine düşüyoruz. Bu da bizi daha çok kullanmaya itiyor” demektedir. K10 ise “Uyuşturucuya erişmek o kadar kolay ki bugün ıslah etme amacıyla hapishaneye girdiğimizde burada bile bir yolunu bulup uyuşturucu alabiliyoruz” söylemiyle durumun kontrol altında olmadığını gösteriyor.

## SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Kamu güvenliğinin oluşturulmasında etkili olan en önemli faktör güvenlik olgusudur. Kamu güvenliği literatürde genel olarak bireylerin kamuya açık alanlarda can ve mal güvenliği konusunda herhangi bir korku yaşamadan rahat bir biçimde hareket etmeleri olarak ifade edilmektedir. Bu nedenle toplumsal düzen içerisinde bireyler can ve mal güvenliklerinin sağlanması kamu kurum ve kuruluşlarına aittir.

Kamu güvenliğini ciddi tehdit altına alan en önemli toplumsal sorunların başında uyuşturucu madde bağımlılığı ve bu işin ticareti gelmektedir. Çünkü uyuşturucu madde kullanan bireylerin durumu önemli toplumsal sorunların başında gelmektedir. Toplum düzeninin bozulmasında, huzurun kaçmasında ve çevreye zarar vermede uyuşturucu madde kullananların payı oldukça fazladır. Uyuşturucu madde kullanan bireyler kamuya açık alanlarda saldırıya, baskıya, şiddete, tehdide, hak tecavüzlerine ve daha bir çok olumsuz davranışı gösterme eğilimine sahiptir. Daha önce sözünü ettiğimiz Goffman ve Becker tarafından ifade edilen toplumsal damgalamanın izleri burada görülmektedir. Kişinin normal dışı davranışları anomik kabul edilerek onun toplum karşıtı ya da toplum içindeki bir uyumsuz olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle normalden dışlandığı şiddet edimleri gerçekleştirebilmekte bu da bağımlı kişinin iyileşme sürecini daha da zorlaştırmaktadır. Bu nedenle toplum içerisinde yer alan bu bireylerin doğru şekilde tespit edilmesi ve gereken müdahalenin yapılması gerekmektedir.

Araştırmanın örnekleminde yer alan Irak'ta 2003 yılında yaşanan savaş toplumsal açıdan ciddi sorunların yaşanmasına ve özellikle çocuklar üzerinde ciddi travmaların yaşanmasına neden olmuştur. Savaşın üzerinde yaklaşık olarak 18 yıl geçmiş olsa bile etkisi halen devam eden ciddi toplumsal sorunlar yaşanmaktadır. Kamu güvenliğinin olmadığı bölgede özellikle uyuşturucu üretimi ve kullanımını her geçen gün giderek yaygınlaşmaktadır. Savaşın açtığı yaralar özellikle 12-18 yaş aralığında bulunan ergenler üzerinde ciddi boyutlara ulaşmıştır. Özellikle aile büyüklerini kaybeden ve otoritenin olmadığı ailelerde uyuşturucu kullanımı ve temini gibi durumlar çok daha fazla görülebilmektedir. Geleceğe dönük ciddi bir planlaması olmayan Irak halkı hayatını bir şekilde sürdürebilme noktasında halen farklı etnik kökenli grupların çatışmasına maruz kalmaktadır. Irak Güvenlik Medya Hücresi

yaptığı açıklamada ulusal güvenlik servislerinin özellikle Bağdat'ta uyuşturucu konusunda ciddi sorunların olduğunu ve emniyet mensuplarının zayıf denetiminden kaynaklı kullanıcı sayısının her geçen gün arttığını belirtmişlerdir. Bu sorun ilerleyen dönemlerde giderek artarak varlığını koruyacağı da öngörülen bir gerçektir. Çünkü kamu güvenliğinin net bir şekilde sağlanmamış olması ve güvenlik güçlerinin daha çok etnik çatışmalarla ilgilenmesi bu sorunun bir çığ gibi büyümesine neden olmaktadır.

Madde bağımlılığı bireylerin hem biyolojik hem de psikolojik yönden olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır. Bunun yanı sıra madde bağımlılığının ekonomik ve sosyolojik bazı boyutları bulunmaktadır. Madde kullanan bireylerin aile dinamikleri ve toplumsal hayat içerisindeki konumu olumsuz yönde etkilenmekte ve zaman içerisinde kendisini toplumdan soyutlamaktadır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular ışığında durum değerlendirildiğinde uyuşturucu madde kullanan bireyler toplum tarafından olumsuz bir örnek olarak algılanmakta, sosyal yönden dışlanmakta, aşağılık olarak değerlendirilmektedirler. Husak (2004, s.399-346) ve Bookel ve arkadaşları (2015, s.549) uyuşturucu madde kullanan bireylerin toplum tarafından ahlaksız, suça eğilimli, tehlikeli ve saldırgan bir birey olarak değerlendirildiğini ifade etmektedir.

Bu durum bireyin madde kullanımı ile doğrudan ilişki olmakla birlikte zaman içerisinde kendi iç dünyasında da bir takım sorunların yaşanmasına neden olabilir. Birey bu dışlanma ve olumsuz bir örnek olarak algılanmasından kaynaklı olarak kendisine ve çevresine ciddi zararlar verebilir. Araştırma sonucunda da tespit edildiği gibi birey madde kullanımının tesiriyle birlikte hem kendisine hem de çevresine ciddi zararlar verebilir. Bu nedenle madde kullanımı konusunda bireyin tedavi edilmesi ve topluma yeniden kazandırılması gerekmektedir. Ancak yapılan araştırma sonucu gösteriyor ki madde kullanan ve sonrasında tedavi olmayı kabul eden bireylerin tedavi süreçleri beklenenin aksine başarısızlıkla sonuçlanmaktadır. Bu durumun bu şekilde olmasının en temel gerekçesi ise uyuşturucu kullanımına yönelik kamu kurumlarının gereken önlemi almamaları ve aile desteğinin beklenen seviyede olmamasıdır. *Toronto Drug Strategy Implementation Panel* (2010) etkinliğinde tespit edilen gereksinimlere göre olumsuz kalıplar içerisinde yer alan bireylerin bu sorunu çözebilmeleri için bir takım çalışmalara katılması gerekmektedir.

Özellikle aile içi iletişimin kesilmesi ve devletin yeteri kadar bu konuya eğilmemesi sorunların daha da çok artmasına neden olabilir. Ailenin ve devletin madde kullanan birey ile yeteri kadar iletişim kuramaması onun destek mekanizmalarından uzaklaşmasına ve mahrum kalmasına neden olabilir. Araştırma kapsamında uyuşturucu madde kullanan bireylerin büyük bir bölümü kamu kurumlarının uyuşturucu ile yeterli düzeyde mücadele edilmediğini belirtmişlerdir. Bu nedenle kamu kurumlarının etkisiz kalması ya da konu hakkında yeteri kadar bilgi ve tecrübeye sahip olmaması madde kullanımı konusunda bireyleri engelleyici faaliyetlerin işleyişini sekteye uğratmaktadır. Madde kullanımı ile gereken mücadelenin gerçekleşmemesi aynı zamanda kamu güvenliğinin de zarar görmesine neden olabilmektedir. Bu bağlamda özellikle kamu kurumlarının bu noktada daha özverili bir politika ile hareket etmesi gerekmektedir.

Madde bağımlılığı sadece bir hastalık olarak algılanmaması gereken ciddi bir sorundur. Çünkü madde bağımlılığı bireysel etkilerinin yanında toplumla ve toplumsal yapılarla da etkileşim içerisinde çok boyutlu bir halk sağlığı sorunudur. Bu nedenle madde kullanan bireylerin topluma kazandırılmasında toplumun bu bireyler hakkındaki duygu ve düşünceleri oldukça önemlidir. Bu yüzden de madde kullanımına neden olan unsurların çok iyi bir şekilde algılanması, bireylerin tedavi süreçlerinde daha ciddi desteklenmesi, kamu kurumlarının mücadele politikalarında daha etkili davranmaları, bireylerin dışlanmadan topluma kazandırılacak uygun tutumların sergilenmesi önerilmektedir. Ayrıca madde kullanan bireylerin hak ve hizmetlere erişimi konusunda geliştirici politikaların uygulanması ve onları destekleyecek faaliyetlerin sunulması da madde bağımlılığının olası etkilerini azaltma konusunda oldukça önemlidir.

Irak toplumunun içinde bulunduğu durumda sağlık ve eğitim kurumlarının durumu en vahim olanlarıdır. Bugün eğitim Bağdat dışındaki yerlerde vagonlarda ve karavan gibi yerlerde sürdürülmektedir. Bu nedenle eğitim yetersiz olduğu gibi eğitimin kalitesi de oldukça düşüktür. Aynı zamanda hastanelerin yetersizliği nedeniyle özellikle bağımlılık konusunda çalışmalar yapabilecek kurumlar neredeyse bulunamamaktadır. Uyuşturucu bağımlılığı ile mücadele etmek ve toplum güvenliğini inşa etmek adına öncelikle eğitim ve sağlık kurumlarının geliştirilmesi gerekmektedir.

## KAYNAKÇA

- “Iraq Profile: Media”, *BBC News*, 22 Ağustos 2013, <http://www.bbc.co.uk/news/world-middleeast-14546541> (Erişim Tarihi 15 Mart 2016).
- “Iraqi Kurdistan Profile: Media”, *BBC News*, 8 Temmuz 2014, <http://www.bbc.com/news/worldmiddle-east-28211544> (Erişim Tarihi 15 Mart 2016).
- “Iraqi State Education Increasingly Religious”, *Al Monitor*, 27 Ocak 2015, <http://www.almonitor.com/pulse/originals/2015/01/iraq-state-education-religious-curricula.html>, (Erişim Tarihi 7 Haziran 2016).
- “Major Political Parties in Iraq Parliamentary Elections 2014”, *Al Sumaria*, 30 Nisan 2014, <http://www.alsumaria.tv/news/99263/major-political-parties-in-iraq-parliamentaryelec/en> (Erişim Tarihi 15 Mart 2016).
- “Sayyid Ammar Al Hakim: We Support Any Ministerial Change If Based on Sound Assessments”, *Al Mejlis*, Şubat 2016, <http://www.almejlis.org/en/MakePdf/News/5623>, (Erişim Tarihi 5 Haziran 2016).
- Al-Hassan, İ. M. (2006). *Kriminoloji Suçun Sosyal Yorumu Üzerine Analitik Bir Çalışma*. Bağdat-Irak: Matbaa Alhadara.
- Al-Saffar, H. M. (2008). *STK'lar ve Sosyal Güvenliğin Korunması*. Suudi Arabistan: Kral Fahd Milli Kütüphanesi.
- Al-Subaie, N. M. ve Farej, A. M. (2014). *Çevre Güvenliği*. Suudi Arabistan: Naif Arap Güvenlik Bilimleri Üniversitesi.
- Altuner, D. (2009). “Madde Kullanımı ve Suç İlişkisi: Kesitsel bir Araştırma”, *Tıp Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 2, 87–94.
- Amerikan Psikiyatri Birliği, (2001). *DSM-IV-TR Tanı Ölçütleri Başvuru El Kitabı*. Çeviren Ertuğrul Köroğlu. Ankara: Hekimler Yayın Birliği.



- Arabacı, B., Taş, L. (2007). Gülsenay ve Dikeç, Çocuk Ve Ergenlerde Madde Kullanımı, Suça Yönelme, Ruhsal Bozukluklar Ve Hemşirelik Bakımı, *Bağımlılık Dergisi*, 18(4), 135-144.
- Aydın, M., Özcan, N. A., ve Kaptanoğlu, N. (2007). Riskler ve Fırsatlar Kavşağında Irak'ın Geleceği ve Türkiye, *TEPAV Ortadoğu Çalışmaları II*.
- Ayhan, V. (2012). Ortadoğu'daki Şii-Sünni Gerginliğine Türkiye, *Ortadoğu Analiz*, Cilt 4, Sayı 38, 2012,ss. 18-24
- Ayhan, V. (2013). Halabja Genocide and Anfal Operation”, *IMPR*, 17 Nisan 2013, [http://www.impr.org.tr/en/halabja-genocide-and-anfal-operation/#.UJNseN\\_vu0](http://www.impr.org.tr/en/halabja-genocide-and-anfal-operation/#.UJNseN_vu0) (Erişim Tarihi 15 Mart 2016).
- Babuna, C. ve Bayhan, N. (2009). *Uyuşturucu-Bağımlılık Afeti ve Sorunları*, Karakutu Yayınları, İstanbul.
- Bahr, A. (2018). “Uyuşturucu Madde Kullanımının Nedenleri ve Bağımlılık Oluşum Sürecinde İletişimsel Yaklaşımların Rolü ve Önemi: Polis Kayıtları Üzerinden Olgusal Bir İnceleme”, *Connectist: Istanbul University Journal of Communication Sciences*, Cilt: 55, 1-36, s. 8.
- Bal, H.E. (2019). *Kamu Güvenliği Açısından Kentsel Suçlar: Kütahya Madde Bağımlılığı Örneği*, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Barbalet, J. (2020). *Anomi. Sosyoloji Sözlüğü*, 72. (B. S. Turner, Dü., & Y. E. Karataş, Çev.) İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Barut, F. ve Aydemir, M. (2019). *Yargıtay ve Bölge Adliye Mahkemesi Kararları Işığında Uyuşturucu ve Uyarıcı Madde Suçları*, 1. Baskı, İstanbul.
- Başığit, P. (2021). *Madde bağımlılarının maddeyi bırakma sürecinde dinî tutum ve davranışları üzerine sosyolojik bir araştırma Bursa GADEM örneği*, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

- Bayer, R. (2008). Stigma and the ethics of public health: not can we but should we. *Soc Sci Med*, 67(3): 463-472.
- Baysan, L.A. (2017). “Çocuk ve Ergenlerde Madde Kullanımı, Suça Yönelme, Ruhsal Bozukluklar ve Hemşirelik Bakımı”, *Bağımlılık Dergisi*, Cilt: 18, Sayı: 4, 135-144.
- Becker, H. S. (2013). *Hariciler Bir Sapkınlık Sosyolojisi Çalışması*, çev. İ. Geniş, L. Ünsaldı. Ankara: Heretik.
- Bengü, S. (2000). *Taklamakan (Aileler, Eğitimciler, Toplum Sağlığı ve Güvenliği Kurumları İçin Uyuşturucu Madde Kullanma(!) Kılavuzu)*, (1. Baskı). İstanbul, Gendaş Yayınları.
- Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (2014). *Riskleri Önlemek İçin Esneklik Oluşturmaya Devam Edin*. ABD: Graphics Press.
- Bolluk, V. (2019). *Uyuşturucu veya uyarıcı madde suçlarında iştirak ve suçun örgüt faaliyeti kapsamında işlenmesi*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, s. 13, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Bookel, L., Brouwers, E., Weeghel, J., Garretsen, H. (2015). Comparing stigmatising attitudes towards people with substance use disorders between the general public, GPs, mental health and addiction specialists and clients. *International Journal of Social Psychiatry*, 61(6), 539-549
- Can, G. (2016). *Alkol Kullanım Bozukluğunda Bilişsel Davranışçı Model Temelli ve Psikoeğitim Destekli Egzersizin Depresyon, Anksiyete ve Öz-yeterlilik Düzeyine Etkisi*. Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Erzurum, (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- Çetin, C., Çelik, A. ve Sezgin, E. (2016). *Uyuşturucuyla Mücadele Politikaları ve Yeni Trendler*, Adalet Yayınevi, Ankara.
- Çevik, M. (2021). *Madde Bağımlılığı İle Mücadelede İnanç Temelli Yaklaşım*, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

- Ceylan, M. E. ve Türkcan, A. (2003). *Alkol ve Madde Kullanım Bozuklukları*, İstanbul, Turuncu Kitapevi.
- Corrigan, P., Kuwabara, S.A., O'Shaughnessy, J. (2009). The public stigma of mental illness and drug addiction: Findings from a stratified random sample. *J Soc Work* 2009; 9(2): 139-147.
- Creswell, J. W. (2013). *Qualitative inquiry & research design: Choosing among five approaches*. Los Angeles, USA: Sage.
- Dönmezer, S. (1982). *Sosyoloji*, Savaş Yayınları, Ankara.
- Ece, S. (2017). *Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde İmal ve Ticareti Suçu*, 1. Baskı, Ankara.
- Erdamar, G. ve Kurupınar, A. (2014). Ortaöğretim Öğrencilerinde Görülen Madde Bağımlılığı Alışkanlığı ve Yaygınlığı: Bartın İli Örneği, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), 65-84.
- Erkmen, S. (2009). Kuzey Irak'ta Yeni Anayasa Taslağı Üzerine Değerlendirmeler, *ORSAM Gündem Analiz*, Sayı 4, Ağustos 2009.
- Eydemir, H.U. (2014). “Uluslararası Ve Bölgesel Yasa Dışı Uyuşturucu Ticareti İle Mücadele Anlaşmalarının Türkiye'deki Mücadeleye Etkileri”, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Fichter, J. (2009). *Sosyoloji Nedir?*, çev. Nilgün Çelebi. Ankara: Anı Yayınları.
- Flick, U. (2013). Mapping the field. In U. Flick (Ed.), *The SAGE handbook of qualitative data analysis*, (pp. 3-18). Los Angeles, USA: Sage.
- Gardner, E. L. (2011). “Addiction And Brain Reward And Antireward Pathways”, *Chronic Pain and Addiction*, Vol: 30, 22-60.
- George, F. K. and Nora, D. V. (2016). “Neurobiology Of Addiction: A Neurocircuitry Analysis”, *The Lancet Psychiatry*, Vol: 3(8), 760-773

- Geray, H. (2004). "İçerik Çözümlemesi", *Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş*, Ankara: Siyasal Kitabevi, 141-146.
- Goffman, E. (2014a). *Günlük yaşamda benliğin sunumu* (B. Cezar, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Goffman, Erving (2014b). *Damga Örselenmiş Kimliğin İdare Edilişi Üzerine Notlar*, (çev. İ. Geniş, L. Ünsaldı ve S. N. Ağırnaslı), Ankara: Heretik
- Gökçeğöz, F. ve Usta, E. (2012). "Maddenin Arz Boyutu (Madde Piyasası)", *EMCDDA 2012 Ulusal Raporu*, T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık Ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, <http://www.sck.gov.tr/>, s. 3-192.
- Gould, J. and Kolb, W. L. A. (1964). *Dictionary Of The Social Science*. New York: Free Press of Glencoe.
- Güçlü, İ., & Akbaş, H. (2019). *Suç Sosyolojisi Kavram-Teori-Uygulama* (2. b.). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Gündel, A. (2009). *5237 sayılı TCK'da Uyuşturucu ve Uyarıcı Madde Suçları*, Ankara, Seçkin Yayıncılık.
- Gündüz Yavuz, T. (2018). *Türk Ceza Kanunu'nda yer alan uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti suçu* (TCK 188), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Güngör, Ş. ve Kınacı, A. (2001). *(Öğreti ve Uygulama Boyutu İle) Uyuşturucu ve Psikotrop Maddelere İlişkin Suçlar*, Ankara, Yetkin Yayınları.
- Gürol, D.T. (2008). "Madde Bağımlılığı Açısından Riskli Adölesanlar" İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri, *Adölesan Sağlığı II Sempozyum Dizisi*, Sayı: 63, 65-68.
- Haşim, H. A. (2011). *Irak'ta Sürdürülebilir Kalkınma Gereksinimleri Gerçeği*. Kûfe Çalışmalar Dergisi, S. 21, Kûfe Üniversitesi, Kûfe-Irak, ss. 270-284.

- Hoffman, J. and Johnson, R. J. (2002). “*The Community Context of Family Structure and Adolescent Drug Use*”. Minneapolis, 64, 314.
- Husak, D.N. (2004). *The moral relevance of addiction. Substance Use And Misuse*, 2004, 39(3), 399- 436.
- Irak Planlama ve Kalkınma Bakanlığı (2006) *Irak'taki Yoksulluk ve Standartlar Haritası*. BağdatIrak: BMKP Ofisi.
- İshak, O. (2017). *Lise Öğrencilerinde Uyuşturucu Madde Bağımlılığının Sebepleri: Bursa İli Mustafa Kemalpaşa İlçesi Örneği*, Aksaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- İşık, E. (2009). *Erişkinlerde Klinik Psikofarmakolojinin Güncel Temel ve Klinik Psikofarmakoloji*, Golden Medya Baskı, İstanbul.
- Jasim, H. S. (2016). Irak Gıda Güvenliğinin Gerçekliği ve Gerçekleşme Beklentileri. *ElKadisiyah İdari ve Ekonomik Bilimler Dergisi*. C. 16, S. 3, Kadisiye-Irak, ss. 110-123
- Johnson, J.M. (2002). In-Depth InterviewiJlg. *Handbook of Interview Research Context&Method*, (Editors: Jaber F. Gubrium, James A. Holstein, Sage Publications. London.
- Jordan, B. (1996). *A Theory Of Poverty and Social Exclusion*. England: Cambridge University Press.
- Kaymaz, İ. (2005). Arap-Kürt Karşıtlığı Temelinde Irak'ın Parçalanmasına Giden Yol ve Türkiye, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, Haziran 2005, ss. 7-33.
- Kıdıl, F. (2020). *Türk Ceza Hukukunda Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde İmal ve Ticareti Suçları*, 1. Baskı, Ankara.
- Kızmaz, Z. ve Çevik, M. (2016). “Madde Bağımlılığı ile Mücadelede İnanç Odaklı Yaklaşım: Kardelen Rehabilitasyon Merkezi Örneği”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 26, Sayı:2, 313-335.

- Koçanlı, M. (2020). Uyuşturucu Madde Bağımlılığında Ailenin Etkisi Ve Bağımlı Sayısının Azaltılmasında Jandarmanın Etkinliği: İstanbul'da Bir Uygulama, *USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, Cilt No:2, Sayı: 4, 577-619.
- Köroğlu, E. (2014). *DSM – 5.Tanı Ölçütleri Başvuru Kitabı*, Hekimler Yayın Birliği, İstanbul.
- Köroğlu, E. ve Güleç, C. (2007). *Psikiyatri Temel Kitabı*, Ankara, HYB Yayıncılık.
- Kurt, Ş. ve Kurt, E. (2007). *Uygulamada Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Suçları ve İlgili Mevzuat*, Ankara, Adalet Yayınları.
- Lalani, M. (2010) Still Targeted: Continued Persecution of Iraq's Minorities, *Minority Rights Group International Report*, Haziran 2010.
- McCracken, G. (1998). *The Long Interview*, Sage Publications, London.
- Meydancı, H.M. (2019). *Ortaöğretim Öğrencilerinin Madde Bağımlılığından Korunmada Öz-Yeterliklerinin İncelenmesi*, Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Mills, C. W. (1974). *İktidar Seçkinleri*, çev. Ünsal Öskay. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Mushtaq, S., Mendes, V., Nikolaou, V., Luty, J. (2015). Analysis of the possible components of stigmatised attitudes towards depression and heroin dependence. *Journal of Substance Use*, 20, 399–406.
- Mustafa, A.Y. (2015) Savunmasız Gruplar ve Marjinalleşme Riski: Güvenliğin Sağlanması ve Entegrasyon Fırsatlarının Güçlendirilmesi İçin Arayışlar. *Mezopotamya Stratejik Araştırmalar Merkezi*. S. 1, Bağdat-Irak, ss. 1-25.
- Mustafa, A.Y. (2016). *Irak'taki İnsani Güvenlik ve Gelişme Güvenlik Politikaları ve Politikaların Etkinliği Göstergeleri*. Bağdat-Irak.
- Ögel, K. (1997). *Uyuşturucu Maddeler ve Bağımlılık*, İstanbul, İletişim Yayınları,

- Ögel, K. (2018). *Bağımlılık ve Tedavisi Temel Kitabı*, (2.Baskı), İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Oğuz, F. (2019). *Ergenlerde Algılanan Anne-Baba Tutumları ve Bağlanma Stilleri İle Madde Bağımlılığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Özdemir, N. (2009). *Türk Ceza Kanunu'nda Uyuşturucu ve Uyarıcı Madde Suçları*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2009, s. 8, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Özmen, Ö. (2009). *Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Suçları*, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Parker, N. (2015). Power Failure in Iraq As Militias Outgun State, *Reuters*, 21 Ekim 2015, [http:// www.reuters.com/investigates/special-report/iraq-abadi](http://www.reuters.com/investigates/special-report/iraq-abadi), (Erişim Tarihi 14 Haziran 2016).
- Patton, M. Q. (1990). *Qualitative evaluation and research methods*. SAGE Publications, inc.
- Rafaat, A. (2016). The Fundamental Characteristics of the Kurdish Nationhood Project in Modern Iraq”, *Middle Eastern Studies*, Cilt 52, No. 3, 2016, ss. 488-504.
- Ritson, E.B. (1999). Alcohol, drugs and stigma. *International Journal of Clinical Practice*. 53(7), 549-551.
- Room, R., Rehm, J., Trotter II, R. T., Paglia, A. U. and Üstün, T. B. (2001). Cross-Cultural Views on Stigma, Valuation, Parity, and Societal Values Towards Disability. In: Üstün, TB., Chatterji, S., Bickenbach, JE., Trotter II, RT., Room, R., Rehm, J., Saxena, S. (ed.). *Disability and culture: universalism and diversity*. Hogrefe & Huber Publishers: Seattle, 2001, 247-291.
- Sadah, A. A. (2013). Irak El Kaidesi'nden Mezhepsel Şiddeti Artırma Sinyali, *Al Monitor*, 31 Mayıs 2013, <http://www.al-monitor.com/pulse/tr/originals/2013/05/al-qaeda-iraqstatement-sectarian-tensions.html>, (Erişim Tarihi 5 Haziran 2016).

- Sancı, S. (2015). *Uyuşturucu Madde Kullanan Denetimli Serbestlik Kararı Almış Kişilerin Din Eğitimi Ve Psiko-Sosyal Açıdan İncelenmesi*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi).
- Schwebel, R. (1998). *Hayır Demek Yetmez (Alkol, Sigara ve Uyuşturucular Konusunda Akıllı Kararlar Alabilmeleri İçin Çocuklarınıza Nasıl Yardımcı Olabilirsiniz?)*,(1. Baskı). (Ö. Tüzel Akay Çev.). İstanbul, Acar Matbaacılık.
- Sertpolat, M. (2020). *Madde Bağımlısı Çocukların ve Gençlerin Aile İçi İlişkileri Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma "Adıyaman ili örneği"*, Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adıyaman, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Sevdim, A.E. (2014). *Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde İmal ve Ticareti Suçu*, 1. Baskı, Ankara.
- Siegel, D. (2010). *The Mindful Therapist: A Clinician's Guide to Mindsight and Neural Integration*. New York: W. W. Norton & Company.
- Sinkaya, B. (2013). Amerikan Askerlerinin Çekilmesinden Sonra Irak-İran İlişkileri, *SETA Rapor*, Sayı 9, Mayıs 2013.
- Solgun, S. (2002). Uyuşturucu Madde Kaçakçılığı ve Alternatif Çözüm Önerileri, *Yüksek lisans Tezi*, Muğla.
- Tarık, O. (2021). *Benzodiazepin Kullanım Alanları*, Abant İzzet Baysal Tıp Fakültesi, *Acil Tıp AD*, [http://file.atuder.org.tr/\\_atuder.org/fileUpload/5TcijId6B21g.pdf](http://file.atuder.org.tr/_atuder.org/fileUpload/5TcijId6B21g.pdf)  
Erişim tarihi: 09.07.2021.
- Taşken, C. (2016). "Irak'ta Siyasi Kaos, Bölünme ve Terörizm", *Ankara Strateji Enstitüsü*, 5 Mayıs 2016, <http://www.ankarastrateji.org/yorum/iraktaki-siyasi-kaos-bolunme-veterorizm>, (Erişim Tarihi 6 Haziran 2016).Agraal, A., Lynskey, M.T. (2008). "Are There Genetic Influences On Addiction: Evidence From Family", *Adoption And Twin Studies. Addiction*, Vol: 103, No:7, 1069-1081.



TDV İslâm Ansiklopedisi, (2021). *Uyuşturucu*,  
<https://islamansiklopedisi.org.tr/uyusturucu>, (Erişim tarihi: 28.05.2021).

*Toronto Drug Strategy Implementation Panel* (2010). Stigma, Discrimination and Substance Use: Experiences of people who use alcohol and other drug in Toronto. September.

Tosun, H. (2020). *Madde Bağımlılığı Rehabilitasyonunda Psikososyal Destek ve İlaçsız Tedavi: Isparta Uyuşturucu, Bağımlılıklarla ve Alkolizmle Mücadele Derneği Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Tunçbilek, M. (2018). *Spor Tesislerinden Yararlanan 15-18 Yaş Arası Öğrencilerin Madde Bağımlılığından Korunma Öz Yeterliliğinin Araştırılması* (Keçiören Belediyesi Örneği), Bartın Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bartın, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Tuncer, A. (2011). *Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Ticareti Kullanılmasına İlişkin Suçlar*, İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

Turkish Aawsat Haber,<https://turkish.aawsat.com/home/article/2886531/irakta-uyu%C5%9Fturucu-ka%C3%A7ak%C3%A7%C4%B1%C4%B1%C4%9F%C4%B1-ve-uyu%C5%9Fturucu-kullan%C4%B1m%C4%B1-sorunu-korkutucu>, (online),12.12.2021.

Tuzcular, E. (1999). *Zararlı Alışkanlıklar ve Etkin Kurtulma Yöntemleri*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.

Uğurlu Toker, T. (2012). “Psychopharmacology of Addiction”, *Psikiyatr Güncel Yaklaşımlar*, Cilt: 4, Sayı: 1, 37–50.

United Nations Office on Drugs and Crime (2019). *World Drug Report 2019*. Vienna: United Nations Office on Drugs and Crime. <https://wdr.unodc.org/wdr2019/>, (Erişim tarihi: 29.05.2021 ).

- Uyaroğlu Koçak, A. (2017). *Ergenlere Yönelik Güçlendirme Programının Madde Bağımlılığından Korunmada Öz-Yeterlik, Benlik Saygısı ve Atılganlık Düzeylerine Etkisi*, Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Vatandaş, C. (2015). Türkiye’de Gençlik ve Uyuşturucu Madde Sorunu, *Sosyoekonomik ve kültürel*, SEKAM Yayınları.
- Yeşilay (2021). <https://www.yesilay.org.tr/tr/sikca-sorulan-sorular/madde-bagimlilik/madde-bagimlilik-nasil-tedavi-olur>, adresinden 12.12.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Yıldırım, E. (2008). *Uyuşturucu kullanımının sosyolojik boyutu uyuşturucuya yönelik talep azaltımı. Yüksek Lisans Tezi*, Kırıkkale Üniversitesi.
- Yılmaz, . (2012). *Madde Bağımlılığı ve Yalova Ölçeğinde Madde Bağımlılığı Algısı*, Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi).
- Yılmaz, N. (2015). *Alkol ve Madde Bağımlılığı: Bireysel ve Toplumsal Sonuçları*, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi).
- Yurdakul, M. (2007). Uyuşturucu ve Uyarıcı Maddeler ve Suçları, *İzmir Barosu Dergisi*, Sayı: 72, 74-92.
- Yusuf, Y. (2012). *Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Temini ve Ticareti Suçları*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Yusuf, Y. (2015). En Son Değişikliklerle Öğreti ve Yargıtay Uygulamalarına Göre Türk Ceza Kanunu’nda Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde İmal ve Ticareti Suçları (TCK m. 188), Digesta Yayınevi, İstanbul.
- Zaidman-Zait, A. (2014). Content Analysis. *Encyclopedia of Quality of Life and Well-Being Research*, 1258–1261.

## ÖZGEÇMİŞ

### Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : MURTADHA MOHAMMED NASER AL-HASHIMI  
Uyruğu : Irak

### Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Lisans	Wasit Üniversitesi	2019
Lise	Mansur Okulu	2015

### Yabancı Dil

Türkçe - Arapça

### Hobiler

Fotoğraf ve Sinema

